

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko
Oddelek za sociologijo

Ana Kerin

**Medpredmetno povezovanje kot eno temeljnih didaktičnih načel
sodobne šole pri pouku slovenščine in sociologije v poklicnih
srednjih šolah**

Diplomsko delo

Mentorica doc. dr. Jerica Vogel

Mentorica doc. dr. Alojzija Židan

Podbočje, december 2010

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentoricama dr. Alojziji Židan in dr. Jerici Vogel, ki sta sprejeli mentorstvo in me vodili pri nastajanju diplomskega dela, zahvala velja tudi sodelavcem celotnega kolektiva Srednje strojne šole na Šolskem centru Novo mesto, ki so mi omogočili vpogled v praktično izvajanje poklica, za katerega sem se šolala, in ki so mi pri nastajanju diplomskega dela pomagali s svojimi nasveti. Zahvaljujem se tudi celotni svoji družini, ki mi je stala ob strani, me podpirala in me spodbujala, posebna zahvala velja Martinu in Evi za potrpljenje in ljubezen ob dokončevanju diplomskega dela.

Povzetek

Diplomsko delo *Medpredmetno povezovanje kot eno temeljnih didaktičnih načel sodobne šole pri pouku slovenščine in sociologije v poklicnih srednjih šolah* zajema značilnosti sodobnih poklicnih šol v Republiki Sloveniji, in sicer na primeru Srednje strojne šole iz Novega mesta. V delu je predstavljena umeščenost srednjih poklicnih šol v šolskem sistemu in njene posebnosti. V sodobni demokratični šoli, ki sledi dobi informacijske tehnologije, učitelji potrebujejo veliko didaktičnega znanja in obvladanje informacijsko-komunikacijske tehnologije. Svoje poučevanje prilagajajo trenutnim didaktičnim smernicam (načelom), svoje kompetence pa izkazujejo s kazalci dobrega obvladanja kompetence. Predmetna kataloga znanja za slovenščino in družboslovje na srednjih poklicnih šolah predvidevata od dijakov, da poznajo ključne kompetence, ki jih morajo pri teh predmetih usvojiti, da bodo uspešno zaključili izobraževanje in se vključili na trg dela kot kompetentni delojemalci.

Učiteljem in dijakom je v pomoč tudi didaktično gradivo, v diplomskem delu so predstavljeni učbeniki za slovenščino in sociologijo (v sklopu družboslovja). Eno temeljnih didaktičnih načel sodobne šole predvideva od učiteljev vključevanje medpredmetnega povezovanja v svoje pedagoško delo, saj se sodobna šola izogiba teoretičnega, »predalčkastega« znanja, stremlji k holističnemu vedenju in znanju, k učenim povezavam. Diplomsko delo zajema tudi značilnosti in primere medpredmetnega povezovanja slovenščine in sociologije na srednjih poklicnih šolah.

Ključne besede:

- sodobna šola
- medpredmetno povezovanje
- minimalni standard
- srednje poklicne šole v Republiki Sloveniji
- didaktična načela
- slovenščina na srednjih poklicnih šolah
- sociologija na srednjih poklicnih šolah
- kompetentni učitelj

ABSTRACT

The thesis *Interdisciplinary Curriculum as one of the Fundamental Principles of Modern Slovenian Language and Sociology Teaching* deals with modern vocational education in Slovenia, based on the example of Secondary School of Mechanical Engineering in Novo mesto. We explain the position of secondary vocational schools within the national education system, as well as their specific characteristics. In modern contemporary democratic school in the age of IT, teachers require a lot of didactic skills, as well as IT skills. They adjust their teaching styles and methods to current didactical guidelines (principles), and they demonstrate this by knowing all the relevant competence indicators.

The subject catalogues in the abovementioned areas suppose the students are aware of the key competences/skills to be mastered for them to enter the labour market as competent workforce. Teachers and students alike find the didactical materials helpful in achieving this goal. The thesis introduces the students' books for Slovenian language and sociology. One of the fundamental principles of modern school demands that teachers include interdisciplinary curriculum in their pedagogical work, for contemporary school aims to avoid the piling on of theoretical knowledge and embraces holistic knowledge and skills. The thesis includes examples of interdisciplinary curriculum in the case of Slovenian language and Sociology in secondary vocational schools.

Keywords:

- contemporary school
- interdisciplinary curriculum
- minimum standards
- secondary vocational schools in Slovenia
- didactic principles
- Slovenian language in vocational secondary schools
- Sociology in vocational secondary schools
- a competent teacher

Kazalo

1	UVOD	15
2	SODOBNA ŠOLA	19
2.1	Značilnosti sodobne šole.....	21
2.1.1	Minimalni standard znanja.....	22
2.1.2	Učne vsebine	23
2.1.3	Učne povezave.....	24
3	UMEŠČENOST SREDNJIH POKLICNIH ŠOL V ŠOLSKI SISTEM V REPUBLIKI SLOVENIJI	27
3.1	Srednja strojna šola Novo mesto	29
3.2	Zaključek izobraževanja na srednji poklicni šoli.....	30
3.3	Nadaljevanje izobraževanja po srednji poklicni šoli	31
3.4	Posebnosti srednjih poklicnih šol	32
4	DIDAKTIČNA NAČELA.....	35
4.1	Dialektičnost didaktičnih načel.....	36
4.2	Didaktična načela in značilnosti le-teh na srednjih poklicnih šolah	37
4.2.1	Načelo enotnosti vzgajanja in izobraževanja.....	38
4.2.2	Načelo znanstvenosti	38
4.2.3	Načelo primernosti	40
4.2.4	Načelo postopnosti	41
4.2.5	Načelo sistematičnosti	43
4.2.6	Načelo eksemplarnosti.....	43
4.2.7	Načelo diferenciacije.....	43
4.2.8	Načelo aktivnosti	47
4.2.9	Načelo nazornosti	49
4.3	Medpredmetnost oziroma interdisciplinarnost kot eno temeljnih načel sodobne šole	51
4.3.1	Razlika med medpredmetnimi in kurikularnimi povezavami.....	53
4.4	Posebnosti v sodobni srednji poklicni šoli	55

5	PREDMET SLOVENŠČINA NA SREDNJIH POKLICNIH ŠOLAH.....	57
5.1	Katalog znanj za slovenščino v srednjih poklicnih šolah.....	57
5.1.1	Ključne kompetence	57
5.1.2	Splošni cilji.....	58
5.1.3	Razmerje med jezikovnim in književnim poukom pri predmetu slovenščina	59
5.1.4	Ključni cilji pri pouku jezika	60
5.1.4.1	Funkcionalni cilji.....	60
5.1.4.2	Izobraževalni cilji.....	61
5.1.5	Ključni cilji pri pouku književnosti.....	61
5.1.5.1	Funkcionalni cilji (razvijanje književnih sposobnosti).....	61
5.1.5.2	Izobraževalni cilji (pridobivanje književnega znanja)	62
5.1.6	Vsebine pouka slovenščine	62
5.1.6.1	Vsebine jezikovnega pouka	62
5.1.6.2	Vsebine književnega pouka	63
5.1.7	Predvidena oziroma priporočena metoda pouka slovenščine	64
5.1.7.1	Predvidena oz. priporočena metoda dela z neumetnostnim besedilom	64
5.1.7.2	Predvidena oz. priporočena metoda dela s književnim besedilom	65
5.1.8	Medpredmetno povezovanje v katalogu znanja za slovenščino	66
5.2	Učbeniki pri predmetu slovenščina	67
5.2.1	Vloga in pomen učbenika v učnem procesu oziroma pri pouku	67
5.2.2	Predstavitev učbenikov Besede 1, 2, 3.....	68
5.2.2.1	Besede 1	68
5.2.2.2	Besede 2	68
5.2.2.3	Besede 3	69
5.2.3	Analiza učbenikov Besede 1, 2, 3.....	69
5.2.4	Sklepne ugotovitve o učbenikih Besede 1, 2, 3	72
5.2.5	Predstavitev učbenikov za pouk književnosti Mlada obzorja 1, 2, 3	72

5.2.6	Sklepne ugotovitve o učbenikih Mlada obzorja 1, 2, 3	74
6	PREDMET SOCIOLOGIJA/DRUŽBOSLOVJE NA SREDNJIH POKLICNIH ŠOLAH	77
6.1	Vloga in pomen predmeta družboslovja	77
6.2	Ključne kompetence predmetnega področja družboslovje	77
6.3	Predvideno število ur za pouk družboslovje	79
6.4	Usmerjevalni cilji pri predmetu družboslovje	79
6.5	Predstavitev in analiza učbenikov pri predmetu družboslovje	81
7	KOMPETENCE ZA KAKOVOSTNO ŠOLO	85
7.1	Kompetence, ki jih učitelji pridobijo med svojim dodiplomskim izobraževanjem in pripravištvom	86
7.2	Kompetence, ki jih morajo učitelji razvijati v dodatnem strokovnem oz. vseživljenjskem izobraževanju	86
7.3	Projekt Kakovost in kazalci dobrega obvladovanja kompetenc učiteljev	87
7.4	Posebnosti v srednjih poklicnih šolah	88
8	MEDPREDMETNO POVEZOVANJE PODROČIJ SLOVENŠČINA (SLOVENSKI JEZIK) IN SOCIOLOGIJA (DRUŽBOSLOVJE) V NOVIH PROGRAMIH SREDNJIH POKLICNIH ŠOL	91
8.1	Medpredmetno povezovanje v novih programih srednjih poklicnih šol	91
8.2	Vizija Srednje strojne šole Novo mesto	94
8.3	Primeri medpredmetnih povezav	95
8.3.1	Projektni teden	95
8.3.2	Projektni teden Jaz, državljan Evropske unije	96
8.3.2.1	Razlogi za projektni teden in cilji projektnega tedna	96
8.3.2.2	Predstavitev poteka in gradiva projektnega tedna	97
8.3.2.3	Analiza in ovrednotenje projektnega tedna	98
8.3.3	Projektni dan Reformacija – medpredmetno povezovanje (slovenščina, državljanska kultura, zgodovina)	100
8.3.3.1	Razlogi za oblikovanje projektnega dne	100
8.3.3.2	Cilji medpredmetne povezave	100
8.3.3.3	Potek projektnega dne	101

8.3.3.4	Analiza in ovrednotenje projektnega dne	104
8.3.4	Predlogi medpredmetnih povezav med slovenščino in sociologijo.....	106
9	ZAKLJUČEK	109
10	LITERATURA	113
11	PRILOGE	117

Kazalo slik

Slika 1: Učbenik Besede1.....	62
Slika 2: Delovni zvezek Besede 1.....	62
Slika 3: Učbenik Besede 2.....	63
Slika 4: Delovni zvezek Besede 2.....	63
Slika 5: Učbenik Besede 3.....	63
Slika 6: Delovni zvezek Besede 3.....	64
Slika 7: Učbenik Mlada obzorja 2.....	67
Slika 8: Učbenik Mlada obzorja 3.....	67
Slika 9: Učbenik Družboslovje – Državlјanska kultura.....	76
Slika 10: Primož Trubar: Proti zidavi cerkva.....	142

Kazalo prilog

Priloga 1: Kazalci dobrega obvladovanja kompetenc učiteljev.....	109
Priloga 2: Projektni teden Jaz, državljān Evropske unije – sklop A	116
Priloga 3: Projektni teden Jaz, državljān Evropske unije – sklop B.....	124

Priloga 4: Projektni teden Jaz, državljan Evropske unije – sklop C.....	132
Priloga 5: Projektni dan Reformacija – prva skupina.....	137
Priloga 6: Projektni dan Reformacija – druga skupina.....	138
Priloga 7: Projektni dan Reformacija – tretja skupina.....	139
Priloga 8: Projektni dan Reformacija – četrta skupina.....	140
Priloga 9: Projektni dan Reformacija – peta skupina	141
Priloga 10: Projektni dan Reformacija – Pridiga proti zidavi cerkva.....	142

1 UVOD

Današnja družba je družba sprememb, informacijska tehnologija napreduje s svetlobno hitrostjo. Večkrat rečemo, da se čas vrti hitreje, kot se je pred desetletji. In družba ter posamezniki v tej družbi se moramo tem spremembam prilagajati. Spremembe so na področju družbenega življenja, v strukturi dela in trga dela ter tudi v samem izobraževanju. Današnji svet je svet konkurenčnosti, svet, ki ga vodi kapital, kjer je še posebej potrebna informatizacija, saj je poln raznih izzivov.

Za vse generacije, ne le za šolajočo se, je dandanes nujno izobraževanje, ki mora trajati vse življenje, saj moramo nenehno slediti novostim v svetu. Izobraževanje, formalno in neformalno, pridobiva na pomembnosti, postaja ena najpomembnejših vrednot, zato družba postavlja okvire, katero znanje in vedenje je potrebno za funkcioniranje človeka v prihodnosti.

Čedalje več se govori o kompetencah oziroma zmožnostih, ki jih moramo imeti za funkcioniranje v družbi, izvajajo se številne raziskave, ki kažejo pomanjkanje na področju pismenosti mladih in tudi odraslih, zato se kažejo potrebe po dvigovanju besedne, informacijske, logično-matematične, komunikacijske ... pismenosti.

Kot učitelji se moramo zavedati, da prihajajo otroci (učenci in dijaki) v sistem izobraževanja opremljeni z informacijami, ki jih lahko dobijo na spletu, na družinskih potovanjih, prek medijev (televizija, radio, časopisi ...), vendar so zelo različno informacijsko opremljeni, nekateri doma še vedno nimajo dostopa do spleta, družine si ne morejo privoščiti potovanj ...

Učitelji so dandanes pred veliko izzivi, saj morajo biti kompetentni in mlade kakovostno informirati o resnično pomembnih znanjih in vedenjih, jih znati pravilno ovrednotiti, pripraviti mlade, da bodo gradili svojo osebnost na dejstvu, da je znanje danes duhovni kapital, ki omogoča mladim konkurenčnost v družbi.

Dostop do znanja je dandanes veliko lažji, vendar moramo učitelji mlade poučiti, kako morajo razumeti to znanje, saj mladi zaradi »poplave« informacij ne znajo iz vsega dostopnega izluščiti bistva in pomena. Mladi imajo težave z razumevanjem prebranega, četudi je to v materinščini, kaže se pa velika potreba po poznavanju vsaj enega tujega jezika, zaželeni so predvsem angleški, nemški in francoski jezik, saj jim to omogoča večje razumevanje spektra

informacij. V ospredje pa prihajajo tudi družboslovne teme, ki so nujne za funkcioniranje mladega človeka v družbi.

S prenovo osnovne šole in tudi prenovljenimi programi srednješolskega izobraževanja se pred učitelje postavljajo novi izzivi, kako mlade aktivirati, navdušiti nad vsebinami, tako strokovno kot didaktično. Metode poučevanja so se v zadnjih letih drastično spremenile, saj mladi potrebujejo odprte, fleksibilne in ustvarjalne modele poučevanja, ki jih bodo pripravili na odraslo poklicno življenje. Govorimo o pismenosti šolajoče se generacije, ki se ne kaže samo v besedni in računski pismenosti, v ospredje prihaja informacijska pismenost.

Osnovna šola je s prenovo iz osemletke v devetletko začela s sodobnimi didaktičnimi oblikami in metodami usmerjati učence, poudarek daje predvsem diferenciaciji in individualizaciji v pedagoškem procesu, zato se to poudarja tudi v srednješolskem izobraževanju. Ker je osnovna šola obvezna za vse otroke v Republiki Sloveniji, je bila prenova načrtovana in izpeljana zelo preudarno in temeljito; kljub temu so se ob izvajanju devetletke pokazale določene pomanjkljivosti, ki jih skuša Zavod za šolstvo z Ministrstvom za šolstvo in šport odpraviti.

Tudi prenova v srednješolskem strokovnem izobraževanju je načrtovana natančno v sodelovanju z vsemi institucijami, intenzivno delajo tudi na prenovi gimnazijskega programa.

Poklicne šole že nekaj let uvajajo nove programe, ki dijakom ponujajo kvalitetno, predvsem pa konkurenčnejše znanje za poklic, za katerega se šolajo. Pri tem intenzivno sodelujejo Zavod za šolstvo RS, ministrstvo ter Center za poklicno izobraževanje (CPI); veliko poudarka dajejo predvsem strokovnemu ter praktičnemu znanju in védenju, manj pa splošnemu teoretičnemu znanju, ki je za funkcioniranje v današnji družbi nasploh zelo pomembno.

Ravno zato sem se odločila, da diplomsko nalogo posvetim poučevanju v srednjih poklicnih šolah, ki so po mojem mnenju nekoliko zapostavljene. Splošna didaktika in tudi vse specialne didaktike se ukvarjajo predvsem z osnovno šolo (zaradi prenove iz osemletke v devetletko) in gimnazijo, ki je tudi v fazi intenzivnega prenavljanja. V srednje poklicne šole se vpisujejo praviloma učno najmanj uspešni učenci iz osnovnih šol, ki imajo zelo slabo predznanje tako maternega kot tujega jezika, šibki so pri matematiki, veliko pomanjkanje se kaže pri družboslovnih znanjih, povrhu vsega pa večkrat prihajajo iz socialno šibkejših okolij kot dijaki na strokovnih šolah in gimnazijah (v družinah so velikokrat zapostavljeni, prihajajo iz družin, kjer je velik problem alkoholizem, nasilje, tudi spolno, zato imajo izredno nizko

samopodobo, velikokrat nimajo izraženih ciljev v življenju, predvsem pa ne najdejo motivacije za učenje).

Čedalje več dijakov srednjih poklicnih šol ima odločbe o dijakih s posebnimi potrebami; njim morajo učitelji še bolj prilagoditi izvajanje pouka, saj so to dijaki, ki imajo velik primanjkljaj na določenih področjih, lahko je to učno področje ali imajo ostale psiho-fizične omejitve, zaradi katerih ne morejo slediti pouku tako kot ostali sošolci. Na primeru projektnega dne o reformaciji sem te posebnosti upoštevala, zato sem skupine oblikovala glede na sposobnosti in interese dijakov v razredu. Ob izvajanju projektnega tedna Jaz, državljan Evropske unije pa lahko eden izmed učiteljev v razredu posveti več pozornosti dijaku, ki težje sledijo delu, tako, da jim še enkrat razloži navodila za delo ali jih vodi k usvajanju ciljev, ki naj bi jih dijaki s projektnim delom dosegli.

In ravno ti dijaki po mojem mnenju pomenijo za učitelje pravi profesionalni izziv, saj se v takih šolah še posebej izkaže njihova strokovna, predvsem pa didaktična usposobljenost, da izvajajo diferenciacijo in individualizacijo pouka, torej pouk, ki bo prilagojen populaciji, ki se šola na poklicnih šolah.

Praviloma so ti dijaki uspešnejši na strokovnih predmetnih področjih oziroma pri strokovnih modulih, manj pa na splošnih teoretičnih področjih, saj pri praktičnem pouku, kjer lahko pokažejo neki konkreten izdelek, lažje najdejo motivacijo za delo, medtem ko je teoretičen pouk večkrat sprejet z odporom, saj ga doživljajo kot nepotrebnega in popolnoma nekoristnega.

Učitelji splošnih teoretičnih predmetov morajo tako vložiti še več navora in didaktičnega znanja, da zmotivirajo dijake, podirajo stereotipe v razmišljanju o nesmiselnosti takega izobraževanja. Učni načrti jim lahko pri tem veliko pomagajo; dijakom se lahko prilagajajo z vsebinami odprtega kurikula, uvajanjem različnih didaktičnih oblik dela v razredu in zunaj razreda (strokovne ekskurzije, projektno delo, medpredmetno povezovanje ...), tako da dijaki usvojijo minimalne standarde znanja, ki so predvideni za določeno stopnjo izobraževanja, torej za določen poklic.

V diplomskem delu uporabljam izraz učitelj kot slovnično nezaznamovan spol, ki zajema tako učitelje kot učiteljice, saj ne delam razlik med spoloma v učiteljskih vrstah, prav tako izraza učenec in dijak zaznamujeta oba slovnična spola, moškega in ženskega.

V svojem diplomskem delu se bom osredotočila predvsem na didaktična načela, ki jih morajo učitelji usvojiti in izvajati na poklicnih šolah, obenem bom razložila, kakšne specifike so glede izvajanja teh načel na srednjih poklicnih šolah, opredelila bom vse dejavnike, ki odlikujejo sodobnega kompetentnega učitelja, ki so predvsem mladim učiteljem v veliko pomoč, saj jim dajejo smernice, na kaj vse morajo biti pri svojem delu pozorni.

Največji poudarek bom dala medpredmetnemu povezovanju ter težavam, s katerimi se učitelji pri takem delu srečujejo na srednjih poklicnih šolah. S strokovnega področja me zanima poučevanje slovenščine in sociologije na srednjih poklicnih šolah, zato se bom posvetila medpredmetnemu povezovanju med obema predmetoma.

Imam že nekaj let izkušenj v poučevanju na srednjih poklicnih šolah, zato se zavedam vseh posebnosti, ki jih morajo učitelji humanistike in družboslovja pri svojem delu upoštevati. S katalogi znanj za srednje poklicne šole je predpisan kurikulum, ki se ga morajo učitelji držati, obenem pa katalogi ponujajo veliko možnosti za medpredmetno povezovanje vsebin (predvsem katalog znanja za predmet družboslovje). V svojem diplomskem delu bom tako prikazala tudi praktična primera pouka malo drugače, in sicer na primeru projektnega tedna v poklicnih programih na Srednji strojni šoli na Šolskem centru Novo mesto ter medpredmetnega povezovanja v sklopu projektnega dne.

2 SODOBNA ŠOLA

V sodobni šoli se veliko pozornosti namenja kompleksnosti učnega dela. Za uspešno izvajanje pouka v prenovljenih programih moramo še posebno sprejeti naslednje didaktične pogoje:

- Na podlagi jasno izoblikovanih vzgojno-izobraževalnih splošnih oz. širših ciljev šole moramo predvideti ustrezne učne predmete, določiti njihove cilje, naloge, funkcije.
- Z mikroanalizo učne vsebine vsakega učnega predmeta moramo identificirati njene temeljne izobraževalne in vzgojne sestavine in funkcije.
- Oboje mora pogojevati jasno izoblikovane didaktično-metodične konceptualne strategije.
- Zagotoviti moramo naravo ter oblike materialne in strokovne učne pomoči šoli in učiteljem.

Globalizacija prinaša veliko pozitivnih stvari, obenem se moramo zavedati, da prinaša tudi izredno veliko izzivov. Slovenija se je 1. maja 2004 vključila v Evropsko unijo, zato sprejema tudi evropske direktive s področja izobraževanja. Z Lizbonsko pogodbo so v letu 2000 sprejeli sklep o pomembnosti družbe znanja, zato so sprejeli nekaj ciljev, in sicer:

- Sisteme izobraževanja v Evropski uniji je potrebno izboljšati, narediti učinkovitejše, usposabljanje je potrebno tudi same organizatorje in izvajalce izobraževanja.
- Ker je dostop do izobraževanja ponekod še vedno onemogočen za določene skupine, je treba dostop do izobraževanja in usposabljanja omogočiti prav vsem.
- Zaradi globalnih sprememb, ki se kažejo tudi na področju varstva okolja, je treba vpeljati tudi programe, ki se bodo popolnoma ali v določeni meri usmerili v okolje in okoljsko problematiko.

Načrtovalci prenove v poklicni šoli so imeli težave že s sestavljanjem okvirnega kurikula, še veliko težje pa je bilo sestaviti podrobni kurikulum za vsak poklic posebej.

Med načrtovalci je bilo veliko strokovnjakov predmetnih področij, za katere se dijaki srednjih poklicnih šol šolajo (predstavniki ministrstva, Zavoda za šolstvo, didaktiki, pedagogi in drugi), sodelovali so tudi strokovnjaki iz gospodarstva, saj so poklicne šole med vsemi šolami najbolj povezane z gospodarstvom.

V delu odprtega kurikula se lahko šole povezujejo tudi s potencialnimi delodajalci za svoje dijake, ki so pripravljeni zagotoviti učno mesto za praktično usposabljanje pri delodajalcu (PUD) in možnost kasnejše zaposlitve. Obenem odprti kurikulum ponuja idealne možnosti, da dijaki znotraj teh ur:

- poglobijo učne vsebine, ki so pomembne za kasnejše opravljanje poklica,
- namenijo čas svojim posebnim interesom,
- porabijo več časa za teme, ki terjajo časovno zahtevnejše postopke, npr. projektno delo ali skupinski pouk (to se lepo kaže v vseh projektnih tednih, ki jih izvajajo na Srednji strojni šoli Novo mesto, dva sta predstavljena v poglavju) in
- usvajajo socialno učenje oziroma uresničujejo vzgojne namene, vključno z estetsko-umetniškimi dejavnostmi, kot so šolsko gledališče, pevski zbor, šolske proslave, pripravljanje razstav izdelkov ipd.

Pri razporeditvi odprtega kurikula se moramo zavedati, da je težko zapolniti svobodni učni čas tako, da bo zelo racionalno porabljen. Obenem morajo biti vsebine skladne s predpisanim katalogom znanja za poklicne šole, pa tudi učitelji se morajo včasih dodatno izobraziti za izvajanje odprtega kurikula.

Težave nastopijo tudi pri doseganju vzgojno-izobraževalnih ciljev, saj imamo v poplavi učbenikov, ki so predvsem napisani za splošna področja, veliko težavo pri izbiri. Temeljna vloga učbenika je v tem, da so v njem primerno zbrane, urejene in didaktično prilagojene teme, naloge, vaje ipd., ki s pomočjo kompetentnega vodenja predvsem učiteljev uresničujejo vzgojno-izobraževalne cilje in vsebine učnih načrtov.

Veliko učiteljev se tako v večji meri naslanja na učbenik, ki ga uporabljajo, kot na predpisan učni načrt. S tem učitelji velikokrat sami ovirajo svojo ustvarjalnost, saj preveč hvaležno sprejemajo učbenike, premalo pa se posvetijo učni diferenciaciji, novim učnim temam, dodatnim razlagam in interpretacijam (npr. pri pouku književnosti ali raznih družboslovnih predmetnih področjih), temeljnim pedagoškim in psihološkim vodilom, ki so v učnih načrtih in tudi učbenikih pogosto prezrta in pomanjkljiva.

2.1 Značilnosti sodobne šole

Sodobna slovenska demokratična šola je socializacijska institucija, ki se mora zavedati, da je za posameznika vselej bistveno pomembna (ne glede na okoliščine svojega delovanja) za njegov prehod iz otroštva v odraslost. Srednje poklicne šole so posebno pomembne tudi zaradi težavnega obdobja adolescence, v katerem so vsi dijaki, ki se redno izobražujejo. Šola educira, vendar izobraževanja in vzgoje ni mogoče strogo ločevati. Zelo pomembno je, kako mladostnika (učenca ali dijaka) navaja na pridobivanje znanja in kakšne vrednote mu ponuja kot pripadniku naroda in slovenske države ter tudi državljanu evropske države, da bo pripravljen na življenje in na trg dela, na katerega bo po zaključku izobraževanja vstopil. Zato mora šola svoje izobraževalce učiti (samo)odgovornega učenja, strpnosti, ustvarjalnega izpostavljanja demokratičnih družbenih odnosov in spoštovanja splošnih človeških civilizacijskih vrednot (evropske) družbe, kot so solidarnost, človekovo dostojanstvo, pluralna demokracija, spoštovanje človekovih pravic, vladavina prava in skrb za zdravo okolje, kar so tudi vrednote in norme evropske družbene stvarnosti. (Židan, 2007: 16)

Demokracija je za državljane vrednota, če imajo ti moč odločanja o javnih zadevah in o razvojnih možnostih družbe. Zaradi povečevanja socialne neenakosti je demokracija tem manj stabilna, čim več državljanov živi na socialnem obrobju z najmanjšo močjo odločanja. Danes se veliko govori o deliberativni oziroma razpravljalni demokraciji, ki z javno podprtim izobraževanjem omogoča vsem sedaj učečim se ter bodočim učencem in dijakom razvijanje sposobnosti razpravljanja. Sem spada predvsem kultiviranje veščin in vrlin razpravljanja, osnov pismenosti (ki je v sodobni šoli zaradi novih tehnologij in pasivnosti že močno ogrožena), računske spretnosti in kritičnega mišljenja z upoštevanjem pogledov drugih. (Novak, 2006: 87–88)

Za sodobno slovensko šolo je obenem značilno tudi to, da se ob vsaki prenovi naslanja na različne modele izobraževanja v drugih evropskih državah, kar kaže na veliko povezanost in navezanost izobraževalnih in vzgojnih institucij, predvsem je zanimiv finski model. Meni je najbolj pomembno pri finskem sistemu to, da imajo učenci, dijaki in študentje na vseh stopnjah izobraževanja obvezni predmet materinščino, s katero šole usposabljaajo svoje izobraževalce za aktivne uporabnike jezika, saj je dobro poznavanje jezika ključno za usvajanje dodatnega znanja in vedenja. Novejše raziskave tudi kažejo, da pismenost pri mladostnikih pada, zato je to izobraževanje o materinščini toliko pomembnejše.

2.1.1 Minimalni standard znanja

Dandanes je zelo pogost termin doseganje minimalnih standardov znanja. Osnovna šola je s svojo prenovo poskrbela za t. i. večjo diferenciacijo v zadnji triadi, saj je učence pri splošnih predmetih (slovenščini, matematiki in tujem jeziku) fizično razdelila v tri nivoje glede na učne sposobnosti in doseganje minimalnega standarda znanja. S tem je želela omogočiti učencem, da lažje usvojijo minimalni standard znotraj skupine, ki ima prilagojen način dela. V zadnjem času določene osnovne šole izvajajo predvsem notranjo diferenciacijo, saj se je zunanja večkrat izkazala za oviro, obenem je pa težko zagotoviti strokovni kader za izvajanje zunanje diferenciacije.

Minimalni standard znanja je tisto temeljno na minimalni ravni nujno potrebno védenje in znanje, ki učno šibkim učencem omogoči razumeti osnovni smisel, vrednote in logične odnose neke učne teme in to znanje uporabljati. Na vprašanje, kaj in koliko od teh osnov učenci obvladajo, pa zmorejo in morajo za vsako učno temo odgovoriti le specialne didaktike. Temeljno se od minimalne ravni dviga, razširja in pogloblja v skladu z učnimi zmožnostmi učencev.

Dijaki srednjih poklicnih šol imajo možnost napredovanja v naslednji letnik brez usvojitve minimalnega standarda znanja za določen predmet. O napredovanju posameznega dijaka odloča programski učiteljski zbor (PUZ) za določen program znotraj poklicnega izobraževanja, ki odloča o tem, ali lahko dijak uspešno usvaja znanje in védenje v naslednjem letniku brez predhodne usvojitve določenih minimalnih standardov znanja. Praviloma lahko dijaki, ki ne dosegajo minimalnega standarda znanja oziroma imajo NMS, napredujejo v višji letnik le pod pogojem, da imajo NMS pri predmetu, ki se ne nadaljuje v naslednjem letniku oziroma minimalne vsebine niso nujne za usvajanje znanj in védenj naslednjega letnika. Tako dijaki praviloma ne napredujejo z NMS pri slovenščini, matematiki, tujem jeziku ali strokovnih predmetih, ki se nadaljujejo v višjem letniku, lahko pa napredujejo z NMS pri družboslovju, naravoslovju, umetnosti ...

Dijaki morajo usvojiti manjkajoči minimalni standard v naslednjem letniku ali do konca šolanja, odvisno od sklepa PUZ-a. Ta tudi sproti preverja napredek takega dijaka. Zanj naredi osebni izobraževalni načrt (OIN), v katerem je zapisano, katere vsebine dijaku manjkajo in kaj še mora usvojiti, določeni so roki, do kdaj mora dijak popraviti NMS, obenem vsebuje načrt točne vsebine ter obliko preverjanja oz. ocenjevanja, s katerim bo dijak dokazal usvojitev minimalnega standarda znanja, določene so tudi morebitne konzultacije s profesorji.

Osebni izobraževalni načrt pripravi PUZ s sodelovanjem svetovalne službe, z njim se morajo strinjati tako dijak kot njegovi starši. Nadzor nad izvajanjem OIN imata dijak in njegov razrednik.

Osebni izobraževalni načrt (OIN) za usvajanje minimalnega standarda znanja imajo tudi dijaki z odločbo o dijaku s posebnimi potrebami, prav tako tudi dijaki, ki imajo pedagoške pogodbe.

2.1.2 Učne vsebine

Vsebine, ki naj bi bile primerne za jedrno znanje učencev in dijakov znotraj določene poklicne usmeritve, morajo ustrezati kognitivnim in racionalnim ter obenem vrednostnim, holističnim in ostalim bolj iracionalnim sestavinam spoznanja in znanja. Zato sestavljalci učnih načrtov posebej pazijo, da pridejo v učni načrt vsebine, ki:

- so pomembne in aktualne za zdajšnje ter bodoče življenjske situacije,
- so za dijake posebej zanimive s stališča njihovih razvojnih značilnosti,
- so zgodovinsko in kulturno vredne za nacijo in nasploh človeštvo,
- so reprezentativne in del obsežnejše učne vsebine,
- imajo visoko vzgojno-izobraževalno vrednost,
- so vredne ohranitve s prenosom iz generacije v generacijo v času sekundarne socializacije,
- pospešujejo samostojnost dijakov,
- omogočajo njihovo razvijanje ustvarjalnosti tako na umetniškem kot poklicnem področju,
- pospešujejo zahtevnejše kognitivne strukture,
- pospešujejo kritiške sposobnosti,
- omogočajo prostor za individualno ravnanje dijakov,
- posredujejo socialne izkušnje, ki jih v sodobni družbi vsi tako radi kritizirajo in poskušajo razvrednotiti,
- posredujejo doživljajske izkušnje, ki pustijo na mladostnikih močan pečat,
- posredujejo stvarne izkušnje,
- posredujejo delovne izkušnje in

- posredujejo različne učne tehnike, ki jih dijaki v poklicnih šolah ne poznajo in uporabljajo zadosti. (Strmčnik, 2001: 287)

Zaradi velike splošnosti kriterijev zelo težko pridemo do konkretnih kriterijev za izbiro učnih vsebin tako v zaprtem kot odprtem kurikulumu. Predvsem je pomembno to, da je treba izmed vsega védenja in znanja racionalizirati učne vsebine, dijake moramo razbremeniti oziroma prilagojeno obremenjevati, moramo videti celotne osebnosti. Zato moramo dajati prednost:

- kakovosti namesto količini,
- resničnemu razumevanju namesto mehaničnemu zapomnjevanju ter
- sposobnostim, uporabnemu znanju in vrednotam namesto podatkovnemu védenju.

Sodobna šola je naravnana k temu, da povezuje učne vsebine v učnem načrtu/kurikulu. Vendar se pri tem pojavi problem, ki je neposredni odsev odnosov med univerzalnostjo ter diferenciacijo oziroma specializacijo v znanosti, kar se zelo izrazito kaže v poklicnih šolah. Delodajalci narekujejo večjo specializacijo v stroki, a življenje narekuje večji spekter splošnih znanj in védenj.

Znanje in védenje sta dejavnika socializacije, sredstvo posameznikovega družbenega preživetja, človekove duhovne rasti, posameznikovega prilagajanja, njegove kulture in civiliziranosti, njegovega obvladovanja sprememb in oblikovanja državljske, participatorne kulture, sredstvo ozaveščanja in človekovega izgrajevanja kulture vseživljenjskega učenja, ki je v sodobni šoli ne le potrebno, ampak že nujno za uspešno konkuriranje v družbenem življenju in na trgu dela. (Židan, 2007: 21)

2.1.3 Učne povezave

Učne povezave so nujne predvsem zaradi večje vsebinske racionalnosti, boljše učne uspešnosti, zlasti glede celovitejšega spoznavanja in sodobnejše didaktično-metodične organizacije pouka. Učne povezave so se izkazale tudi za najbolj ekonomične, saj se naslanjajo na predhodno obravnavo podobnega v sorodni učni vsebini. Sinteza med seboj povezanih vsebin predstavlja tudi višjo kakovost, ki neprimerno bolj zadovoljuje individualne in družbene vzgojno-izobraževalne potrebe, kot pa zamejevanje učnih vsebin znotraj

predmetnega izolacionizma, ki rad potvarja celostno podobo sveta. Bistvo te kakovosti je v preprečevanju faktografskega, delnega, »predalčkastega« znanja. (Strmčnik, 2001: 272)

Ko govorimo o učnih povezavah, imamo v mislih tako vertikalne kot horizontalne povezave učnih vsebin. Pri vertikalnih gre za učnonačrtno usklajevanje in povezovanje predmetnih učnih vsebin iz letnika v letnik, za naslanjanje zahtevnejših na enostavnejše, razvojno kasnejših na zgodnejše. Problem se velikokrat pokaže v prekinjanju logičnih osi, ki jih je potem pri pouku težko spajati.

Enakim težavam smo priča tudi pri povezavah horizontalnih učnih vsebin v okviru določenega letnika, pa naj gre za povezavo med učnimi vsebinami in pojmi v okviru enega učnega predmeta, še več pa je problemov pri povezovanju sorodnih učnih predmetov, ki se bolj ali manj prekrivajo, podvajajo in križajo, ali pa pri medpredmetnih oziroma interdisciplinarnih vsebinah.

Učne povezave so nujne na snovni in didaktično-metodični ravni, njihovo mesto pa je bolj v predmetniku in učnem načrtu. Najenostavnejše je snovno povezovanje, ki je hkratno, umeščanje učnih tem v sorodnih predmetih, npr. reformacija pri zgodovini in literaturi. Izrazitejša je medpredmetna integracija, ko se npr. na poklicni šoli biologija, kemija in fizika povezujejo v naravoslovje, zgodovina, geografija in državljanska kultura pa v družboslovje. Vendar se velikokrat izkaže za problem pomanjkanje ustreznih učbenikov, saj uporabljajo dijaki znotraj predmetnega področja družboslovja tri učbenike, za vsako učno področje svojega.

Učni načrti celostni vsebinski korelaciji povezovanja po navadi niso kos. Najpomembnejši razlog je strokovno kadrovski. Preprosto ni kompetentnih interdisciplinarnih strokovnjakov, ki bi zmogli na predmetni stopnji osnovne šole ali na poklicnih šolah v učnih načrtih kakovostno združevati več učnih predmetov. Še težje bi bilo usposablјati celostne oziroma interdisciplinarne profile učiteljev, pisati take učbenike in druga didaktična gradiva.

Najbolj smiselna je personalna korelacija, ko sta vsaj dva sorodna učna predmeta združena v enem učitelju, saj ni pričakovati kakšnih vidnejših premikov na bolje že v celostnem povezovanju učnih vsebin v učnih načrtih.

Več o medpredmetnem povezovanju, h kateremu močno teži sodobna šola, bom predstavila v nadaljevanju diplomske naloge, tako teoretično kot praktično, saj želim predstaviti primere

primernih medpredmetnih povezav na srednjih poklicnih šolah, konkretno na Srednji strojni šoli v Novem mestu.

Strokovno veliko zahtevnejše so metodične korelacije, npr. pri timskem pouku. Zanje je značilno, da dva ali več učiteljev, ki so usposobljeni za eno ali več sorodnih učnih področij, skupaj načrtujejo, izvajajo in vrednotijo učno delo pri enem ali več sorodnih učnih predmetih, v enem ali več letnikih. Tu se lahko učna odgovornost enakomerno porazdeli med učitelji ali nosi glavno učno odgovornost en učitelj. Na poklicnih šolah se to kaže pri modularnem poučevanju, ko učitelji teoretičnih predmetov v sodelovanju z učitelji praktičnega pouka skupaj načrtujejo, izvajajo in vrednotijo učne vsebine.

Pri načrtovanju učnih načrtov se snovalci zavedajo, da je potrebno za vsako stopnjo izobraževanja, bodisi osnovnošolsko, poklicno, strokovno ali gimnazijsko, posebej paziti na ustreznost vsebine, vzgojno-izobraževalno prakso ter na širše družbene razmere.

Vsak učitelj pa kataloge znanj oziroma učne načrte izvede pri svojem pouku po nekih smernicah, ki so mu v pomoč pri pripravi in izvedbi, pravimo jim didaktična načela.

3 UMEŠČENOST SREDNJIH POKLICNIH ŠOL V ŠOLSKI SISTEM V REPUBLIKI SLOVENIJI

Srednje poklicne šole v Republiki Sloveniji so vse v sklopu državnega izobraževanja, saj ni veliko povpraševanja po privatnih srednjih poklicnih šolah.

V srednje poklicno izobraževanje se zadnja leta uvaja t. i. finski sistem izobraževanja, ko se programi prenavljajo v skladu s finskim sistemom in slovenskimi posebnostmi. Na Finskem je na nacionalni ravni opredeljen okvirni nacionalni kurikulum za vsako kvalifikacijo. (Pri nas še vedno uporabljamo termin poklic.)

Splošni del kurikula je načrtovan tako, da usposobi mladega človeka za vseživljenjsko učenje in odgovorno ter samozavestno ravnanje v domačem in mednarodnem okolju. Pri splošnem kurikulumu pa predvidevajo tudi področja, ki zadovoljijo potrebe v regionalnem ali lokalnem delovnem okolju, ali področja, ki razširijo ali utrjujejo poklicne vsebine, splošne predmete ter tudi izbirne predmete (t. i. odprti kurikulum).

Poklicne dele kurikula načrtujejo skladno s širokimi kvalifikacijami. Za vsako kvalifikacijo opredelijo ključne izzive delovnega okolja, temeljne funkcije in naloge, vrednote in možnosti, ki jih ima določena kvalifikacija na trgu dela. Skladno s tem načrtujejo potrebna znanja in kompetence. Za isto kvalifikacijo pripravijo več izobraževalnih programov, ki imajo skupni temeljni obvezni modul ter posebne poklicne module, ki omogočajo specializacijo. Cilj posameznega modula je obvladovanje temeljnih strokovnoteoretičnih in praktičnih znanj. V vsak modul so vključeni tudi medpredmetni skupni cilji ter razvoj temeljnih spretnosti za vsa poklicna področja. Moduli so obvezni in izbirni, nekateri izbirni moduli so nacionalno določeni, nekaterim pa cilje določi izobraževalna institucija glede na lokalne potrebe. (Gaber ... idr., 2006: 168–170)

Na poklicne šole se praviloma vpisujejo v osnovnošolskem sistemu učno slabši učenci, ki v osnovni šoli komaj dosegajo minimalni standard znanja. Družba teži k čedalje višji poklicni usposobljenosti, zato se vpis na poklicne šole v zadnjih letih drastično zmanjšuje. Zaradi manjše populacije otrok in težnje po višji izobrazbi je slabši vpis na srednje poklicne šole. Bodoči dijaki se raje odločajo za srednje strokovne šole, največ se jih pa želi vpisati na kako splošno, strokovno ali umetniško gimnazijo, saj bi vsi radi študirali na višjih in visokih šolah, tudi na fakultetah.

Zadnja leta v Sloveniji opažamo, da nekateri poklici izumirajo, dijaki se ne želijo več šolati za poklice, v katerih bi težko dobili službo, saj določene industrijske panoge zaradi tehnološkega razvoja in drugačne usmerjenosti gospodarstva v Sloveniji izumirajo. Tako skoraj ni več npr. poklicnih tekstilnih in čevljarških šol, zmanjšuje se vpis na lesarske, strojne in elektrošole ter na frizerske, trgovske in gostinske šole, saj te šolajo za poklice, ki so na trgu dela slabše plačani, zato med učenci osnovnih šol in njihovimi starši ni navdušenja za te poklice.

Obrtna zbornica Slovenije, Zavod za šolstvo, Center za poklicno izobraževanje (CPI) ter ostale organizacije se intenzivno ukvarjajo s temi programi, tako da bi k vpisu v njih privabili učence zaključnega razreda osnovne šole, ponujajo razne kadrovske štipendije in ugodnosti pri šolanju, vendar se vpis kljub temu zmanjšuje.

Bodoče dijake in njihove starše predvsem moti sistem kadrovskega štipendiranja, ki od dijakov zahteva, da po končanem šolanju v podjetju, ki jim je nudilo solidno kadrovske štipendijo, delajo nekaj let, po navadi toliko, kolikor je trajalo izobraževanje, torej 3 ali 5 let. V javnosti velja prepričanje, da sistem kadrovskega štipendiranja sili bodoče iskalce prve zaposlitve, da se zaposlijo v podjetju, ki jih je štipendiralo, četudi bi lahko dobili boljše, predvsem pa bolje plačano delovno mesto. Obenem pa lahko pogledamo realno sliko razpisov prostih delovnih mest, kjer skoraj povsod zahtevajo vsaj dve leti delovnih izkušenj, teh pa iskalec prve zaposlitve nima. Srednje poklicne šole sicer nudijo dijakom veliko praktičnega dela v obliki prakse v šoli in praktičnega usposabljanja z delom pri delodajalcih (PUD), vendar te izkušnje delodajalcem praviloma ne zadoščajo. Se pa velikokrat zgodi, da dobijo dijaki po končanem šolanju delo v podjetju, kjer so med šolanjem opravljali obvezno praktično usposabljanje z delom. Delodajalci bodoče zaposlene poznajo, spoznajo njihove kompetence, tako strokovne kot storilnostne, zato se lažje odločijo, da bodo zaposlili iskalec prve zaposlitve. Tudi država in Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje finančno podpirata podjetja, ki zaposlijo iskalce prve zaposlitve, ki so mlajši od 26 let.

Skoraj vsi programi srednjih poklicnih šol v Sloveniji so prenovljeni, nekateri že drugič. Prenova se kaže predvsem v načinu izobraževanja, prenovi kurikula, ki se deli na zaprti in odprti kurikulum, kjer pri nastajanju odprtega kurikula sodeluje tudi gospodarstvo v širši regiji, ki s šolami, Centrom za poklicno izobraževanje in Zavodom za šolstvo korigira vsebine, ki naj bi se jih dijaki naučili v sklopu triletnega izobraževanja in ki bi jim omogočale večjo kompetentnost in lažjo zaposljivost v regiji. S prenovami so tako nastali skoraj popolnoma novi programi, ki šolajo konkurenčnejše bodoče delojemalce.

3.1 Srednja strojna šola Novo mesto

Srednja strojna šola v Novem mestu je med prvimi v Sloveniji začela izvajati prenovljene programe. Najprej je prenovila program avtomehanik, saj stari program, ki je ustrežal modelu skupnega izobraževanja s področja strojništva, ni več ustrežal trgu dela. Na področju avtomehanike se v zadnjih letih kaže močna potreba po specifičnih znanjih s področja avtoelektrike (program avtoelektrikar se je izvajal zgolj nekaj let, pa še to pred več kot 10 leti), zato so program avtomehanik nadgradili s programom avtoelektrik in ostalimi znanji, ki naj bi jih dijaki znotraj srednješolskega poklicnega izobraževanja usvojili. Nastal je nov program avtoserviser, ki trgu dela ponuja konkurenčnejše in kompetentnejše avtoserviserje.

Program predvideva veliko praktičnega usposabljanja z delom pri delodajalcih (PUD), ki dijakom omogoča boljši pogled na poklic, za katerega se šolajo, obenem pa pridobivajo življenjsko pomembne delovne izkušnje. V 1. in 2. letniku imajo tako dijaki 3 tedne PUD-a, v zadnjem letniku pa pol šolskega leta preživijo na PUD-u, pol pa v šolskem sistemu. Lahko bi rekli, da gre pri praktičnem delu za neko »mešanico«¹ starega šolskega in dualnega sistema, vendar je prenova veliko kompleksnejša in prilagojena trenutnemu trgu dela. Veliko praktičnega pouka je tudi znotraj šolskega sistema, in sicer v prvem letniku en dan na teden, v drugem in tretjem pa dva dni na teden, kljub temu da dijaki v zadnjem letniku pridobivajo delovne izkušnje pol leta tudi pri delodajalcu.

Poleg programa avtoserviser se na Srednji strojni šoli izvajajo prenovljeni triletni poklicni programi:

- avtokaroserist (je prenovljeni program, ki zajema vsebine programov avtoklepar in avtoličar, obenem pa izobražuje še za dodatne kompetence, ki jih avtokaroserist potrebuje pri svojem delu, velik poudarek je tudi na ekologiji in varovanju zdravja pri delu);
- instalater strojnih instalacij (je prenovljeni program, ki je obenem tudi modularni, to pomeni, da dijaki izbirajo med obveznimi moduli /v modulih sta povezana tako teoretičen kot praktičen pouk/ in izbirnimi moduli glede na želje dijakov in potrebe trga dela v regiji);

- mehatronik operater (je prenovljeni program, ki vključuje vsebine strojništva in elektronike, predvsem pa se osredotoča na robotiko in pnevmatiko v proizvodnih procesih);
- oblikovalec kovin orodjar (je prenovljeni program, ki je združil oba poklica, oblikovalec kovin in orodjar, v modulih je praktičen del predmeta povezan s teoretičnim, tudi ocena je le ena).

Ob prenovljenih triletnih poklicnih programih na Srednji strojni šoli v Novem mestu izvajajo tudi prenovljen štiriletni strokovni program, in sicer prenovljeni program strojni tehnik (SSI).

Ker je po zaključku šolanja na triletni poklicni šoli možno izobraževanje nadaljevati na poklicno-tehniški stopnji, so skladno s triletnimi programi prenovljeni tudi poklicno-tehniški programi, in sicer na Srednji strojni šoli izvajajo kar tri PTI-programe:

- strojni tehnik – PTI,
- avtoservisni tehnik – PTI in
- tehnik mehatronike – PTI.

S širitvijo strokovnega in praktičnega usposabljanja prihaja do krčenja splošnih teoretičnih predmetnih področij, saj se predvideva, da poklicne šole izobražujejo predvsem strokovnjake na poklicnih področjih in ne predvidevajo nadaljnjega šolanja. Vendar se v praksi kaže, da se tri četrtine dijakov vpiše na poklicno-tehniške programe, s katerimi nadaljujejo svoje formalno poklicno izobraževanje, pridobijo naziv tehnika in izobraževanje zaključijo s poklicno maturo (tako kot štiriletni strokovni programi).

3.2 Zaključek izobraževanja na srednji poklicni šol

Dijaki na srednjih poklicnih šolah zaključijo svoje izobraževanje z zaključnim izpitom, ki je sestavljen iz izpita iz slovenščine in projektnega izdelka z zagovorom. Po novem pravilniku o zaključnem izpitu iz slovenščine mora biti tudi izhodiščno besedilo za razčlenbo neumetnostnega besedila (pisni del zaključnega izpita) prilagojeno stroki, za katero se dijak šola. Pri praktičnem delu se dijaki izkažejo s svojim izdelkom ter ga tudi strokovno

zagovarjajo pred komisijo. Tisti dijaki, ki imajo učne pogodbe s katerim izmed delodajalcev zunaj šole, opravljajo praktični del pri delodajalcu, kjer ga oceni strokovna komisija in oceno potrdi Obrtna zbornica Slovenije.

Zaključno spričevalo je temeljno, da lahko dijak po koncu izobraževanja stopi na trg delovne sile. Pred leti je bilo za priznavanje določene stopnje izobrazbe obvezno opravljanje pripravništva, ki je trajalo različno, od 6 mesecev do enega leta. Po novih programih, ki zajemajo velik del praktičnih znanj in spretnosti, pripravništvo ni več obvezno. Tako lahko npr. dijak, ki je zaključil srednje poklicno izobraževanje za poklic avtokaroserist, sprejme službo kot avtoserviser takoj po končanem rednem izobraževanju, ne rabi opravljati pripravništva v avtokaroserijski dejavnosti.

3.3 Nadaljevanje izobraževanja po srednji poklicni šoli

Večina dijakov se po končanem poklicnem izobraževanju vpiše na poklicno-tehniški program (PTI), ki strokovno nadaljuje poklicni program, npr. avtoserviser se vpiše na PTI-program avtoservisni tehnik. Poklicno-tehniški programi so učno zahtevnejši, zato je vsako leto na teh programih veliko osipa, saj dijaki s poklicnih šol, ki so slabše učno sposobni in motivirani, težko usvajajo snov tehniške stopnje. Predvsem se tu pokaže pomanjkanje znanja in usposobljenosti pri splošnih teoretičnih predmetih, kjer je potrebno znanje in zmožnosti nadgraditi, učno šibkejši dijaki pa ne zmorejo usvojiti vseh dodatnih zmožnosti, znanja in vedenja, ki jih zahteva višji program.

Veliko dijakov je v PTI-programu pod velikim stresom, saj so poklicno stopnjo nekako usvojili in si želijo v življenju uspeti, vendar ne zmorejo uspešno končati tehniškega izobraževanja. Velikokrat so pod velikim pritiskom tudi doma, ko imajo starši prevelike ambicije za svoje učno šibkejše otroke.

Učitelji se na poklicnih in poklicno-tehniških programih velikokrat znajdejo v zagati, ko želijo usposobiti svoje dijake za poklic, za katerega se šolajo, vendar tega dijaki ne zmorejo. Svoj pouk prilagajajo dijakom, izvajajo tudi zunanjo diferenciacijo za dijake, ki imajo odločbo o dijakih s posebnimi potrebami, in za dijake, ki imajo razne omejitve, v okviru PUZ-a sestavljajo pedagoške pogodbe, v katerih dijakom omogočajo drugačen način šolanja, skratka, poskušajo narediti vse, kar je v njihovi strokovni pedagoški moči, da bi dijaki uspešno

zaključili šolanje. Če so dijaki kljub temu neuspešni, velikokrat zaključijo formalno izobraževanju na šoli ob delu ali v sklopu projektnega učenja za mlade (PUM).

3.4 Posebnosti srednjih poklicnih šol

Programi srednjih poklicnih šol v Sloveniji so po mojem mnenju strokovno ustrezni in primerni za dijake, ki se vpisujejo vanje. Zaradi velikega deleža praktičnega pouka so za dijake tudi privlačni, še posebej za tiste, ki imajo težave s teoretičnim učenjem in veliko raje delajo kakšen izdelek, ki ga lahko pokažejo in so nanj ponosni.

Zaradi velikega osipa vpisa v poklicne šole se pokaže težava v kadrovske strukturi učiteljskega zbora, saj morajo včasih učitelji za polno delovno obveznost poučevati na več srednjih šolah. Zaradi velikokrat »težavne« populacije dijakov (dijaki na poklicnih šolah so večkrat disciplinsko »problematični«), se morajo nenehno izobraževati, ne samo strokovno, tudi metodično, didaktično, psihološko in sociološko. Tako je bil npr. zaradi čedalje večjega porasta nasilja v šolah v Sloveniji, tako osnovnih kot srednjih, oblikovan triletni program izobraževanja s področja nasilja v šolah, v katerega se je vključil tudi učiteljski zbor Srednje strojne šole v Novem mestu.

Na poklicne šole se vpisuje čedalje več dijakov, ki imajo odločbe o dijakih s posebnimi potrebami, zato se morajo učitelji izobraževati tudi na tem področju, da bodo znali izvajati individualizacijo in diferenciacijo pouka za te dijake tako, da bodo kljub svojim omejitvam, telesnim ali duševnim, dosegali minimalne standarde znanja za program, za katerega se šolajo.

Obenem se letno spreminjajo tudi pravilniki, od pravilnika o ocenjevanju, hišnem redu itd., kar od učiteljev zahteva nenehno izobraževanje in prilagajanje načina dela v razredu.

Ob porastu birokratskega dela učiteljev, nad katerim se učitelji, ki imajo že veliko let delovnih izkušenj, zelo pritožujejo, je potrebno nenehno izobraževanje tudi na povsem administrativnem področju, sploh razredniki so čedalje bolj obremenjeni.

Na splošno pa ima šolanje na srednjih poklicnih šolah veliko perspektiv, saj dijakom ponuja konkretno znanje in jih usposablja za takojšen vstop na trg delovne sile. Nekdanje obvezno

pripravnistvo po končani poklicni šoli so že pred leti ukinili, zato imajo iskalci prve zaposlitve vse možnosti, da se takoj po končanem izobraževanju redno zaposlijo.

Dijaki, ki se šolajo na poklicnih šolah, imajo veliko možnosti za nadaljnje šolanje, ki ga lahko nadaljujejo na poklicno-tehniškem programu srednjega izobraževanja; po opravljeni poklicni maturi lahko nadaljujejo šolanje tudi na višjih ali visokih šolah, celo na fakultetah. Večina programov srednjih poklicnih šol v Sloveniji predvideva tudi PTI-program, nekateri dijaki se lahko po poklicni šoli preusmerijo na drugo poklicno področje poklicno-tehniškega programa, s čimer postanejo za trg dela kompetentnejši in konkurenčnejši.

Center za poklicno izobraževanje se intenzivno ukvarja s prenovo programov, in sicer s strokovnega področja, velikokrat pa zapostavlja splošne teoretične predmete. Predvideva veliko usklajevanja in medpredmetnega povezovanja na strokovnem področju, premalo povezav pa predvidevajo na splošnem teoretičnem področju.

V diplomski nalogi se želim predvsem posvetiti ravno temu zapostavljenemu področju, in sicer s predmetnega področja slovenščine in sociologije.

Učitelji na srednjih poklicnih šolah so strokovnjaki na svojih področjih, obenem pa morajo biti tudi strokovnjaki na didaktičnem, pedagoškem, metodičnem, psihološkem in sociološkem področju. Da obvladajo vse kompetence, ki se od njih pričakujejo, morajo slediti smernicam in kazalcem, ki kažejo na to, da so kompetentni, tako strokovno kot didaktično. Osnovna vodila, po katerih se (lahko) učitelji ravnaajo, se imenujejo didaktična načela in ta bom predstavila v naslednjem poglavju. Zaradi specifik del na srednjih poklicnih šolah, bom pri vsakem načelu predstavila tudi posebnosti pri »upoštevanju« načel na poklicnih šolah.

4 DIDAKTIČNA NAČELA

Sodobna šola zahteva učitelja, ki bo kompetenten tako na strokovnem kot na pedagoškem področju. Učitelj mora poznati in upoštevati vsa didaktična načela, ki bodo njegov pouk osmislila in pomagala učencem in dijakom, da bodo usvojili vsa potrebna znanja, védenja in spretnosti. Zavedati se mora posebnosti populacije, ki jo poučuje, zato rabi znanja z didaktičnega, metodičnega, psihološkega in sociološkega področja.

V poglavju želim poudariti didaktična načela, ki jih povzemam po Francetu Strmčniku (Strmčnik, 2001) in Marjanu Kramarju (Blažič idr., 2003).

Didaktična načela so vodila, znanstveno-strokovno utemeljene smernice, ki so učitelju v pomoč pri pripravi in izvajanju izobraževalnega pouka. Vodila nimajo absolutne vrednosti in jih ne smemo enačiti s pravnimi predpisi. Učitelj se glede na konkretno situacijo od didaktičnih načel lahko oddalji ali znotraj izvajanja svojega pouka uporabi zgolj nekaj didaktičnih načel, ki so za obravnavano temo najprimernejša.

Didaktična načela so izpeljana iz:

- znanstvenih teorij (povezujejo se z različnimi znanstvenimi disciplinami: psihologija se povezuje z načelom aktivnosti, filozofija se naslanja na načelo enotnosti vzgoje in izobraževanja, didaktika je izpeljala načelo nazornosti ...),
- širših družbenih razmer (družba v izobraževalnem procesu skrbi za zadovoljevanje svojih potreb in interesov) in
- vzgojno-izobraževalnih praks.

Vsi ti vidiki se medsebojno povezujejo, dopolnjujejo in korigirajo. Z didaktičnimi načeli želimo zajeti vse pomembne vidike in dele izobraževalnega procesa, da bi z njimi lahko oblikovali celovito, zaključeno in popolno celoto ter sklenjen proces.

Didaktična načela se nanašajo na:

- celoten in celovit izobraževalni proces,
- posamezne sestavine tega procesa,
- njegove posamezne vidike,

- pogoje izvajanja izobraževalnega procesa,
- kriterije za doseganje minimalnih standardov znanja in doseganje višje ravni znanja,
- učiteljeve odločitve, da izbere primerna didaktična načela za svoj učni predmet in
- ravnanje vseh udeležencev v izobraževalnem procesu.

Vloga didaktičnih načel je, da urejajo strukturo učnega procesa in usmerjajo potek procesa.

Bolj ko učitelji poznajo in obvladajo didaktična načela, manj je možnosti, da svoje izvajanje izobraževalnega procesa ukalupijo. Navadno se to dogaja, kadar učitelj zelo ozko obvlada didaktična načela. Didaktična načela naredijo pouk bolj kreativen, dinamičen, prilagodljiv in razvojno spreminjajoč, saj je sam po sebi spreminjajoči pojav, zato ga ne moremo regulirati z nespreminjajočimi vodili. Didaktična načela se spreminjajo skladno z razvojem znanosti in izobraževalne prakse, zato imamo skozi zgodovino toliko utemeljitev didaktičnih načel. Na didaktična načela močno vpliva tudi družbena miselnost, zato so v določenih zgodovinskih obdobjih poudarjali didaktična načela, ki so odražala vrednote takratne družbe.

V sodobni šoli čedalje bolj poudarjajo načeli diferenciacije in aktivnosti, ki morata biti tesno povezani še z ostalimi, poseben pomen dobiva tudi načelo demokratičnosti.

4.1 Dialektičnost didaktičnih načel

Dialektičnost didaktičnih načel pomeni, da se načela med seboj dopolnjujejo in korigirajo. Npr. če učitelj pretirava z nazornostjo, bo nazornost začela zavirati učenčeve višje miselne procese; to se na poklicnih šolah velikokrat pokaže pri praktičnem pouku, ko si dijaki določeno stvar lahko predstavljajo le takrat, ko jo vidijo pred sabo ali na sliki.

Kadar učitelj ne presodi dobro glede količine in dolžine trajanja neke nazornosti, lahko ovira miselni razvoj učencev, zato dijaki potrebujejo za nadaljnje usvajanje znanja konkreten predmet.

Načelo individualizacije je utemeljeno s človekovo individualno naravo in je usmerjeno v razvoj človekove individualnosti. Vendar če to načelo absolutiziramo, zanemarimo človekovo socializacijo. To lahko privede do vzgojno in moralno-etičnih nezaželenih pojavov, kot so

egoizem, nesodelovanje, ozkosrčnost ..., na kar dandanes množično opozarjajo kritiki javne šole, tako osnovne kot srednje. Zato vsako didaktično načelo v sebi že vsebuje načelo, ki ga korigira, od učiteljev je pa odvisno, ali se teh nevarnih pojavov zavedajo in jih sproti korigirajo. Didaktična načela so se skozi zgodovino zelo spreminjala, dopolnjevala, razširjala, preoblikovala, odvisno od tega, s katerega zornega kota pogledamo nanje. Prav tako tudi nove tehnologije in spoznanja spreminjajo didaktična načela, saj se prilagajajo sodobnemu načinu življenja.

Didaktična načela zajemajo:

- družbene dimenzije izobraževalnega procesa (enakopravnost, enake možnosti učencev in dijakov),
- integrativno oz. povezovalno vlogo šole (ustvarjanje pogojev za sožitje različnosti) ter
- princip učinkovitosti in storilnosti šole (država in družba zahtevata določeno uspešnost, vendar moramo paziti, da to uspešnost pravilno definiramo).

Strinjam se z G. Šilihom, ki pravi, da morajo biti didaktična načela obvezno prilagojena razvoju učencev in tudi dijakov, da so prilagojena njihovi kognitivni stopnji spoznavanja in usvajanja vedenja in znanja, tudi na poklicnih šolah se uveljavlja domačijska bližina snovi znotraj izobraževalnega procesa. Že Šilih se je zavedal tudi pomembnosti izkustvenega učenja, kar se je v zadnjih letih izkazalo kot zelo uspešna metoda, predvsem pa se pokaže v povezovanju teoretičnega in praktičnega pouka v poklicnih šolah. Šilih je v svojih delih govoril še o načelu vedrosti, kar pomeni, da mora biti izobraževalni proces prijeten, da lahko učenci in dijaki na sproščujoč način pridobivajo znanje. In prav prijetnosti pouka si še posebej želijo tako učitelji kot učenci oz. dijaki, saj je v dobri razredni klimi lahko izobraževalni proces aktivnejši, zanimivejši in tudi usvajanje znanja trajnejše.

4.2 Didaktična načela in značilnosti le-teh na srednjih poklicnih šolah

Didaktična načela je težko razdeliti tako, da ne bi določenega načela zapostavili. Zaradi različnih pogledov na šolo se izpostavljajo različna načela, lahko izluščimo preko 30 didaktičnih načela, vendar je smiselno strniti vse smernice tako, da bodo vsem učiteljem in ostalim strokovnjakom razumljive in uporabne.

Najbliže mi je razmejitev didaktičnih načel, kot jih vidi France Strmčnik (Strmčnik, 2001: 291–376), zato bom v tem poglavju predstavila njegovo delitev, obenem pa dodala, kako se ta načela kažejo v praksi na srednjih poklicnih šolah.

4.2.1 Načelo enotnosti vzgajanja in izobraževanja

V izobraževalnem procesu potekata tako vzgoja kot izobraževanje, zato učinkuje vzgojno in izobraževalno. Šele z uresničevanjem obeh učinkov je izobraževalni proces celovit.

Vzgojnost izhaja iz:

- vsebine izobraževalnega procesa, ki je mora vključevati tudi sam proces vzgoje,
- medosebnih odnosov učiteljev in učencev (socializacija),
- metod dela (metode niso samo načini pridobivanja znanja, ampak se v njih kaže odnos do predmeta spoznavanja; pot do resnice ni samo spoznavno vprašanje, ampak tudi etično),
- interesa učencev (vsak učenec si želi vzgojo in jo potrebuje) ter
- učitelja (učencu mora biti sočlovek, sodelavec in avtoriteta).

Velikokrat učitelji na poklicnih šolah ugotavljajo, da se v poklicne programe praviloma vpisujejo manj uspešni učenci iz osnovnih šol, ki po vrhu vsega prihajajo iz socialno zelo šibkih okolij, kar privede do spoznanja, da je bilo v socializaciji teh dijakov narejenih veliko napak, da je že v poklicni šoli potrebna delna resocializacija. S krčenjem družboslovnih tem v poklicnih šolah učitelji težko pripomorejo k večji vzgojnosti. Dijaki se velikokrat ne znajo učiti, soočajo se s pomanjkanjem motivacije za učenje, tako splošnih kot strokovnih predmetov, velikokrat učitelji na poklicnih šolah zelo težko ustvarjajo svojo avtoriteto, saj se morajo zelo prilagajati posameznikom v razredu, ki imajo povsem specifične značilnosti.

4.2.2 Načelo znanstvenosti

Izobraževalni proces mora biti znanstveno nesporen in veljaven. Znanstvenost se kaže v ciljih, vsebinah, metodah, ravnanju in v strukturi pouka. Znanstvenost ciljev pomeni, da so cilji znanstveno utemeljeni, ustrezno oblikovani in operativizirani. Izhajajo iz potreb, interesov in zmožnosti učencev in dijakov. Utemeljeni so objektivno in izhajajo iz dosežkov znanosti, prakse, kulture, umetnosti ter potreb dela, življenja in prakse. Oblikovani morajo biti realno,

tako da jih učenci z določenim naporom lahko dosežejo. Nerealno postavljeni cilji delujejo demotivacijsko.

Problem se pokaže velikokrat pri učiteljih, ki že dlje časa učijo v določenih programih poklicnih šol. Katalogi znanja in kurikuli se spreminjajo, sami pa so padli v past ukalupljanja, zato se težko prilagajajo potrebam in interesom znanosti, velikokrat tudi precenijo spoznavne zmožnosti svojih dijakov. Težava se pokaže tudi takrat, ko pride v program celotna generacija posameznikov, ki imajo manjše učne zmožnosti, učitelji pa ne zmorejo ustrezno preoblikovati ciljev pouka.

Znanstvenost vsebine pomeni, da je vsebina znanstveno utemeljena, veljavna, strokovno pravilna in ustrezna. Vsebina vsebuje znanstveno veljavne informacije, resnice, dejstva, pravila in učencu razkriva znanstveno veljavne metodološke pristope (ne sme biti dogmatična). Vsebina vsebuje temeljne, jedrne pojme, pravila, posplošitve, principe, je logično strukturirana, izobraževalno in vzgojno bogata ter spoznavno metodološko primerna učencem. Vsebina zajema sestavine, ki bodo učencem omogočale razvoj dialektičnega gledanja na svet.

Tudi pri vsebinah kurikula se velikokrat pokaže težava pri učiteljih, ki učijo že dalj časa, saj so navajeni posredovati določena znanstvena spoznanja in védenja; nova znanstvena spoznanja sicer dodajo svojim učnim načrtom, pozabljajo pa na to, da jih je treba prilagajati učenčevim in dijakovim zmožnostim. Pravila in zakonitosti podajajo dogmatično, ker pa je vsebin tako preveč, nimajo časa, da bi vsebine utrdili in razložili na dijakom primeren način.

Znanstvenost izobraževalnega procesa se kaže v tem, da je oblikovan in znanstveno utemeljen tako, da upošteva vsa pomembna didaktična, pedagoška, psihološka, sociološka in naravoslovna znanja, na katerih temelji. Metodični postopki in drugo ravnanje učiteljev in učencev morajo biti znanstveno veljavni. Učitelj ne sme delovati po intuiciji, ker lahko s tem učenca zapelje v mnoge zmote in neresnice.

Ko pride učitelj prvič v službo, se velikokrat pojavi težava, ko ne zna pravilno ustvariti avtoritete, ko težko prilagaja različne didaktične metode in načela konkretnim učnim vsebinam. S katalogom znanja ima dostop do učnih vsebin in ciljev, ki jih morajo dijaki na

določeni stopnji izobraževanja doseči, težko pa samostojno presodi, ali je določeno tematiko bolje obdelati po tej ali drugi metodi.

Mladi učitelji velikokrat velikokrat potožijo, da obvladajo vso znanstveno teorijo, so strokovni na svojem znanstvenem področju, da imajo obenem usvojena didaktična, pedagoška, psihološka in sociološka znanja, vendar imajo premalo konkretnih izkušenj, ki jih lahko pridobijo le z delovnimi izkušnjami. Določene fakultete imajo očitno premalo praktičnega dela pri pedagoško-andragoških predmetih in tako ne morejo dovolj pripraviti bodočega diplomanta na zahtevno delo v razredu, ne samo strokovno, ampak tudi praktično. Učitelji na poklicnih šolah ugotavljajo, da imajo njihovi mlajši kolegi težave z empatijo do svojih dijakov, saj so sami hodili v gimnazijski ali srednji strokovni program, težko razumejo slabše učne sposobnosti dijakov, ki jih učijo, zato jim težko prilagajajo učne vsebine in metodiko.

4.2.3 Načelo primernosti

Načelo primernosti se kaže v znanstvenosti izobraževalnega procesa. Če je ta znanstven, je v veliki meri že primeren. Izobraževalni proces mora biti primeren antropološkim, družbenim, znanstvenim in strokovnim zahtevam. Primernost je potrebno uskladiti na globalni ravni in znotraj samega procesa. To pomeni skladje med cilji, vsebino, sredstvi, metodami in obliko organizacije. Vse to mora biti prilagojeno učenčevim in dijakovim razvojnim in individualnim značilnostim. Poznamo dva globalna teoretična pogleda:

- *teorija pospeševanja* (deluje spodbujevalno);

Vzgojno-izobraževalne zahteve postavimo malo nad tistim, kar učenec zmore. Učenec z določenim naporom doseže tisto, česar prej še ni zmožel (napredek). Če v tem pretiravamo, potem se lahko zgodi, da je samo manjši del učencev sposobnih doseči tak napredek. Posledica je velika selektivnost izobraževalnega procesa in se kaže kot diskriminativen.

- *teorija sledenja*.

Otrokom ne postavlja nobenih zahtev (alternativne šole). Za normalno populacijo teorija sledenja ni sprejemljiva. Sprejemljiva je za subpopulacije, kjer deluje terapevtsko.

Prva teorija se izvaja v organiziranem šolskem sistemu, druga pa predvsem v organizaciji nevladnih ustanov. Primer druge je npr. RIC (Razvojno-izobraževalni center Novo mesto), ki izvaja evropski projekt Projektno učenje za mlade odrasle (PUM) v Novem mestu in širši

okolici. RIC je javni zavod, ki je že močno razpoznaven na področju javnega in splošnega izobraževanja odraslih v Sloveniji, pohvali se z visoko kakovostjo dejavnosti, poskuša uresničevati razvojne usmeritve in cilje, ki so tako v nacionalnem kot tudi v lokalnem interesu. Zelo je dobrodošel pri tistih mladih odraslih in odraslih, ki niso zaključili svojega srednješolskega izobraževanja. Veliko dijakov zaradi svoje specifičnosti težko zdrži v klasičnem izobraževalnem zavodu, saj imajo povsem individualne potrebe, ki jih učitelji ter vodstvo šole ne morejo zadovoljiti niti s primerno diferenciacijo in individualizacijo. Ker se kljub temu želijo učiti ter doseči neki napredek v življenju, jim drugačen način dela v takem zavodu zelo ustreza. Obenem imajo tam tudi možnost, da na drugačen način zaključijo formalno izobraževanje, bodisi poklicno ali strokovno. Poleg formalnih srednješolskih programov (ekonomski tehnik in trgovec) ponujajo izobraževancem tudi možnost zaključiti nedokončano osnovno šolo ali si pridobiti eno izmed nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ne pridobijo pa s tem stopnje izobrazbe, ki jo lahko pridobijo le s formalnim izobraževanjem v srednji šoli ali na kateri šoli za odrasle. Ena takih deluje tudi v okviru Šolskega centra Novo mesto, kjer se izobražuje približno 1500 izobraževancev različnih starosti, veliko je tudi udeležencev, ki niso končali srednjega poklicnega ali strokovnega izobraževanja ali niso več mogli izkoristiti možnosti ponavljanja, potem pa na tak način pridobijo izobrazbo. Vendar je treba poudariti, da Enota izobraževanja odraslih sledi teoriji posploševanja, samo učne vsebine so bolj zgoščene in podane na udeležencem primeren način. Za tiste udeležence, ki so prenehali s formalnim izobraževanjem v mladostniškem obdobju, je program šole za odrasle idealna priložnost, da si pridobijo določen poklic, s katerim so potem konkurenčnejši na trgu dela. Veliko teh udeležencev je že na nek način zaposlenih ali so bili zaposleni, sedaj pa so izgubili službo, zato poznajo trg dela s praktičnega vidika. V anketah navajajo, da so šele v dvajsetih letih, ali še kasneje, spoznali, da potrebujejo neki dokument, s katerim dokazujejo svoje kompetence za opravljanje določenega poklica, da praksa deluje tako, da moraš imeti najprej dokument, šele potem dobiš pri delodajalcu možnost, da se izkažeš s svojim znanjem in delom na določenem področju.

4.2.4 Načelo postopnosti

Načelo postopnosti pomeni, da je dinamika izobraževalnega procesa prilagojena učencem in dijakom (hitrost napredovanja, dolžina korakov, ustreznost zahtev po obsegu in težavnosti, stopnjevanje, postopnost pri obdelovanju vsebine in metodološki postopnosti ...). Pri načelu primernosti in postopnosti iščemo rešitve, v katere se lahko vključi čim več učencev.

Pospešeno (akceleratивно) napredovanje se kaže kot preskok razreda. Pri tem je problematično to, da učenec ne živi v svoji skupini, ki se mu razvojno prilega. Zato veljajo nadarjeni učenci velikokrat kot čudaški, vase zaprti in osamljeni, ker ne najdejo socialnega stika.

Načelo postopnosti je še posebej pomembno na srednjih poklicnih šolah, kjer se šola veliko dijakov, ki imajo slabše učne sposobnosti ali katere druge specifične pedagoške potrebe, zato je zelo pomembno, da znajo učitelji prilagoditi učne vsebine tem dijakom. Čedalje več dijakov ima tudi odločbe o statusu dijaka s posebnimi potrebami, v kateri se konkretno navajajo dijakove zmožnosti in omejitve. Učitelji v oddelkih poklicne šole ugotavljajo, da ti dijaki resnično potrebujejo prilagoditve, obenem pa ugotavljajo, da obstaja še več dijakov, ki kažejo enake zmožnosti, pa take odločbe nimajo. Navajajo, da obstaja možnost, da dijaki niso pridobili svoje odločbe zaradi nezanimanja staršev, nekateri dijaki pa zaradi specifičnega mladostniškega obdobja zavračajo vsako zunanjo diferenciacijo, saj ne želijo biti izpostavljeni pred sošolci.

Velikokrat učitelji v praksi prilagajajo dolžino korakov, tj. manjši obseg snovi v določenem učnem sklopu, daljše utrjevanje, prilagajajo didaktične metode, ki so primernejše za dijake v takih oddelkih. Izkušnje kažejo, da je določene metode skoraj nemogoče uporabiti pri dijakih na poklicnih šolah, bodisi zaradi slabše učne sposobnosti bodisi zaradi pomanjkanja motivacije in pripravljenosti za delo v razredu nasploh.

Redkeje se na poklicnih šolah srečajo učitelji s kakšnim posebno nadarjenim dijakom, saj so njegovo nadarjenost prepoznali praviloma že v osnovni šoli in so takega dijaka usmerili v srednje strokovno izobraževanje, na strokovno, splošno ali umetniško gimnazijo. Se pa srečujejo z dijaki, ki imajo velik smisel za tehniko in so zelo praktični, inovativni in delovni na področju, za katerega se šolajo. Takim dijakov programski učiteljski zbor ponudi dodatno izobraževanje, pri urah praktičnega pouka se učitelj praktične vzgoje lahko še dodatno posveti njegovi nadarjenosti. Dijaki so praviloma uspešnejši na raznih tekmovanjih, kjer se izkaže njihovo znanje, predvsem pa njihova nadarjenost, ki se kaže v inovativnosti. Na poklicne šole se vpišejo tudi dijaki, ki so zelo dobri v matematičnem ali kakem družboslovnem znanju, vendar jim druga področja tako ne ležijo. Šole jim omogočijo, da razvijajo svojo nadarjenost na raznih tekmovanjih, učitelji, ki jih učijo, pa prilagajajo pouk tako skupini kot nadarjenemu posamezniku. Prav tako so dijaki srednjih poklicnih šol nadarjeni za umetnost, veliko jih zelo

lepo riše, slika ali ustvarja skulpture, igrajo različne instrumente, pojejo v kakšni skupini, so tudi redki primeri dijakov, ki so nadarjeni za literarno ustvarjanje.

4.2.5 Načelo sistematičnosti

Izhaja iz psiholoških spoznanj, da so učenci uspešnejši pri učenju smiselnih, sistematičnih in preglednih vsebin. Pri sistematičnem učenju učenec ali dijak lažje uvidi bistvo stvari ali vodilno idejo (rdečo nit) ter hkrati razvija sposobnost sistematiziranja, povezovanja in strukturiranja znanja. S tem učence in dijake navajamo na sistematiziranje pojmov in struktur, izpeljevanje ugotovitev, povezovanje funkcij in postopkov, odkrivanje zaporedij, razlikovanje itd.

Na poklicnih šolah je sistematičnost poučevanja še toliko pomembnejša, saj je veliko dijakov, ki se v predpisanih in prilagojenih učbenikih preprosto ne znajdejo. Iz prebrane in obdelane vsebine niso sposobni samostojno izluščiti bistva, zato so učitelji postavljeni pred velik izziv, kako predstaviti snov, da bi spodbudili dijake k samostojnemu izpeljevanju bistva oziroma graditvi nekega sistema znanja.

4.2.6 Načelo eksemplarnosti

Izhaja iz eksemplarjev. Eksemplarji so reprezentativni, jedrni, bistveni deli vsebin ali neke problematike, ki predstavljajo širše področje in imajo veliko vzgojno-izobraževalno vrednost. To pomeni, da učenci in dijaki z manj količine podatkov spoznajo in obvladajo več znanja, ker je eksemplarnost bolj usmerjena na notranje logično bistvo, sistematiko in metodološko-logične značilnosti področja. Učencu ali dijaku ni potrebno poznati vseh posamičnih, podrobnih dejstev, da stvari obvlada. Eksemplarnost najdemo tako v vsebini kot v metodologiji. Na poklicnih srednjih šolah se zaradi zgoščenih vsebin z določenih področij, predvsem družboslovja in naravoslovja, eksemplarnost še posebej vidi, vendar je včasih dijakom težko uvideti celotno sliko o določenem problemu.

4.2.7 Načelo diferenciacije

Načelo diferenciacije vključuje dva poglavitna procesa:

- *socializacijo* (proces podružabljanja človeka) ter
- *individualizacijo* (posledica diferenciacije).

Človek je hkrati individualno in socialno bitje. Individualizacija hkrati dopolnjuje in omejuje socializacijo (teleološki problem). Vsak učenec je individuum. To pomeni, da je enkraten, neponovljiv, izviren psihosocialni pojav, ki se razvije v osebnost s spoznavno in doživljajsko razsežnostjo. Ker je izobraževalni proces v šolskem izobraževanju skupinski, mora biti notranje zelo raznolik in razgiban. Zaradi tega pride do zahteve po prilagajanju izobraževalnega procesa učenčevim ali dijakovim značilnostim z namenom, da te značilnosti ohrani in razvija. Kvaliteten in antropološko ustrezno usmerjen izobraževalni proces razlike med učenci in dijaki ohranja in celo povečuje. V praksi pa je v šoli čedalje manj razlik med učenci in dijaki. Učitelji se bolj ukvarjajo z učenci in dijaki, ki komaj dosegajo pozitivni uspeh, kot s tistimi, ki zmorejo več. Bolj je razvit dopolnilni kot dodatni pouk. Diferenciacija je posledica optimizacije izobraževalnega procesa glede na individualne in socialne značilnosti učencev in dijakov.

Individualizacija zajema celoten izobraževalni proces, ki se v izobraževanju pojavi kot gibanje za individualizacijo pouka. Individualizacija zajema odnose med učitelji in učenci ali dijaki (z vsakim izmed njih je odnos drugačen), cilje, vsebino, metode, oblike izobraževalnega procesa in mišljenje (učenec ali dijak ima možnost svojega mišljenja in izražanja).

Diferenciacija se pojavlja v treh oblikah:

- *zunanja,*
- *notranja,*
- *fleksibilna/kombinirana.*

Zunanja diferenciacija je pogostokrat selektivna. Kaže se v tem, da imajo učenci na isti stopnji izobraževanja različne vzgojno-izobraževalne programe. To vprašanje je pomembno zlasti na stopnji OŠ. Osnovnošolsko izobraževanje je družbeno organiziran način zagotavljanja kvalitetnega razvoja in doseganja standardnega znanja vsakega človeka. To pomeni, da ima vsak posameznik pravico do čim boljšega lastnega razvoja in izobraževanja. Sistem te pravice ne bi smel oteževati. OŠ zajema celotno populacijo. Vanjo so vključeni vsi učenci ne glede na kasnejši poklicni interes. OŠ je splošno izobraževalna in elementarna ravno zaradi tega, da bi delovala na celostni razvoj učencev z vseh vidikov. Učenec naj bi v OŠ dobil tudi določene razvojne pobude, izzive in možnosti. V tem smislu je OŠ univerzalna,

celostna, ni razdeljena. Z diferenciacijo osnovnošolskega izobraževanja se ohranja, podaljšuje in pogloblja družbena diferenciacija. Učenci iz manj stimulativen okolij so razvojno počasnejši, zanemarjeni in zapostavljeni. Če OŠ glede na to še prilagodi vrsto in način šolanja, potem manj stimulativen okolje samo razvija dalje. Šola zaradi storilnostne usmerjenosti pritiska na učence, povečuje zahteve, tega mnogi učenci ne zmorejo in odpadejo kot neuspešni. V tem smislu je zunanja diferenciacija krivična do posameznikov in posameznih družbenih slojev. Pojavna oblika zunanje diferenciacije je neenotna OŠ.

Obvezno šolanje, ki traja devet let (prej osem let), je za vse učence enotno. Problem je v tem, da se ta enotnost dostikrat sprevrže v enakost. Kadar šola ne upošteva razlik med učenci, se prilagaja domnevnemu povprečju učencev. Zaradi tega so prikrajšani ekstremni učenci. Nekateri so prikrajšani, ker ne dosegajo domnevnega povprečja, drugi pa, ker ga presegajo.

Zunanje diferencirane šole imamo v družbah, kjer se po četrtem razredu OŠ (primarna šola) obvezno šolanje deli na več smeri. Pri nas pomeni OŠ celotno obvezno šolanje, drugje v svetu pa celotno obvezno šolanje ni identično OŠ. Osnovno šolanje se v večini zahodnih držav pojmuje kot prve štiri razrede (primarna šola). Po evropskem modelu diferenciacije se po četrtem razredu OŠ šolanje nadaljuje kot nižja gimnazija (pri nas do leta 1958), realna šola (realka) in glavna šola (mestna, meščanska šola). Šole so brezplačne in dostopne za vse učence, vendar se po četrtem razredu nekateri učenci že izobražujejo v gimnazijsko smer (kasneje šolanje nadaljujejo na gimnazijah in univerzah), realna šola vodi v tehnične poklice, glavna šola pa v obrtniške. Diferenciacija poteka prezgodaj, saj otroci še nimajo razvitih svojih interesov in imajo premalo možnosti pokazati svoje dispozicije in nagnjenja, da bi se na tej osnovi odločali. Razločevanje učencev poteka predvsem pod vplivom socialno-ekonomskih dejavnikov, pod vplivom družine in življenjskega okolja. V Nemčiji zunanjo diferenciacijo opuščajo in skušajo razviti integrirano šolo (različni programi znotraj enotne šole) zato, da bi zmanjšali socialno-ekonomski pritisk. Širijo vpis v gimnazije, kjer je več možnosti za nadaljnje šolanje.

Zunanja diferenciacija pomeni, da imamo na isti stopnji šolanja različne izobraževalne institucije. Kaže se tudi v diferenciaciji predmetnika (izbirni predmeti, turnusi, programi ...). V devetletki se zunanja diferenciacija pojavlja v zadnjih treh razredih v obliki izbirnih predmetov. Gre za delno zunanjo diferenciacijo z namenom, da bi se izobraževalni proces bolj

prilagodil sposobnostim in interesom učencev. Predvideva, da se učenci v prvih šestih razredih že toliko razvijejo, da pokažejo svoj interes, nagnjenja in sposobnosti.

Notranja in fleksibilna/kombinirana diferenciacija sta integrativni. Pomeni, da upoštevamo različnost učencev in jih hkrati ohranjamo skupaj. Kadar določene razlike spremenimo v sistemsko diferenciacijo, jih razvojno ne prikrajšamo. Pri notranji diferenciaciji je nevarnost, da delno diferenciramo cilje, vsebino, metodične postopke, organizacijske oblike pouka, predmetnik in ravni zahtevnosti.

V praksi se kaže, da je notranja diferenciacija zelo zahtevna in ni tako uspešna. Zato pride do kombinirane diferenciacije, kjer se kombinirajo značilnosti zunanje diferenciacije z notranjimi. Izobraževalni proces je v določenih delih za določen čas zunanje diferenciran. Določen čas pomeni toliko časa, da ne pride do negativnih posledic zunanje diferenciacije.

Drugi primer medpredmetne povezave (reformacija), ki ga predstavljam v osmem poglavju, temelji ravno na tej kombinirani diferenciaciji, ko so fizično ločeni po skupinah, ko v sklopu svojega tima razvijajo svoje védenje o pojavu reformacije z več vidikov. Ker so dijaki znotraj skupine na približno isti stopnji sposobnosti in znanja, te zunanje diferenciacije ne občutijo toliko. Medpredmetna povezava na primeru reformacije zajema znanja z več področij, slovenščine, družboslovja (državlanske kulture – religija) in zgodovine, zato lahko dijaki timsko delujejo v skupini tako, da se bolj osredotočijo na področje, na katerem so boljši, ciljev skupine s tem ne zapostavljajo, dejansko lahko skupina zaradi te diferenciacije bolje opravi zadano nalogo.

Med fleksibilno diferenciacijo se prišteva diferenciacija vsebine (različne ravni zahtevnosti pri istih predmetih, v primeru naše OŠ je to pri slovenščini, matematiki ter tujem jeziku):

- *streaming* sistem (smerna diferenciacija): izbiramo različno zahtevnost programa in predmetov,
- *setting* sistem: izbiramo izbirne predmete.

V šolah z majhnim številom učencev se pojavlja problem zagotavljanja diferenciacije, ker si šola ne more privoščiti toliko učiteljev, kot bi to bilo potrebno glede na različnost učencev. Hkrati je izobraževalni proces v majhnih šolah veliko bolj individualiziran, ker ima učitelj več časa za posameznega učenca.

Nivojski pouk je pojav zunanje diferenciacije, čeprav je skrit v enotno šolo. Učenci so že v prvem ali drugem razredu razdeljeni na tri zahtevnosti, kar se potem nadaljuje v višje razrede. Diferencirano ocenjevanje in spraševanje lahko postane problematično, kadar učitelji učencem vnaprej določijo zgornjo raven uspešnosti. Ena skupina tako lahko npr. doseže samo dober uspeh, druga zadosten in naslednja odličen uspeh. Če učitelj vnaprej postavi ravni uspešnosti, s tem demotivira učence. Učenci morajo imeti možnost prehodov tudi na višje ravni uspešnosti. S psihološkega vidika se učenci identificirajo s skupino, v kateri so, in s tem še povečujejo skupinske razlike.

Ker veliko šol v Sloveniji predvideva na vseh nivojih zunanje diferenciacije petstopenjsko ocenjevanje (od 1 do 5), se večkrat zgodi, da starši ali učenci želijo na nižji nivo, saj jim je pomembnejša številčna ocena kot usvojeno znanje učenca. Uspeh merijo le po številčni oceni, zato se učitelji na srednjih šolah srečujejo z dijaki, ki (še) niso usvojili tekočega branja, težave jim dela poštevanke do sto, pri tujem jeziku obvladajo premalo besed itd., njihov uspeh v osnovni šoli je pa bil glede na ocene soliden.

Nivojski pouk v zadnjem triletju OŠ je tudi v praksi pokazal težave, saj so imeli učenci iz prvega nivoja težave s prehajanjem v drugi nivo, ker jim ni uspelo usvojiti minimalnih standardov, ki jih npr. višji nivo predvideva. Prav tako se v praksi pokažejo težave kasneje na poklicni stopnji, saj so dijaki s prvega nivoja izredno nesamostojni in nesamozavestni.

4.2.8 Načelo aktivnosti

Aktivnost je temeljni pogoj učenčeve in dijakove učne in razvojne uspešnosti. Če učenec ali dijak ni aktiven, se ne razvija, ne napreduje in ni učno uspešen. Aktivnost je tudi cilj. Aktivnost je prisotna v vsakem obdobju in je prilagojena učenčevim oziroma dijakovim zmogljivostim. Učenec v prvem razredu je lahko v didaktično-psihološkem smislu enako aktiven kot učenec v osmem razredu ali celo drugem letniku srednje šole. Na zunaj je težavnost aktivnosti v prvem razredu drugačna kot v osmem ali celo drugem letniku srednje šole. Vendar je aktivnost za učenca v prvem razredu ravno tako zahtevna in pomembna kot za učenca v osmem razredu ali drugem letniku.

Aktivnost je lahko:

- senzorna,
- kognitivna (spoznavna),

- psihomotorna (praktična),
- afektivna in
- socialna.

Glede kvalitete delimo aktivnost na:

- *notranjo*:

ta je avtentična, avtonomna aktivnost, motivirana iz učenčeve ali dijakove notranjosti, psihe – interes, želja, potreba, zavest odgovornosti o nujnosti neke aktivnosti, ki ni usmerjena k zunanjim znakom, ampak k zadovoljitvi interesa samega. Učencev in dijakov k tej aktivnosti ni potrebno spodbujati z zunanjimi dražljaji (zunanja sredstva prisile), ampak izhaja iz njihove lastne notranje moči. Problem je v tem, da se morajo učenci in dijaki zaradi lastnega razvoja ukvarjati tudi s stvarmi, ki jih trenutno ne zanimajo. V izobraževalnem sistemu se notranja aktivnost povezuje z zunanjo;

- *zunanjo*:

zunanjo aktivnost spodbudijo zunanji dražljaji, kot so učiteljeve spodbude, zahteve, vpliv ocen ... Težimo k temu, da učenci in dijaki niso motivirani samo zaradi zunanjih dražljajev, ampak zaradi notranjih. Velikokrat so potrebni zunanji dražljaji, ki nato sprožijo notranjo avtonomno motivacijo.

Ker so dijaki na srednjih poklicnih šolah velikokrat notranje nemotivirani že ob prihodu na srednjo šolo, včasih učitelji zelo težko z zunanjo motivacijo prepričajo dijake, da je znanje, ki ga lahko pridobijo v šolskem izobraževanju, zanje nujno in koristno. Poleg učiteljev so zelo močan zunanji motivator tudi sošolci, ki s svojim usvojenim znanjem spodbudijo tudi ostale v razredu, da postanejo aktivni v učenju in spoznavanju novih vsebin in spretnosti. Mogoče najpomembnejši zunanji motivator za aktivnost dijakov pa so starši; če ti svojih otrok ne spodbujajo, postanejo otroci nekako otopeli in neaktivni, in če se ta težava kaže dalj časa, je potrebno veliko truda z vseh strani, da postanejo dijaki spet aktivni, da zunanje dražljaje ponotranjijo;

- *psevdoaktivnost*:

gre za aktivnost zaradi aktivnosti same. Psevdoaktivnosti je v šolah veliko. Ker se navzven kaže bolj kot notranja, jo učitelji spodbujajo in ohranjajo, saj jim prinaša hitro potrditev. Zunanji videz sodelovanja učencev pri pouku še ne pomeni, da so notranje motivirani.

Aktivnosti razvijamo tako, da spoznavamo učence in dijake, njihove interese, nagnjenja, zmožnosti, potrebe in želje. Glede na to popestrimo izobraževalni proces in v čim večji meri upoštevamo njihove značilnosti. Potrebno jih je pravočasno vključevati v pripravo in načrtovanje pouka, da bodo pri pouku lahko sodelovali. Upoštevati in ceniti moramo njihove dosežke ter jih spodbujati. Moramo povečevati možnosti aktivnosti učencev in dijakov. To pomeni, da v izobraževalnem procesu delo poteka po metodah, kjer so aktivni pretežno učenci in dijaki. To so problemske metode, ki ustvarjajo določeno spoznavno napetost. Pri raziskovanju tako sami iščejo, pri projektu zadovoljujejo svoj interes, pri izdelku pokažejo svoje spretnosti. Učitelj večkrat učencem in dijakom vzame možnosti da bi izkazali svoje znanje in spretnosti, ker misli, da se mora on sam dokazati; zato npr. učencem večkrat po nepotrebnem vzame besedo.

Metode, s katerimi preusmerimo aktivnost pretežno na dijaka, so zelo učinkovite, saj lahko takrat učitelj posveti čas v razredu dijakom s posebnimi potrebami, ki ne dosegajo minimalnih standardov znanja, lahko jim dodatno razloži snov, jih spodbudi, da na drugačen način pridejo do rešitve naloge. Obenem se takrat lahko učitelj posveti tudi nadarjenim dijakom, ki lahko že znotraj pouka razvijajo svojo nadarjenost z dodatnimi ali drugačnimi nalogami in usmeritvami. V vsakem oddelku je nekaj dijakov, ki so disciplinsko zahtevnejši. Ko učitelj uspe (z)motivirati in (z)aktivirati tudi te, je uspeh v tem oddelku zagotovljen.

4.2.9 Načelo nazornosti

Načelo nazornosti učiteljem pomaga pri tem, kako učencem in dijakom na najbolj učinkovit način sporočati določene informacije in kako jih s pedagoško-didaktičnimi pristopi čimbolj vključiti v izobraževalni proces. Nazornost izhaja iz spoznavne teorije (senzualizma), ki poudarja pomen razumevanja in čutnih zaznav (izkustveno učenje). Pri izkustvenem učenju učenec ali dijak spoznanje doživi kot izkušnjo. Od učitelja ne prejme samo besednega ali zapisanega sporočila, ampak osebno izkušnjo.

Zahtevo po nazornosti pouka je v izobraževalni proces in didaktiko vnesel Komensky. To je bilo pogojeno z družbeno-zgodovinskim razvojem (16.–17. stol.), ko prehaja srednjeveški fevdalni red v industrijsko-buržoazni red.

Z nastankom industrijske proizvodnje nastane potreba po znanju in razumevanju stvari. V srednjeveškem šolskem izobraževanju je bilo pomembno vedeti, razumeti pa je bilo že »pregrešno«. Ker je razumevanje povezano z dvomom (iskanjem resnic), je bil to v nasprotju

s cerkveno dogmatiko, ki je takrat prevladovala. Komensky je poudarjal, naj učenec stvari zazna, da jih bo lahko razumel. Lahko rečemo, da je že Komensky poudarjal pomen izkustvenega učenja, ki z nazornostjo in sodelovanjem v konkretni vsebini v učencih in dijakih spodbuja aktivnost in trajnejše pomnjenje.

Z nazornostjo učencem in dijakom zagotovimo srečanje s konkretnostjo, ki so čutne zaznave. Tako v obliki dražljaja dobijo informacijo, ki je pogoj za miselno aktivnost. Miselna aktivnost pa je pogoj za dosego abstraktnega znanja (razumevanje pojmov).

Če lahko učenci in dijaki predmet ali pojav, ki jim ga posreduje učitelj, vidno, čutno ali tipno zaznajo, je pridobljena informacija popolnejša in tudi drugačna. Nazornost nam omogoča, da stvari doživimo. Iz tega izhaja boljše razumevanje.

Če imajo učenci in dijaki boljše razumevanje, je informiranje racionalnejše. S kvalitetnim nazornim izobraževalnim procesom z manjšo količino dražljajev dosežemo večje miselne učinke. Izobraževalni proces, ki je nazoren, pester, slikovit, je za učence in dijake privlačnejši. Učenci in dijaki so tako aktivnejši kot pri kakšni suhoparni snovi ali dejavnosti, kjer je tudi zavzetost manjša. Pri strokovnih predmetih na poklicnih srednjih šolah je ta nazornost še toliko pomembnejša, saj se dijaki prvič spoznavajo z določenimi vsebinami kurikula, ki so nujne za njihovo kasnejše poklicno življenje. Zaradi praviloma slabše učne sposobnosti dijakov na poklicnih šolah je nazornost velikokrat osnovni pogoj za usvojitev določenih znanj in védenj.

Nazornost je lahko:

- *čutno-zaznavna:*

s čutno-zaznavno nazornostjo učencu olajšamo doživljanje in razmišljanje. Učitelj lahko z nepremišljeno nazornostjo ovira učence in dijake v miselnih procesih. Učenci in dijaki neko konkretno stvar tako povezujejo samo s tisto predmetnostjo, katero jim je dovolj nazorno predstavil učitelj, ne pomislijo pa na ostale možnosti, kje se še lahko srečajo s tem. Odmislijo tudi druge možnosti. Paziti moramo, da posredujemo dražljaje ob pravem času, ne predolgo in ne preveč. Obenem se moramo zavedati heterogenosti vsake skupine, ko določeni dijaki prej usvojijo novo predmetnost, določenim pa je potrebno dati več časa ali jim posredovati dodatne dražljaje;

- *notranja – miselna:*

poudarek je na povezovanju, sklepanju, prenašanju že znanih stvari na druge stvari. V tem kontekstu je treba poudariti, da je potrebno biti pri prvi res zelo pazljiv, saj drugače učenci in

dijaki, če niso sposobni abstrahiranja oz. prenosa znanja, ne pomislijo več na druge stvari, ampak se držijo le konkretnih okvirov, ki so jim že znani.

4.3 Medpredmetnost oziroma interdisciplinarnost kot eno temeljnih načel sodobne šole

Sodobna demokratična šola, njena izobraževalna politika in posledično šolski sistemi v svetu posvečajo v svojih kurikulih na vseh ravneh izobraževanja vse večjo pozornost povezovanju vsebin in veščin med posameznimi predmeti in predmetnimi področji. To je odslikava in posledica naraščajoče diferenciacije in specializacije disciplin, ki stremi k natančni obravnavi in ozki tematiki. V Sloveniji smo na pobudo Evropske komisije leta 2008 začeli iskati odgovore na vprašanja, kakšni naj bodo sodobni kurikuli in kako naj bo na šolah organizirano izvajanje učnega procesa, da bomo presegli predmetno razdrobljenost vzgojno-izobraževalnih programov in zagotovili razvoj ključnih kompetenc, ki so kompleksne in po svoji naravi interdisciplinarne, zato je mogoče njihov razvoj zagotoviti le s povezovanjem predmetov.

Stvarnost ljudje doživljamo kot celoto, ne pa strukturirano po kriterijih posameznih disciplin. Človeški možgani zaznave procesirajo vzporedno, informacije urejajo v kompleksne mreže z jasnimi hierarhijami medsebojnih odnosov. Če hočemo doseči avtentičnost učnega procesa, se morajo discipline oziroma v šolskem sistemu šolski predmeti povezati. Sodobna šola je postavila tesnejše povezovanje med predmeti in predmetnimi področji za enega najpomembnejših ciljev pri nadaljnjem razvoju kurikulov. Ta medpredmetna povezanost se lepo kaže v sodobnem katalogu znanja za družboslovje v srednjih poklicnih programih, ko se v kurikulu družboslovja prepletajo tri discipline: državljanska vzgoja/kultura, geografija in zgodovina.

Medpredmetno povezovanje ni lahek cilj, saj zahteva posodabljanje učnih načrtov za posamezne predmete poleg skupnih izhodišč in načel še nekaj več. Jasno in nedvoumno je treba doreči medsebojne odnose in interakcije med posameznimi predmeti in predmetnimi področji znotraj določenega kurikula. Odločiti se je treba za cilje, vsebine, oblike in načine njihovega medsebojnega povezovanja, temeljno načelo pa je interdisciplinarnost (medpredmetnost).

Medpredmetno povezovanje ne sme postati cilj sodobne šole, ampak le sredstvo za doseganje ciljev kurikula (medpredmetnost zaradi medpredmetnosti same nima svojega namena). Literature o medpredmetnem povezovanju je veliko, vendar učitelji ugotavljajo, da v literaturi navajajo smernice in možnosti, ne dajejo pa konkretnih napotkov za povezovanje.

Vsebine kurikula lahko povezujemo na več načinov oziroma stopenj povezanosti:

1. znotraj discipline oz. predmeta:

- pouk je navzven nepovezan, vendar ima pregledne notranje korelacije (poučevanja jezika in književnosti pri predmetu slovenščina ne moremo ločevati);
- pri predmetu gre za načrtno povezovanje konceptov, vsebin in veščin (na primeru literarnega izhodiščnega besedila usvajamo poleg književnih izobraževalnih ciljev tudi jezikovne);
- »ugnezdeno«, poučevanje in učenje je realizirano s pomočjo konceptualnega vzorca;

2. med disciplinami oz. predmeti:

- zaporedno kot neodvisni predmetni pouk s časovno koordinacijo povezanih oz. soodvisnih vsebin (strokovni kurikulum v prenovljenih programih);
- skupno načrtovanje znotraj praviloma dveh predmetov, a je izvajanje ločeno (povezava med slovenščino in IKT, ko pri vsakem predmetu izvajamo določene skupne cilje);
- skupni koncept, tema in vsebina povežejo več predmetov, izvajanje je še vedno predmetno ločeno (primer je lahko predmet družboslovje, ko se učni proces zaradi nekompetentnosti učiteljev in neustreznosti učnega gradiva še vedno izvaja ločeno, prav tako se zaradi istega razloga izvaja projektni teden delno ločeno);
- prepletanje različnih predmetov, ki jih poveže razvijanje miselnih veščin kot transfernih zmožnosti, vsebine so drugotnega pomena (tako povezovanje na srednjih poklicnih šolah zaradi učno slabših dijakov ni možno);
- integriran oziroma celosten, skupni povezovalni koncept, temo in vsebino poveže tudi skupno izvajanje (poskus takega povezovanja je projektni dan Reformacija).

3. nadpredmetno povezovanje (izhaja iz učenca, praviloma je mogoče na višjih stopnjah izobraževanja):

- samostojno učenje, ki izhaja iz osrednjega študijskega problema v eni disciplini in ga dopolnjuje z disciplinarnim znanjem z drugih povezanih področij;

- mrežno povezovanje, ko študij oziroma raziskovanje problema poteka v okviru različnih disciplinarnih, informacijskih in ekspertnih omrežij. (povzeto po priročniku Medpredmetne in kurikularne povezave, 2010: 21)

O medpredmetnem povezovanju je veliko literature, vendar nimamo nekega celovitega monografskega dela, ki bi ta kurikularni vidik obravnavalo pregledno in celovito. Avtorji pri nas in po svetu se med seboj razhajajo ne samo v pogledih, ampak tudi v rabi temeljnih pojmov. Nič nenavadnega, jezik nas, kot vedno, hkrati združuje in razvaja, zato mora stroka nedvoumnost doseči z dogovorom o rabi terminov, ustvariti mora definicije, a tudi te na tako prožen način, da bodo lahko sledile razvoju prakse in teorije.

V tujini se pojavljajo razne oblike poimenovanja, pri nas stroka danes govori o integrativnem (povezovalnem) kurikulumu in s tem poudari temeljno značilnost oz. organizacijsko načelo – povezovalnost. Ključni cilji integrativnega kurikula so razvijanje sintetičnega mišljenja in (iz)gradnja celovitega, povezanega, integriranega, holističnega znanja ter trajna zmožnost povezovanja. Kot nekakšno nadgrajeno, kompleksnejšo vzporednico medpredmetnim povezavam vzpostavlja stroka sistem kurikularnih povezav, ki je izvedbena uresničitev načel integrativnega kurikula, ne pa modni pedagoški novorek, ki bi spreminjal le videz, ne pa tudi vsebine, saj ima integrativni kurikulum jasno opredeljene kurikularne cilje povezovanja, ki so hierarhično nadgrajeni predmetnim ciljem. Z ravni kurikula žarčijo v predmete in s tem presegajo raven linearnih povezav med predmeti (t. i. medpredmetne povezave). (Medpredmetne in kurikularne povezave, 2010: 23)

4.3.1 Razlika med medpredmetnimi in kurikularnimi povezavami

Medpredmetne povezave se odvijajo na linearni ravni. Izhajajo iz predmetov, ki v medsebojnih povezavah iščejo višjo kakovost doseganja predmetnih ciljev. Primera medpredmetnega povezovanja sta projektni teden in projektni dan, ki ju predstavljam v diplomskem delu.

Kurikularne povezave z ravni kurikula, torej z nadrejene ravni, sežejo v posamezne predmete ter jih ciljno in izvedbeno povežejo oz. prepletajo med seboj. Izhajajo iz kurikularnih ciljev, so temeljni kurikularni princip, ki že v izhodišču zadeva kurikulum kot celoto. Primer

kurikularne povezave je kurikulum za družboslovje, ki se zaenkrat še ne izvaja dosledno, prav tako temeljijo strokovni moduli na kurikularnih povezavah, saj iščejo holistično znanje in vedenje z določenega širokega področja.

Kurikularne povezave so lahko:

1. enopredmetne (monodisciplinarne), to so tiste, ki povežejo uresničevanje učnih ciljev in izvajanje enega predmeta oziroma učitelje istega predmeta na šoli; lahko so navpične ali vertikalne, če potekajo v dveh, več ali vseh zaporednih letnikih, in vodoravne ali horizontalne, če potekajo v dveh, več ali vseh oddelkih istega letnika;
2. večpredmetne (pluridisciplinarne), to so tiste, ki povežejo uresničevanje učnih ciljev in izvajanje več predmetov kurikula oz. učitelje več predmetov na šoli (na ravni nacionalnega kurikula ali samo na ravni šolskega kurikula) in s tem omogočijo boljše, učinkovitejše doseganje ciljev vseh sodelujočih predmetov oz. uresničitve nekega nadpredmetnega kurikularnega cilja (npr. ključne ali druge kompetence); lahko so:
 - multidisciplinarne (raznopredmetne oz. mnogopredmetne) – večpredmetna povezava, ki ohranja učnocijlno in zvedbeno ločenost v tradicionalne discipline oz. šolske predmete;
 - interdisciplinarne (medpredmetne) – večpredmetna kurikularna povezave, ki z dogovorjenim povezovalnim elementom oz. elementi poveže sicer ločene in samostojne predmete, da tako – in le tako – uresničijo skupen, že integriran (povezan, združen) učni cilj;
 - kombinirane povezave, to so tiste, ki združujejo oba načina kurikularnega povezovanja;

Prav tako so pluridisciplinarne kurikularne povezave lahko celovite oz. prečne/kroskurikularne, če vključujejo vse oz. večino predmetov kurikula v vseh letnikih, ali delne ali parcialne, če zadevajo le del kurikula; tudi večpredmetne kurikularne povezave so lahko navpične oz. vertikalne, če potekajo v dveh, več ali vseh zaporednih letnikih, ali vodoravne oz. horizontalne, če potekajo v dveh, več ali vseh oddelkih istega letnika. (Medpredmetne in kurikularne povezave, 2010: 26–30)

4.4 Posebnosti v sodobni srednji poklicni šoli

Učitelj v sodobni šoli se mora zavedati didaktičnih načel in jih upoštevati, zavedati se mora pa tudi tega, da se didaktična načela prilagajajo sodobnemu pouku. Predvsem je v sodobni kakovostni šoli poudarek na demokratičnosti, kar se zelo poudarja že ob 90. let 20. stoletja naprej v Evropi in svetu, Slovenija kot demokratična republika ne sme biti izjema. V sodobni šoli morajo vladati demokratični odnosi med učitelji in učenci/dijaki, obenem pa tudi znotraj kolektiva.

Demokratične odnose moramo spodbujati tudi med samimi dijaki, saj je populacija dijakov na srednjih poklicnih šolah zelo različna. Razlike se kažejo v inteligentnih sposobnostih, aktivnosti, motivaciji, socialnem okolju, iz katerega prihajajo dijaki, njihovih nazorih. Dijaki so velikokrat zelo nesamozavestni, se podreajo določenim stereotipom. Ker so dijaki praviloma najstniki, za katere je to obdobje še posebej stresno, mora biti kompetentni učitelj še toliko bolj profesionalen.

Sodobna družba je kruta do posameznika v sistemu, zato je še toliko pomembneje, da se sodobni kompetentni učitelj zaveda vseh izzivov in zahtev, ki jih predenj postavlja tako zahteven poklic, kot je poklic učitelja v sodobni demokratični šoli.

Družbeno in humanistično izobraževanje ter celovita socialna edukacija morata omogočiti posamezniku, da ta sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in zanje tudi sam nosi odgovornost. (Židan, 2009: 19) Prav odgovornosti se velikokrat dijaki poklicnih šol izogibajo, saj zaradi nereševanja problemov in neaktivnosti ne sprejemajo odgovornosti za svoj neuspeh, ampak odgovornost prelagajo na druge, ponavadi na učitelje.

Prenova osnovne šole v Sloveniji je prinesla veliko novosti v izobraževalni sistem, temu se prilagajajo tudi didaktična načela. Še večjo spremembo je slovenski šolski sistem doživel s sprejetjem bolonjske deklaracije in njeno uveljavitvijo, kar se kaže tako na srednji stopnji kot kasneje na višji in visoki stopnji izobraževanja; učni in študijski programi so se prenovili (in se še vedno prenavljajo), da bi zadostili sodobnim smernicam v vzgoji in izobraževanju, obenem pa težijo k temu, da bi izobrazili čim bolj kompetentne posameznike, ki bodo uspešni v poklicnem življenju.

Kompetentni učitelj bo s svojo strokovnostjo v sodobnem izobraževalnem sistemu kos vsem nalogam in izzivom, s katerimi se srečuje na katerikoli srednji poklicni šoli v Sloveniji, zato je njegovo nenehno izobraževanje na strokovnem in pedagoško-didaktičnem področju potrebno in nujno.

V svoji diplomski nalogi se nameravam osredotočiti z didaktičnega vidika na dve predmetni področji, ki me profesionalno najbolj zanimata, in sicer sta to slovenščina in sociologija na srednjih poklicnih šolah v Republiki Sloveniji. Ker je Srednja strojna šola v sklopu Šolskega centra Novo mesto ena največjih v Sloveniji in ker sem bila na njej zaposlena, sem se v svoji diplomski nalogi osredotočila na medpredmetno povezovanje na tej šoli. Predstaviti želim katalog znanja oziroma učni načrt za slovenščino in družboslovje na srednjih poklicnih šolah (v literaturi se pojavljata oba termina, zato uporabljam oba), učbenike, ki se uporabljajo, ter posebnosti, po katerih se srednje poklicne šole razlikujejo od ostalih srednješolskih stopenj.

5 PREDMET SLOVENŠČINA NA SREDNJIH POKLICNIH ŠOLAH

Slovenščina je temeljni splošnoizobraževalni predmet v srednjem poklicnem izobraževanju.

Temeljna načela in izhodišča pouka slovenščine so opredeljena v katalogu znanj/učnem načrtu, njihova konkretizacija pa je razvidna iz učbenikov, ki jih pri pouku vsakodnevno uporabljajo učitelji in učenci. Zato bom prav na podlagi analize kataloga znanj in veljavnih učbenikov analizirala sedanji položaj, cilje, vsebine in metode pouka slovenščine ter možnosti za medpredmetno povezovanje, ki jih predmet ponuja.

5.1 Katalog znanj za slovenščino v srednjih poklicnih šolah

Katalog znanj za slovenščino v srednjih poklicnih šolah pomeni nadgradnjo učnega načrta iz osnovne šole s poudarkom na uporabnosti znanj v poklicnem življenju. Zasnovan je tako, da omogoča napredovanje po izobrazbeni vertikali, tj. prehod v srednje strokovno in tehniško izobraževanje.

V uvodni predstavitvi je zapisano, da se dijaki pri predmetu slovenščina usposablajo za učinkovito, predvsem govorno, a tudi pisno sporazumevanje v najrazličnejših okoliščinah, in to ne le pri poklicnem delu, temveč se trudijo za dvig svoje splošne, izobrazbene in kulturne ravni, saj jim to povečuje možnost njihovega osebnega razvoja in znajdenja v širšem družbenem okolju. Hkrati s tem dojemajo jezik kot temeljno prvino človekove narodne identitete in si oblikujejo razmerje do slovenskega jezika kot državnega jezika v Republiki Sloveniji.

Ključne kompetence ter cilji pouka jezika in pouka književnosti so po katalogu znanj/učnem načrtu za slovenščino v srednjih poklicnih šolah naslednji:

5.1.1 Ključne kompetence

Dijaki razvijajo sporazumevalno zmožnost tako, da so sposobni raznovrstna besedila v slovenskem jeziku sprejemati, razčlenjevati (razumevati) in tvoriti. Razvijajo zavest o slovenščini kot maternem in državnem jeziku; oblikujejo narodno in državno zavest, ob tem

pa tudi spoštovanje in strpnost do drugih jezikov in narodov. (Na poklicnih srednjih šolah se šola tudi veliko dijakov, ki prihajajo iz drugih držav, predvsem balkanskih, in ki jim slovenščina ni materni jezik. Nekateri dobro razumejo slovensko, težje pišejo, se pa najdejo tudi dijaki, ki ne razumejo slovensko, saj so šele pred kratkim prišli v Slovenijo. Zanje je pouk v slovenskih šolah izredno naporen, saj ne obvladajo učnega jezika, zato so zanje organizirani razni tečaji slovenščine kot drugega oz. tujega jezika.) Prav tako dijaki ob branju književnih del literaturo doživljajo, izražajo svoja občutja in čustva ob prebranjem, literarnovedno vrednotijo literaturo, razvijajo osebne, kulturne in družbene vrednote za udejstvovanje v družbi.

5.1.2 Splošni cilji

Splošni cilji pouka slovenščine so oblikovani v 4 sklope povezane z zavestjo o vlogi slovenščine v dijakovem osebnem in družbenem življenju, z razvijanjem sporazumevalne zmožnosti, z oblikovanjem pozitivnega odnosa do književnosti in razvijanjem zmožnosti literarnega branja ter z usvajanjem temeljnega literarnovednega znanja:

1. Dijaki se zavedajo pomembne vloge slovenskega jezika v njihovem osebnem in družbenem življenju, zato imajo do njega pozitivno čustveno in razumsko razmerje. Zavedajo se:
 - da je slovenščina kot njihov materni jezik zanje najnaravnejša socializacijska danost, saj z njo vseskozi, najlažje in najuspešneje izražajo svoje misli, občutja, hotenja in ustvarjalnost, pa tudi razumejo sebe in druge ter navezujejo in ohranjajo stike z drugimi ljudmi (dijaki, katerim slovenščina ni materni jezik, razumejo pomen slovenščine kot jezika okolja, ki je obenem tudi uradni jezik v Republiki Sloveniji, torej nujen za vsakdanje sporazumevanje);
 - da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebne in narodne identitete, pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine;
 - da je slovenski jezik državni jezik v Republiki Sloveniji, poznajo pa tudi položaj drugih jezikov v Republiki Sloveniji ter položaj slovenskega jezika v zamejstvu in izseljenstvu.
2. Pri sporazumevanju dijaki uporabljajo govornemu položaju ustrezno socialno zvrst in podzvrst; v ustreznih govornih položajih si prizadevajo govoriti knjižno:

- Sodelujejo v pogovorih, poslušajo (gledajo) in berejo različna besedila ter ustno in pisno izražajo svoje misli, doživetja, čustva, stališča in ustvarjalnost.
 - Z različnimi sogovorci se pogovarjajo vljudno in strpno; spoštujejo mnenja drugih ter izražajo svoje mnenje in ga utemeljijo.
 - Usposablajo se za sporazumevanje v svojem poklicu – v strokovnih zadevah s sodelavci in strankami.
 - Različna besedila poslušajo in berejo razmišljujoče in kritično; dobljene podatke iz besedil se naučijo uporabljati v vsakdanjem življenju.
 - Tvorijo ustrezna, razumljiva in jezikovno pravilna ustna in pisna besedila.
3. Razvijajo in ohranjajo pozitivno razmerje do leposlovja ter ob branju književnih besedil in pogovoru o njih oblikujejo lastni sestav kulturnih in družbenih vrednot.
 4. Pri poslušanju in branju umetnostnih besedil se oblikujejo v doživljajsko usmerjene bralce; razvijajo zmožnost branja književnih besedil (ta se kaže v govornih in pisnih ubeseditvah doživetja) in občutek, da je branje književnosti lahko vir estetskega užitka.
 5. Dijaki spoznajo najosnovnejše literarnozgodovinske in literarnoteoretične pojme, nujne za razumevanje prebranih leposlovnih besedil. (Katalog znanja. Slovenščina, str. 3–4)

5.1.3 Razmerje med jezikovnim in književnim poukom pri predmetu slovenščina

Za predmet slovenski jezik in književnost je v 3-letnih poklicnih šolah po katalogu znanja (str. 4) namenjenih 213 ur pouka. Pri slovenščini dijaki sprejemajo (poslušajo, berejo), tvorijo (govorijo, pišejo) in razčlenjujejo neumetnostna besedila ter sprejemajo (poslušajo, berejo), razčlenjujejo in poustvarjajo umetnostna besedila. Delu z neumetnostnim besedilom je namenjenih 60 % ur pouka, delu z umetnostnim pa 40 % ur.

Ker je delo z neumetnostnimi besedili drugačno kot z umetnostnimi, sta področji obravnave neumetnostnih in umetnostnih besedil predstavljeni v učnih načrtih ločeno, čeprav se med seboj pri pouku povezujeta. V izvedbi kurikula je smiselno ti dve področji obravnavati tako, da ločimo ure, ki so prvenstveno namenjene jeziku, ter ure književnosti, saj je dijakom

poklicnih šol to veliko lažje. Pri književnosti tako niso preveč obremenjeni z jezikovnimi pravili, zato veliko lažje izražajo svoja občutja ob prebranem, moramo pa vseeno paziti, da dijake opozarjamo na napake in jih že sami ustrezno vodimo pri interpretaciji.

5.1.4 Ključni cilji pri pouku jezika

Ključni cilji pri pouku jezika in književnosti so razdeljeni na funkcionalne in izobraževalne. V skladu z opredelitvijo predmeta in s ključnimi kompetencami je poudarek na funkcionalnih ciljih (tj. razvijanje zmožnosti oz. uporabnega znanja), med izobraževalnimi pa so izbrani tisti, ki so potrebni, da lahko dijaki ustrezno svoji spoznavni zmožnosti o neumetnostnih in umetnostnih besedilih, lastnem sporazumevanju in branju leposlovja ter odnosu do (maternega) jezika tudi razmišljajo.

5.1.4.1 Funkcionalni cilji

Pri pouku jezika naj bi dijaki po učnem načrtu/katalogu znanj usvojili naslednje funkcionalne cilje:

1. Dijaki sprejemajo in razčlenjujejo ustna in pisna neumetnostna besedila – poslušajo (in gledajo) pogovore in govorne nastope ter berejo uradna in javna ter strokovna in publicistična besedila. Pridobivajo si različne informacije, spoznavajo domačo in tujo kulturo ter bogatijo svoje osebno in poklicno življenje. Razmišljujoče in kritično sprejemajo besedila ter tako razvijajo zmožnost logičnega mišljenja, sklepanja, vrednotenja in utemeljevanja, pa tudi spoštovanja drugačnega mnenja.
2. Dijaki tvorijo ustna in pisna neumetnostna besedila – se pogovarjajo in govorno nastopajo ter pišejo uradna in strokovna besedila. Spoznavajo, da lahko s pogovarjanjem miroljubno rešujejo probleme v različnih življenjskih položajih, uzavestijo si načela dvogovornega sporazumevanja ter si krepijo samozavest in zmožnost spoštovanja drugačnega mnenja, obenem pa spoznajo, da sta govorjenje in pisanje zapleteni miselni in ustvarjalni dejavnosti, na kateri se je treba pripraviti, zato so pri tvorjenju besedil natančni in sistematični.
3. Dijaki sistematično razvijajo svojo pragmatično, pomensko, slovarsko, slovnično, pravorečno in pravopisno zmožnost. (Katalog znanja. Slovenščina, str. 5)

5.1.4.2 Izobraževalni cilji

Pri pouku jezika naj bi dijaki usvojili naslednje izobraževalne cilje:

1. Dijaki pri obravnavi besedil vodeno povzamejo bistvene značilnosti obravnavanih besedilnih vrst ter tako pridobljeno znanje zavestno uporabljajo pri tvorbi podobnih besedil.
2. Pri razčlembi besedil spoznavajo in uporabljajo nekaj najbolj temeljnih jezikoslovnih izrazov, usvojenih že v osnovni šoli.
3. Spoznavajo vlogo in položaj slovenskega jezika ter se znajdejo v slovenskem jezikovnem okolju.
4. Sistematično nadgrajujejo poznavanje osnovnih pravorečnih in pravopisnih pravil slovenskega knjižnega jezika ter se tako jezikovno kultivirajo. (Katalog znanja. Slovenščina, str. 5)

5.1.5 Ključni cilji pri pouku književnosti

Tudi pri pouku književnosti so ključni cilji razdeljeni na funkcionalne in izobraževalne. Večji poudarek je na funkcionalnih ciljih.

5.1.5.1 Funkcionalni cilji (razvijanje književnih sposobnosti)

Pri pouku književnosti naj bi dijaki srednjih poklicnih šol po katalogu znanja usvojili naslednje funkcionalne cilje:

1. Dijaki s sprejemanjem umetnostnih besedil ohranjajo in razvijajo osebne, kulturne ter družbene vrednote.
2. Dijaki berejo in poslušajo umetnostna besedila.
3. Svoje doživljanje, razumevanje in vrednotenje prebranih ali slišanih besedil dijaki izražajo v pogovoru in govornem nastopu.
4. Svoje doživljanje, razumevanje in vrednotenje prebranih ali slišanih besedil izražajo v pisnih besedilih. (Katalog znanja. Slovenščina, str. 19)

5.1.5.2 Izobraževalni cilji (pridobivanje književnega znanja)

Pri pouku književnosti naj bi dijaki po katalogu znanja za slovenščino na srednjih poklicnih šolah usvojili tudi določene izobraževalne cilje.

1. Dijaki poznajo temeljne literarnozgodovinske značilnosti umetnostnih besedil.
2. Dijaki poznajo temeljne literarne prvine umetnostnih besedil. (Katalog znanja. Slovenščina, str. 20)

5.1.6 Vsebine pouka slovenščine

Vsebine pouka slovenščine na srednjih poklicnih šolah so prilagojene populaciji dijakov. Poudarek je na jezikovnih prvinah, saj izobražuje dijake za aktivne uporabnike jezika, ki bodo dovolj pismeni za uspešno udejstvovanje v družbi.

5.1.6.1 Vsebine jezikovnega pouka

Pri pouku jezika naj bi dijaki spoznali osnovne besedile vrste, s katerimi se bodo v življenju srečevali. S pomočjo izhodiščnih besedil, ki niso strogo določena, ampak so prepuščena profesorjem in avtorjem učbenikov za srednje poklicne šole, naj bi dijaki usvojili vse funkcionalne in izobraževalne cilje.

Dijaki sprejemajo in tvorijo ustna in pisna besedila (pogovor, uradni pogovor, uradna in javna besedila, strokovna in publicistična), tvorijo tudi nebesedna vidna sporočila (tabele, grafi ...), tudi z računalnikom.

Pri pouku jezika dijaki usvojijo osnovne jezikovne pojme po vseh jezikovnih ravninah, vsa ločila in njihovo uporabo, spoznajo vrste besedil, socialne in funkcijske zvrsti jezika, osnove sporazumevanja, zavedajo se pomena slovenščine kot uradnega jezika v Republiki Sloveniji in enega izmed uradnih jezikov Evropske unije, prav tako pomena slovenščine kot državnega jezika. Pri pouku jezika usvojijo tudi temeljna pravorečna in pravopisna pravila slovenskega knjižnega jezika in priročnike, ki jim pri tem pomagajo. Spoznajo vlogo slovenščine med drugimi jeziki v Evropi in mesto med slovanskimi jeziki, pomen in vlogo slovenščine v zamejstvu in po svetu.

5.1.6.2 Vsebine književnega pouka

Pri književnem pouku je večji poudarek na vsebinah, ki so dijakom blizu. Katalog znanja za srednje poklicne šole ne predpisuje, temveč priporoča vsebino, ki naj zajema obravnavo slovenskih literarnih del, s pomočjo katerih dijaki usvojijo temeljne literarne pojme (literarne zvrsti in vrste, snov, motiv, literarni junaki, dogajalni čas in prostor, ritem, verz, kitica, pesniški subjekt, retorične in glasovne figure ...).

Vsebine književnega pouka so razdeljene po tematskih sklopih v prvem in drugem letniku, v zadnjem pa predvidevajo pregled slovenske književnosti v času. Avtorjem učbenikov in profesorjem daje katalog znanja dovolj svobode, da sami izbirajo literarna dela, ki bodo zadostila zastavljenim funkcionalnim in izobraževalnim ciljem.

Tematski sklopi in predlagana dela:

1. IZ RODA V ROD (Peter Klepec – ljudska pripovedka; Levstik: Martin Krpan; Zeleni Jurij – ljudska pesem; Murn: Pomladanska romanca);
2. LJUBEZEN JE BILA, LJUBEZEN ŠE BO (Jurčič: Sosedov sin; Tavčar: Cvetje v jeseni; Kette: Na trgu; Menart: Nežnost v mraku);
3. V SVOJI DEŽELI S SVOJO GOVORICO (Župančič: Z vlakom; Kranjec: Režonja na svojem; Bevk: Kaplan Martin Čedermac);
4. DRUGAČNI IN ZAZNAMOVANI, SAMOTNEŽI IN ČUDAKI (Jenko: Tilka; Milčinski: Butalski gasilci; Minatti: Nekoga moraš imeti rad; Milčinski-Ježek: N. N. in črna pega čez oči);
5. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V ČASU (Trubar: Proti zidavi cerkva; Linhart: Ta veseli dan ali Matiček se ženi; Prešeren: Krst pri Savici (Uvod); Kersnik: V zemljiški knjigi; Cankar: Kostanj posebne sorte; Kosovel: Ekstaza smrti; Prežihov Voranc: Boj na požiralniku ali Samorastniki; Kajuh: Bosa pojdiva, dekle, obsorej; Pavček: Pesem o zvezdah; Zidar: Sveti Pavel in po izboru eno izmed besedil za domače branje – Kersnik: Kmetske slike; Tavčar: Med gorami; Cankar: Na klancu; Prežihov Voranc: Boj na požiralniku ali Samorastniki);
6. IZ ŽIVLJENJA MLADIH (DOMAČE BRANJE) (Zorman: V sedemnajstem; Ingolič: Mladost na stopnicah; Ingolič: Gimnazijka; Zidar: Pišem knjigo; Zidar: Moja družina; Lainšček: Ajša Najša; Pikalo: Modri e; Partljič: Dupleška mornarica; Dim Zupan:

Leteči mački; M. Fritz – Kunc: Janov krik; Christiane F.: Mi otroci s postaje ZOO; Swindells: Na hladnem; Zöller: Eva in Martin). (Katalog znanja. Slovenščina, str. 23 in 24)

Učbenik Mlada obzorja, ki se uporablja za poučevanje slovenščine na Srednji strojni šoli, je skladen s predlaganimi tematskimi sklopi in obravnava predlagana literarna dela. Prvi in drugi sklop najdemo v Mladih obzorjih 1 za prvi letnik, tretji in četrti sklop najdemo v Mladih obzorjih 2 za drugi letnik, peti sklop pa je v Mladih obzorjih 3, ki se obravnavajo v zadnjem letniku. Predlagano domače branje je predvideno v posebnem tematskem sklopu in se v večini primerov prilagaja željam dijakov, ki si naj bi po katalogu znanja v prvem in drugem letniku izbrali dve deli, v zadnjem letniku pa naj bi dijaki prebrali eno temeljnih slovenskih literarnih del, ki se obravnavajo v petem sklopu.

5.1.7 Predvidena oziroma priporočena metoda pouka slovenščine

Predvidene oziroma priporočene metode pouka so neka didaktična priporočila, smernice, ki se naj bi jih učitelji držali za uspešen in ustrezne izobraževalni proces. Delo v razredu je prilagojeno populaciji dijakov in ciljem, ki jih naj bi dijaki po katalogu znanja za slovenščino usvojili in s tem postali aktivni uporabniki jezika.

5.1.7.1 Predvidena oz. priporočena metoda dela z neumetnostnim besedilom

Obravnava neumetnostnih besedil je povezana s strokovnim (in praktičnim) delom dijakov, saj je lahko le taka pogoj za uspešnost pouka slovenskega jezika. Gre za povezavo z vsebinami drugih – strokovnih – predmetov ter s praktičnim delom v šolskih delavnicah in v podjetjih/pri delodajalcih. Glavna priporočila so:

1. Neumetnostna besedila obravnavamo ob aktivnih oblikah učenja, kot sta sodelovalno in problemsko učenje, pri katerih je dijak dejaven, sprva ob učiteljevem vodenju/usmerjanju, kasneje pa vedno bolj samostojno. Pri pouku so smiselne in potrebne vse učne oblike (tj. frontalni pouk, skupinsko delo, delo v paru, individualno delo), saj je izbira učne oblike odvisna od konkretne dejavnosti pri pouku; vendar pa naj bi bilo težišče na delu v paru oz. manjši skupini. Pri obravnavi neumetnostnih besedil namreč prevladuje razgovorna metoda, in to ne le kot pogovor z učiteljem,

temveč predvsem med sošolci (dijak nastopa tako v vlogi tvorca kot naslovnika besedila), ob ustreznih dodatnih (tudi jezikovnih) priročnikih.

2. Dijaki pri obravnavi neumetnostnih besedil nastopajo v štirih dejavnostih (poslušanje/gledanje, branje in govorjenje, pisanje). Čeprav težimo k temu, da bi bile vse štiri dejavnosti enakovredno zastopane, dajemo pri pouku predvsem poudarek slušnemu prenosniku (poslušanje in govorjenje), vendar ne zanemarjamo vidnega prenosnika (torej branja in pisanja).
3. Dijaki pri pouku sprejemajo strokovna (pri branju tudi nebesedne dele teh besedil, kot so razpredelnice, grafikoni ipd.) in praktičnostrokovna ter publicistična besedila, ki so po vsebini blizu njihovemu poklicnemu področju. Obravnava neumetnostnih besedil je zasnovana tako, da se aplikativno vključujejo v proces poklicnega oblikovanja. V učnem načrtu predstavljeni cilji so enaki za vse vrste 3-letnih poklicnih šol, vendar vsebine izhajajo iz ustreznega poklicnega področja (dijaki, ki se pripravljajo na poklic npr. kuharja, poslušajo/gledajo oddaje, berejo besedila/revije ipd. s svojega strokovnega področja, torej drugačna od tistih, ki se pripravljajo na poklic npr. avtoserviserja). (Katalog znanja. Slovenščina, str. 25)

5.1.7.2 Predvidena oz. priporočena metoda dela s književnim besedilom

Pri pouku književnosti je pouk močno usmerjen na dijaka, ki mora zadostiti ciljem s tem, da obravnava določene vsebine, zato se morajo dejavnosti pri pouku temu prilagoditi tako, da bodo dosegle standarde znanja, ki jih zahteva program srednje poklicne šole:

1. CILJI pouka književnosti v triletnih poklicnih šolah so prilagojeni zmožnostim in interesom dijakov tovrstnih šol. Iz njih je razvidno, da pri pouku književnosti razvijajo tiste zmožnosti, ki jih mora imeti vsak posameznik ne glede na strokovno oz. poklicno usmeritev, saj so sestavni del njegove osebnosti. Te zmožnosti so doživljanje, razumevanje in vrednotenje. Dijaki z branjem umetnostnih besedil razvijajo tudi kulturne in družbene vrednote in tako pridobivajo zavest, da so enakovreden del skupnosti, v kateri živijo. Cilje, zapisane v preglednici, uresničujejo v vseh treh letnikih šolanja.
2. VSEBINA je sredstvo za doseganje ciljev; ni predpisana, temveč priporočena. Namesto predlaganih umetnostnih besedil lahko učitelj izbere druga, če lahko dijaki

ob njih dosežejo iste cilje. V prvih dveh letnikih so besedila izbrana po tematskem kriteriju – teme omogočajo pouk v skladu z načelom življenjske bližine.

3. **DEJAVNOSTI**, ki omogočajo doseganje ciljev, naj bodo usklajene s temeljnimi didaktičnimi načeli. Neposreden stik z umetnostnimi besedili (branje in poslušanje) je podlaga za govorno in pisno izražanje doživljanja, razumevanja in vrednotenja njihovih tematskih prvin, ne pa za pridobivanje literarnega znanja. Pogovarjanje in pisanje o tematskih prvinah umetnostnih besedil je izhodišče za aktualizacijo. Branje in poslušanje umetnostnih besedil ter pogovarjanje in pisanje o njih so stalne dejavnosti. Dijaki berejo in poslušajo umetnostna besedila ter se pogovarjajo in pišejo o njih v vseh treh letnikih ob vsakem tematskem sklopu in ob kronološki obravnavi reprezentativnih besedil slovenske književnosti. Delež učiteljevega vodenja se pri tem postopno (iz letnika v letnik) zmanjšuje.
4. **STANDARD** znanja, ki ga dijaki dobijo pri pouku književnosti, je določen glede na njihove zmožnosti. Dijaki triletnih poklicnih šol naj obvladajo pravorečno pravilno, smiselno in tekoče branje, (lahko) pa tudi doživljajsko-interpretativno. Doživljanje, razumevanje in vrednotenje izražajo v skladu s svojo recepcijsko stopnjo in pretežno vodeno. Umetnostnih besedil ne vrednotijo z literarnega vidika, ampak izražajo stališča o njih v skladu s svojimi izkušnjami in znanjem. (Katalog znanja. Slovenščina, str. 28)

Temeljno izhodišče za poučevanje književnosti je komunikacijski pouk, ki vključuje različne oblike pouka in metode dela, tudi problemski pouk in projektno delo.

5.1.8 Medpredmetno povezovanje v katalogu znanja za slovenščino

Katalog znanja za slovenščino za srednje poklicne šole nikjer izrazito ne predvideva in priporoča medpredmetnega povezovanja, ne priporoča nobenih možnosti in vsebin. Pri pouku književnosti so literarna besedila razdeljena po tematskih klopih, ti pa vsaj ponujajo neko iztočnico, ki jo lahko učitelji slovenščine uporabijo za medpredmetno povezavo.

Katalog znanja za slovenščino v srednjih poklicnih šolah ponuja učiteljem ciljno, vsebinsko in didaktično zasnovo pouka slovenščine, vendar je medpredmetno povezovanje bolj stvar kompetentnega sodobnega učitelja kot kataloga znanja.

5.2 Učbeniki pri predmetu slovenščina

5.2.1 Vloga in pomen učbenika v učnem procesu oziroma pri pouku

Gradiva za pouk pri posameznem predmetnem področju lahko na splošno delimo na gradiva za učence in gradiva za učitelje. Za učence so to učbenik, berilo, delovni zvezek, knjižne zbirke, informacijsko-komunikacijska tehnologija, slikovna in grafična gradiva, avdiovizualna gradiva in vsa druga dodatna učna sredstva. Učitelji poleg gradiv za učence uporabljajo še jezikovno- in literarnostrokovno literaturo (periodika, knjižne publikacije), didaktičnostrokovno literaturo in didaktične priročnike. V Sloveniji se gradiva delijo še na nadzorovana oziroma potrjena (sem spadajo vsi potrjeni učbeniki, ki se uporabljajo v srednjih poklicnih šolah) ter na nenadzorovana oziroma nepotrjena (sem spadajo razne zbirke vaj, pregledna gradiva, obenem spadajo sem tudi vsi delovni zvezki).

Temeljno učno gradivo za učence je učbenik. V didaktiki je definiran kot osnovna šolska knjiga, ki sledi učnemu načrtu in v kateri so strokovnoznanstvene vsebine didaktično transformirane (usklajene s cilji, s stopnjo razvoja in načinom motivacije učencev, s šolskim programom). (Krakar Vogel, 2004: 141)

Učbeniki morajo biti kakovostni, morajo zadostiti informacijski vrednosti (po videzu in vsebini) ter didaktični vrednosti (primernost videza in vsebine za temeljni cilj na določeni stopnji ali vrsti šole ter spodbujanje komunikacije in interesa. Za kakovost sodobnega učbenika je pomembno, da ni zgolj informativna knjiga, ampak usmerja učence in dijake k večji udeležbi, krepi njihovo motivacijo, samostojnost in odgovornost, uveljavlja diferenciacijo in individualizacijo, razvija ustvarjalnost in metakognitivne sposobnosti. (Krakar Vogel, 2004, str. 143)¹

Strokovni svet potrdi določen učbenik, če je ustrezen. Kakovosten učbenik mora upoštevati splošna didaktična načela, ki veljajo v sodobni šoli, mora biti skladen z veljavnim učnim načrtom oziroma katalogom znanja, obravnavati mora ustrezne vsebine (izhodiščna besedila),

¹ Izbira učbenika izmed potrjenih je prepuščena učiteljem, večinoma si dijaki učbenike izposodijo v šolski knjižnici preko učbeniškega sklada, tako za učbenik plačajo tretjino prodajne cene kot obrabnino, vanj pa so vključeni le potrjeni učbeniki, dodatno gradivo (delovni zvezki, zbirke vaj ...) si morajo dijaki kupiti sami.

upoštevati mora s katalogom znanja priporočene metode (s pomočjo ustreznega dela z neumetnostnim besedilom usvajati jezikovne pojme in doseči potrebne izobraževalne cilje).

5.2.2 Predstavitev učbenikov Besede 1, 2, 3

V srednjih poklicnih šolah je za pouk jezika potrjen učbenik Besede 1, 2 in 3, ki ga je napisala Mateja Gomboc. Uporablja ga večina srednjih poklicnih šol v Sloveniji.

Učbenik je potrjen še dve leti od objave spremembe učnega načrta oz. kataloga znanja.

5.2.2.1 Besede 1

Besede 1 so prvič izšle leta 2001, od takrat pa so učbenik ponatisnili še 2002, 2003, 2007, 2009 in 2010, prav tako je v tisku ponatis za leto 2011. Učbenik ima 139 strani in je manjšega formata (24 cm). Razdeljen je na tri okvirna poglavja:

- JEZIK s podpoglavji: Kaj je jezik, Jezik v različnih okoljih, Sporazumevanje in Socialne zvrsti slovenskega jezika;
- BESEDILO s podpoglavji: Kaj je besedilo, Vrste besedil in Besedilne vrste;
- JEZIKOVNA PODOBA BESEDILA s podpoglavji: Jezikovni sestav, Izrazna stran jezika, Pomen besed in Pravopisno urejanje besedila.

5.2.2.2 Besede 2

Besede 2 so prvič izšle naslednje leto, torej 2002, od takrat pa so učbenik ponatisnili še 2003, 2004, 2006, 2007, 2009 in 2010, v tisku je ponatis za leto 2011. Učbenik ima 131 strani in je manjšega formata (24 cm). Razdeljen je na tri okvirna poglavja s podpoglavji:

- JEZIK s podpoglavji: Materinščina in tuji jeziki, Slovenski jezik med drugimi jeziki in Jezik v poklicnem okolju;
- BESEDILO s podpoglavjema: Vrste besedil in Besedilne vrste;
- JEZIKOVNA PODOBA JEZIKA s podpoglavji: Pomeni besed, Oblikovna stran besed in Pravopisno urejanje besedila.

5.2.2.3 Besede 3

Besede 3 so prvič izšle 2003, učbenik so ponatisnili še 2004, 2006 in 2010. Učbenik ima 105 strani in je razdeljen na tri poglavja s podpoglavji:

- JEZIK s podpoglavji: Jezik med jeziki, Slovenski jezik zunaj meja Slovenije in Prezemanje besed v slovenski jezik;
- BESEDILO s podpoglavjema: Vrste besedil in Besedilne vrste;
- JEZIKOVNA PODOBA JEZIKA s podpoglavji: Tvorjenost besed, Slovnična sestava besedil in pravopisno urejanje besedila.

5.2.3 Analiza učbenikov Besede 1, 2, 3

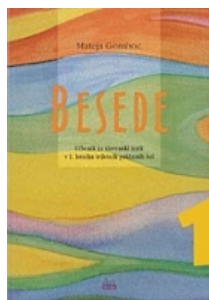
Učbenik upošteva didaktična načela, posebej je razvidno upoštevanje načel primernosti, postopnosti, sistematičnosti, nazornosti in aktivnosti, ne predvideva pa medpredmetnosti.

Učbenik je priročen za dijake, saj je manjšega formata, obravnava teme po katalogu znanj oziroma je še vedno primeren tudi za prenovljene programe srednjih poklicnih šol, vsebuje veliko primerov in ob njih vprašanja za utrjevanje, veliko je vprašanj za ponavljanje, ob koncu poglavja strne nove pojme. V vseh treh letnikih razdeli učno snov na tri poglavja, in sicer Jezik v prostoru in času, Besedilo ter Izrazna stran jezika.

Učbenik za jezik je dopolnjen še z delovnim zvezkom, ki strogo sledi razdelitvi snovi v učbeniku, spodbuja dijake k aktivnemu pouku jezika, saj z mnogimi vajami za tvorjenje in razumevanje besedila ponuja pestre možnosti za govorne in pisne dejavnosti dijakov. Ob koncu delovnega zvezka v vsakem letniku se dijak lahko sreča tudi s preglednimi vajami iz posameznega letnika, kjer preveri svoje pridobljeno jezikovno znanje. Pregledne vaje so zgrajene po enakem principu, kot mora biti zgrajen zaključni izpit v tretjem letniku (sestava zaključnega izpita iz slovenščine je določena v Izpitnem katalogu za slovenščino za srednje poklicno izobraževanje, ki ga je določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998), ko dijaki zaključujejo izobraževanje na poklicni šoli. S tem dijaki preverijo svoje znanje, obenem pa se pripravijo na pisni del zaključnega izpita iz slovenščine.

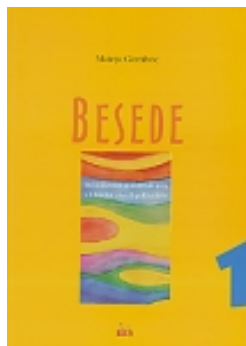
Učbenik je didaktično sprejemljiv, v vsakem poglavju napove učno temo, pri vsaki temi dosledno predvideva delo z izhodiščnim besedilom, ki je dokaj primerno populaciji dijakov (izhodiščna besedila so vzeta iz vsakdanjega sporazumevanja, za dijake so zelo razumljiva in

jezikovno ustrezna), vsebuje tudi veliko ponazoritvenih primerov, spodbuja dijake k lastnemu razmišljanju in povzema snov poglavja v povzemalnih shemah v obliki grafa ali razpredelnic. Razčlenjevanje besedila je ustrezno spoznavni zmožnosti dijakov, ob koncu razčlenjevanja so naloge za utrjevanje znanja in napotki za nove naloge, ki zahtevajo od dijakov uporabo pridobljenega znanja in vedenja.²



Slika 1: Učbenik Besede 1.

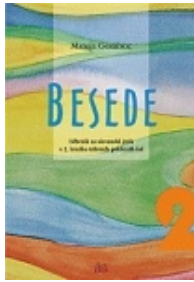
Vir: <http://www.lovecnacene.si/upload%2Fproducts%2F2240%2F9%2F272679.jpg> (21. 6. 2010)



Slika 2: Delovni zvezek Besede 1.

Vir: <http://www.lovecnacene.si/upload%2Fproducts%2F2241%2F0%2F272710.jpg> (21. 6. 2010)

² Po mojem mnenju je za učitelje zelo priročno, da je učbenik primeren za poučevanje v poklicnih šolah že veliko let, saj so lahko v tem času dodobra spoznali učbenik in delovni zvezek, zato lahko izvajajo pouk v skladu s katalogom znanj, obenem se pa v tej priročnosti skriva past, in sicer ukalupljenje, ki sledi. Učitelji se preveč držijo predpisanega v učbeniku, manj so kreativni z delovnimi listi, njihov pouk lahko postane monoton in nezanimiv. Opozorila bi pa na to, da je ponekod že zastarel, zato bi bil potreben prenove v skladu z novimi smernicami, ki sodijo v sodobno demokratično šolo.



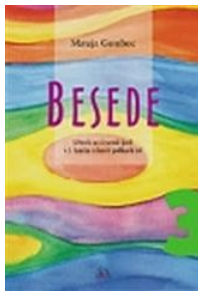
Slika 3: Učbenik Besede 2.

Vir: <http://www.lovecnacene.si/upload%2Fproducts%2F2240%2F9%2F272669.jpg> (21. 6. 2010)



Slika 4: Delovni zvezek Besede 2.

Vir: <http://www.emka.si/besede-2-delovni-zvezek-za-slovenscino-v-2-letniku-srednjega-poklicnega-izobrazevanja/PR/51279,4046> (21. 6. 2010)



Slika 5: Učbenik Besede 3.

Vir: <http://www.emka.si/besede-3-ucbenik-za-slovenscino-v-3-letniku-srednjega-poklicnega-izobrazevanja/PR/51490,5459> (21. 6. 2010)



Slika 6: Delovni zvezek Besede 3.

Vir: <http://www.emka.si/besede-3-delovni-zvezek-za-slovenscino-v-3-letniku-srednjega-poklicnega-izobrazevanja/PR/51491,3954> (21. 6. 2010)

5.2.4 Sklepne ugotovitve o učbenikih Besede 1, 2, 3

Učbeniki Besede 1, 2 in 3 so primerni za srednje poklicne šole, potrjeni so tudi s strani ministrstva. Dejansko moram ugotoviti, da je učbenik Besede obenem tudi edini potrjeni učbenik za srednje poklicno izobraževanje, saj so srednje poklicne šole tudi s tega stališča nekoliko zapostavljene, na srednjih strokovnih šolah npr. lahko za pouk jezika učitelji uporabljajo kar tri potrjene učbenike (Na pragu besedila, Govorica jezika in Slovenščina), za gimnazije jih je še nekaj dodatno potrjenih. Učbenike Besede dopolnjujejo delovni zvezki, ki sledijo temam učbenikov in predvidevajo od dijakov tudi veliko uporabnega znanja.

Velika pomanjkljivost učbenika Besede je v tem, da premalo sledi sodobnim pedagoškim in didaktičnim smernicam. Sam učbenik nikjer ne predvideva kakšnega medpredmetnega povezovanja, tudi sama tematika je predstavljena zelo sistematično in strogo, tako da težko dopušča medpredmetno povezovanje z ostalimi predmeti, zato je le-to odvisno od volje in kompetenc učitelja, ki poučuje slovenščino, ter ostalih učiteljev, ki bi v medpredmetnem povezovanju sodelovali.

5.2.5 Predstavitev učbenikov za pouk književnosti Mlada obzorja 1, 2, 3

Kljub temu da je težišče mojega diplomskega dela na didaktiki jezika, predstavljam tudi učbenike, ki se uporabljajo za pouk književnosti, ker se pouka jezika in književnosti v praksi nenehno prepletata in ju ni mogoče ločevati. Katalog znanja za predmet slovenščina v srednjih poklicnih šolah obravnava področji ločeno, vendar lahko v vsebinah jezika in

književnosti najdemo veliko medpodročnega povezovanja. Na primeru umetnostnega besedila lahko dijaki usvojijo tudi določene izobraževalne cilje pouka jezika.

Učbenik za književnost v srednjih poklicnih šolah je napisala Jana Kvas. Najprej so dijaki uporabljali učbenik Potovanje besed 1, 2 in 3, s prenovljenimi programi pa je ustrežnejši njen prenovljen učbenik Mlada obzorja 1, 2 in 3. Glede na katalog znanj so tudi literarna besedila razvrščena različno. V prenovljenih programih teži pouk književnosti k obravnavi različnih tematik v literarnih besedilih, ki so dijakom blizu, predvsem pa naj bi dijaki na ta način bolje in lažje sprejemali literarna besedila.

V Mladih obzorjih 1 se učbenik osredotoči na dve večji tematiki, prva je ljudsko slovstvo v slovenski literaturi, druga je ljubezen v slovenski literaturi. V drugem letniku dijaki v Mladih obzorjih 2 spoznajo domovinsko tematiko ter tematiko drugačnosti v slovenski literaturi. Šele v tretjem letniku je snov razdeljena po devetih literarnozgodovinskih sklopih in razlaga obdobja oziroma smeri slovenske književnosti ob izbranih besedilih, torej dijaki sistematično spoznajo slovenski literarni kanon šele v zadnjem letniku.

Vsi sklopi v učbeniku imajo enako zgradbo. Uvodni pogovor naveže tematiko sklopa na izkušnje oziroma že pridobljeno znanje bralca, potem predvideva pripravo na branje, v kateri pripravi bralca na značilno problematiko posameznega besedila in omogoča boljše razumevanje. Sledi literarno besedilo oziroma izbrani odlomek, če se v šoli obravnava le odlomek, je ob njem tudi krajši povzetek ostalega dogajanja v delu. Zatem kratka razlaga usmerja dijaka k različnim prvinam umetnostnega besedila in je podlaga za pogovor in pisanje o njem. Ob koncu še sledijo naloge oz. vprašanja, ki spodbujajo dijake k izražanju doživljanja, razumevanja in vrednotenja prebranega umetnostnega besedila, kar je seveda temeljni cilj pouka književnosti. Učbenik ob straneh spremljajo še razne rubrike. Vedež vsebuje kratke opise družbenozgodovinskih razmer, ki so v posameznih obdobjih vplivale na književno ustvarjanje, življenjepise avtorjev, razlage besed in besednih zvez iz umetnostnega besedila ali razlage nekaterih literarnovednih pojmov in pojavov. Utrinke sestavljajo ilustracije, življenjske modrosti izbranih avtorjev ter anekdote o avtorjih. Malo berilo je namenjeno dodatnemu branju, saj ponuja možnost za širjenje znanja ter utrjevanje pridobljenih zmožnosti, obenem je mogoče besedila iz malega berila obravnavati namesto predpisanih, če predvidevajo doseganje enakih ciljev.

5.2.6 Sklepne ugotovitve o učbenikih Mlada obzorja 1, 2, 3

Učbenik je po mojem mnenju zelo ustrezen, saj sledi katalogu znanja, za dijake je zelo privlačen, saj je zelo barvit in ima veliko slikovnega gradiva. Tematska obravnava v prvem in drugem letniku, ki točno sledi katalogu znanja, se je v praksi pokazala za zelo zaželeno (saj v učiteljih vzbudi občutek, da so v polnosti zadostili vsebini in ciljem kataloga znanja), tudi književna besedila so izbrana premišljeno, saj so prilagojena populaciji na srednjih poklicnih šolah. Želim pa omeniti eno pomanjkljivost. Ker se veliko dijakov odloči za nadaljevanje izobraževanja na poklicno-tehniški stopnji, morajo v dveh letih pri pouku književnosti obdelati še veliko slovenske kanonske literature in vso svetovno literaturo, ki je predvidena v katalogu za poklicno maturo in ki je v katalogu za zaključni izpit sploh ni. To predstavlja dijakom veliko oviro, saj ima poklicno-tehniški program veliko predmetov (v prvem letniku tudi 16 ali več), zato so dijaki v teh programih že tako obremenjeni. Predmet slovenščina je obvezni predmet poklicne mature, zato je veliko dijakov v stresu, ko vidijo, kaj vse morajo pri slovenščini še usvojiti, da bodo uspešno opravili poklicno maturo.

Za samo poklicno izobraževanje je prenovljeni katalog znanj zelo dobrodošel in odpira pomembna družbena vprašanja, ki se jih naj bi mladostniki pri teh letih zavedali, saj obravnava družbene odnose, socializacijo, deviantnost, kulturno, domovinsko vzgojo ... lahko bi rekli, da že sam učbenik za književnost predvideva medpredmetno povezovanje na srednjih poklicnih šolah.³

³ Ob pregledu kataloga učbenikov za šolsko leto 2010/2011 sem zasledila, da učbenika Mlada obzorja 1 ni več v katalogu, namesto njega je napisan učbenik Odkrivajmo življenje besed 1, ki je delo L. Golc in ostalih soavtorjev. Učbenika še nisem videla, zato o njegovi primernosti za srednje poklicne šole ne morem pisati. Ker učbenik Mlada obzorja 1 za naslednje šolsko leto 2010/2011 ni več potrjen, njegove fotografije ni več mogoče dobiti na spletu, zato je v diplomski nalogi nisem objavila.



Slika 7: Učbenik Mlada obzorja 2.

Vir:

<http://www.dzs.si/eshop/guest/showProductDetails.do?idProductToShow=863414061X&productFromCatalog=12101&isVariation=false> (21. 6. 2010)



Slika 8: Učbenik Mlada obzorja 3.

Vir:

<http://www.dzs.si/eshop/guest/showProductDetails.do?idProductToShow=9788634141030&productFromCatalog=12101&isVariation=false> (21. 6. 2010)

6 PREDMET SOCIOLOGIJA/DRUŽBOSLOVJE NA SREDNJIH POKLICNIH ŠOLAH

Vsebine socioloških znanj so na srednjih poklicnih šolah zajete v predmetu družboslovje, ki zajema tri predmetna področja, in sicer geografijo, zgodovino in državljansko kulturo (sociologijo).

Katalog znanj za družboslovje v starih programih, ki se je izvajal v obsegu 105 ur in ki ga je določil SSRSSI na 16. seji, 18. 6. 1998, se je izkazal za primernega, zato so na Zavodu RS za šolstvo pripravili katalog znanj za nove programe po starejši predlogi.

6.1 Vloga in pomen predmeta družboslovja

V okviru spremljanja družboslovja na 10 šolah se je izkazalo, da so obstoječi katalogi znanj primerni in tako po mnenju učiteljev kot dijakov omogočajo praktično, uporabno in življenjsko osmišljenje pouka. Vendar so vključili tudi cilje dejavnega državljanstva, zato so v izhodišče modela postavili kulturno in družbeno razsežnost državljanstva, ki se nanaša na identiteto posameznika.

6.2 Ključne kompetence predmetnega področja družboslovje

Predvsem so želeli zagotoviti možnosti, ki bi pripomogle k usvajanju ključnih kompetenc oz. sposobnosti za:

- nenasilno reševanje sporov,
- argumentirano obrambo stališč,
- poslušanje, razumevanje in razlago argumentov drugih ljudi,
- prepoznavanje in sprejemanje razlik,
- odločanje o izbira, upoštevanje alternativ,

- prevzemanje skupnih odgovornosti,
- oblikovanje kritičnega stališča do informacij, miselnih vzorcev ter družbenih, političnih in kulturnih konceptov ob zavezanosti temeljnim vrednotam in načelom Sveta Evrope,
- zagotavljanje možnosti, da se bodo dijaki in dijakinje zanimali za njihove lastne vloge in odgovornosti pri izboljšanju življenja na lokalni ravni, morda celo pri skupnem ustvarjanju trdne realnosti za evropsko in globalno državljanstvo,
- prizadevanje za dejavno državljanstvo naj bi motiviralo dijake in dijakinje k temu, da bi znali uveljavljati svoje pravice in uresničevati odgovornosti ter pripomoči k enakopravnejši družbi.

Predmetno področje družboslovja zahteva kombinacijo znanja in osredotočenost v zagotavljanje priložnosti za sprejemanje in širjenje informacij, vrednot, veščin, ki so povezane z demokratičnimi načeli in postopki v zelo različnih formalnih in neformalnih okoljih učenja in poučevanja, zato je glavni namen širjenje in krepitev demokratične kulture, ki je zasnovana na ozaveščenosti ter pripadnosti skupnim temeljnim vrednotam, kot so človekove pravice in svoboščine.

Ključna kompetenca dá dijakom znanja, spretnosti in veščine, ki so potrebni, da bi razumeli samega sebe v kulturnem, družbenem, geografskem in zgodovinskem kontekstu, da bi razumeli pomen slovenske tradicije, pomembnost ohranjanja nacionalne identitete in položaj Slovenije v Evropi.

Znotraj predmetnega področja dijaki razvijajo sposobnost za orientacijo v času in prostoru. Razumejo življenje, delo in miselnost v preteklosti in vpliv ključnih dogodkov na zgodovinski razvoj in sedanost. Razumejo temeljne značilnosti in ključne probleme sodobnega sveta: povečevanje razlik znotraj družb in med njimi, problematiko revščine, ekološko problematiko, problematiko človekovih pravic in vzroke sodobnih konfliktov.

Ključna kompetenca daje dijakom tista znanja, spretnosti in veščine, ki jim bodo omogočile, da se bodo vključili v poklicno življenje in v družbo kot polnopravni državljani, ki bodo sposobni odgovorno in kritično uveljavljati svoje državljske pravice in odgovornosti ter ob tem skrbeli za svoj zdrav telesni in duhovni razvoj.

6.3 Predvideno število ur za pouk družboslovje

V starih srednjih poklicnih programih je predmetno področje predvidevalo izvajanje predmeta v obsegu 105 ur, z novimi programi je družboslovnih vsebin v obsegu 132 ur v sklopu triletnega izobraževanja. Za državljansko kulturo je predvideno izvajanje v obsegu ene tretjine celotnega fonda ur.

6.4 Usmerjevalni cilji pri predmetu družboslovje

Ker je predmetno področje družboslovja na srednjih poklicnih šolah v Sloveniji zasnovano kot medpredmetno povezovanje treh predmetov, zgodovine, geografije in državljanske kulture, govorimo o usmerjevalnih ciljih pri predmetu družboslovje:

- Dijaki razumejo občutljivo povezanost med človekom, naravo in družbo nekoč in danes.
- Poznajo razlike, vzroke in območja ogrožanja okolja ter načine odgovornega ravnanja z okoljem v Sloveniji in svetu.
- Spoznavajo procese in pojave in medsebojno povezanost le-teh v konkretnih pokrajinah, domači pokrajini, Sloveniji ter v svetu danes, v preteklosti in prihodnosti.
- Dijaki razumejo pomen različnih (geografskih, zgodovinskih, družbenih, kulturnih, gospodarskih) dejavnikov za razširjenost posamezne gospodarske panoge, zlasti za svojo lastno panogo.
- Dijaki razumejo geografski in zgodovinski pomen položaja Slovenije v Evropi.
- Poznajo osnovne značilnosti sosednjih obmejnih dežel ter položaj slovenskih manjšin nekoč in danes.
- Razumejo in poznajo gibanja ljudi in dobrin v prostoru in času in vzroke za to.
- Razumejo probleme sodobnega sveta, analizirajo vzroke zanje ter spoznavajo načine reševanja.
- Dijaki se orientirajo in gibljejo v pokrajini.
- Razumejo vpliv družbenih razmer na zdravje in razvoj posameznika.
- Dijaki razvijajo sposobnost za zaznavanje ključnih zgodovinskih dogodkov in njihovih posledic.

- Dijaki razvijajo sposobnost za (i)zbiranje, analiziranje in presojo informacij iz različnih medijev.
- Dijaki razvijajo občutljivost za slovensko kulturno tradicijo in ohranjanje nacionalne identitete.
- Razvijajo sposobnost za razumevanje večplastnosti in kompleksnosti družbenega in osebnega življenja posameznika ter povezanosti in nasprotij med individualnim, družbenim in globalnim.
- Dijaki razvijajo sposobnost za refleksijo svojega socialnega položaja in oblikovanje stališč, vrednot, prepričanj in delovanj kot temelj za vključevanje v družbeno življenje ter za strpno in odgovorno ravnanje do sebe, drugih ter naravnega in družbenega okolja.
- Dijaki razvijajo sposobnost za kritičen, na znanju utemeljen in avtonomen odnos do družbenega delovanja.
- Razvijajo sposobnosti za samostojno kritično razmišljanje ter odločanje o temeljnih vprašanjih družbe in države.
- Razvijajo sposobnosti za sodelovanje v političnem življenju, institucijah in drugih družbenih organizacijah.
- Dijaki znajo uporabljati programsko opremo in računalniške ponazoritve za predstavitev ciljev družboslovja. (Katalog znanj za družboslovje, sprejet 15. 2. 2007)

Pri poučevanju in učenju državljanske kulture ne moremo mimo pojma državljanstvo, ki ima v zadnjem obdobju drugačne razsežnosti, kot so pravna, kulturna in socialna. S članstvom Slovenije v Evropski uniji slovensko državljanstvo ni več nacionalno, ampak tudi internacionalno, saj naj bi uravnoteženo združevalo slovensko in evropsko identiteto. Obenem moramo zaradi čedalje večjega vpliva globalizacije razvijati tudi svetovno, globalizacijsko oziroma kozmopolitsko državljanstvo s kozmopolitsko demokracijo. In prav to nastajajoče trojno državljanstvo dobiva svoje mesto v učnih vsebinah učnih načrtov v osnovni in srednji šoli, saj vsebinska zasnova kurikula za državljansko kulturo pričakuje široko razgledanost učiteljev družboslovja, ki naj bi jo posredovali tudi učencem in dijakom in se ne bi omejevali na ozke nacionalnoidentitetne cilje. (Novak, 2006: 91)

Ob tem pa moram poudariti, da je pasivnih državljanov ne le v Sloveniji, ampak po vsem svetu, čedalje več. Zato moramo učitelji družboslovja še intenzivneje krepiti aktivno

državljanstvo, ki bo participatorno v vseh pogledih, političnem in kulturnem. Pri predmetnem področju družboslovje moramo učitelji predstaviti globalne procese in družbena gibanja skozi zgodovino profesionalno in kompetentno, obenem pa krepiti kritično razmišljanje pri dijakih o možnostih in pasteh globalizacije, dijaki pa morajo razviti tudi pozitiven odnos do politike, saj bodo le tako zaznali potrebo po aktivni udeležbi v družbenem življenju. Globalizacija je naddržaven proces, vendar učitelji družboslovja ne smemo pozabiti krepiti tudi nacionalnih interesov. Mlade v Sloveniji pa k participaciji in aktivnemu državljanstvu spodbujajo tudi ustanove, projekti, združenja in organizacije, med katere spadajo Zveza prijateljev mladine z otroškim parlamentom, Evropska komisija s projektom Pomladni dan v Evropi, Svet Evrope, Unesco ASP mreže šol s projektom Dediščina v rokah mladih idr.

6.5 Predstavitev in analiza učbenikov pri predmetu družboslovje

Kljub temu da je predmetno področje družboslovja združeno in predvideva veliko medpredmetnih povezav, se še vedno uporabljajo učbeniki, ki so veljali v »starih« poklicnih programih. Za predmetno področje državljanske kulture obstajata dva učbenika, eden je delo Državne založbe Slovenije, drugi pa izdaja Mladinske knjige. Prvi je bil sprejet leta 1998, drugi 1999 in od takrat se nista nič spreminjala.

Na Srednji strojni šoli se v okviru družboslovja uporablja učbeniški komplet Družboslovje od Mladinske knjige. To pomeni, da se za poučevanje in učenja uporabljajo trije učbeniki, in sicer Geografija, Zgodovina in Državljska kultura. Podrobneje bom predstavila učbenik za državljansko kulturo.

Učbenik Družboslovje – Državljska kultura je namenjen tako dijakom kot učiteljem srednjih poklicnih šol. Učbenik se uporablja za predmet družboslovje v nižjih poklicnih, srednjih poklicnih, srednjih strokovnih in poklicno-tehniških srednjih šolah. Učbenik ima 111 strani in je večjega formata (30 cm). Prvič je izšel leta 1999, ponatisnili so ga še 2007 in 2010, učbenik se do danes ni spremenil, tudi ilustrativno gradivo ostaja isto. Ker gre za učbenik, ki se lahko uporablja v štirih dokaj različnih programih z dokaj različnimi katalogi znanja, mora zajemati širok spekter družboslovnih/socioloških vsebin, zato je ob majhnem fondu ur v srednjih poklicnih šolah ponavadi nemogoče predelati vsa poglavja, ampak se učitelji prilagajajo populaciji dijakov in njihovim interesom.

Vsebina zajema sedem večjih poglavij, in sicer:

- Jaz in vsi drugi (V poglavju je zajeta naravnost in družbenost človeka, osebnost in značaj, družba in družbene skupine, družbene vloge, družbene neenakosti, kultura, socializacija in množični mediji.);
- Avtoritete in uporniki (V drugem poglavju so zajete norme in vrednote, družbeni nadzor in družbena odklonskost.);
- Verstva in verovanja (V poglavju o verstvih se dijaki srečujejo s sestavinami religioznih sistemov, tipi religij, zajete so tudi različne religijske organizacije.);
- Jaz državljan/državljanica (V četrtem poglavju so predstavljeni termini, kot so država, pravice, odgovornosti, državljanstvo, temeljne človekove pravice, delitev oblasti, volitve, vloga političnih strank, dijaki spoznajo razliko med civilno družbo in državo, ustavno ureditev Republike Slovenije in politično kulturo v Sloveniji.);
- Reševanje ekonomskih vprašanj – trg (V petem poglavju dijaki spoznajo termine, kot so delo, lastnina, kapital, družbena delitev dela, načini reševanja ekonomskih vprašanj, trg in delovanje tržnih mehanizmov, denar, država in gospodarstvo, spoznajo tudi brezposelnost in osnove podjetij in podjetništva.);
- Socialna politika (V tem poglavju so dijakom zelo na kratko predstavljeni sindikati, socialna politika, sistem socialnega zavarovanja in državno zagotavljanje blaginje.);
- Svet, v katerem živim (Zadnje poglavje po mojem mnenju prekratko obravnava spremembe v svetu, globalizacijo, razlike med deli sveta ter povezanost in soodvisnost človeka in narave.).

Učbenik je sam po sebi zelo pregleden, učne enote so ponavadi prikazane na dveh sosednjih straneh. Je nazoren, saj je osnovno besedilo obogateno s številnimi fotografijami, karikaturami in grafikoni, obenem bi pa poudarila, da so karikature zelo posrečene, fotografije in grafikoni pa povečini zelo zastareli in neustrezni. Pomembni pojmi in znanja so posebej barvno označeni, že v samem tekstu so novi pojmi označeni krepkeje, izpostavlja tudi ključne besede.

Vsako poglavje vsebuje tudi vprašanja za ponovitev, da lahko dijaki sproti preverjajo svoje znanje, vprašanja so zastavljena tako, da utrjujejo pridobljeno znanje, obenem pa odpirajo še druga vprašanja, o katerih naj bi dijaki razmišljali.

Vsako poglavje vsebuje ob osnovnem besedilu tudi dodatne rubrike, in sicer Pomni, Ali veš ter Sodeluj, v katerih predstavlja pomembna dejstva, zanimivosti s področja obravnavane tematike ali od dijakov pričakuje največjo aktivnost in udeležnost pri obravnavi družboslovnih tematik.

Mislim, da vsebuje učbenik za državljansko kulturo vsa osnovna sociološka znanja, moti me pa to, da je vsebina predstavljena kot v učbenikih za srednje strokovno ali gimnazijsko izobraževanje, predstavljeni so pa le osnovni pojmi.

Obenem zelo moti zastarelost učbenika, saj so podatki, ki so predstavljeni v njem, komaj kaj mlajši od populacije dijakov, ki učbenik uporablja, tako da morajo učitelji za večjo konkretizacijo in osmišljanje nenehno iskati novejšje podatke. Dijake ponavadi motijo tudi fotografije, ki so resnično zastarele, tudi v novejših izdajah niso zamenjane z novejšimi in s tem primernejšimi. Z razvojem računalniške tehnologije lahko ob majhnem vložku energije učne vsebine posodobimo in konkretiziramo.

Učbeniki za družboslovje sicer predvidevajo za učitelje še priročnike in delovne liste, vendar bi morali vsebovati tudi avdio-vizualna gradiva za dijake, saj bi na ta način veliko lažje predstavili določeno predmetnost. Učitelji se ponavadi poslužujejo video gradiva v obliki filmov s področja določene tematike, vendar so to večinoma ameriški filmi, ki vzamejo preveč pedagoškega časa, dijakom pa nudijo premalo konkretnih družboslovnih vsebin, poleg tega pa gre pri filmih za fikcijo in ne odražajo dejanskega stanja v družbi.

Na koncu učbenika avtorica magistra Mirjam Počkar predstavi vsebinske povezave med nekaterimi poglavji v vseh treh učbenikih, ki se uporabljajo za poučevanje družboslovja na triletnih poklicnih šolah. V učbeniku za geografijo najdemo poglavje o tem, kaj Slovenci pričakujemo od vključevanja v EU (kar je za dijake že zastarelo), obenem ponuja učbenik za zgodovino Razpad Jugoslavije in proces slovenskega osamosvajanja, v učbeniku za državljansko kulturo pa najdemo poglavje o Ustavni ureditvi v Republiki Sloveniji.

Medpredmetno povezovanje, ki ga predvideva učbeniški komplet, zahteva od učitelja veliko dodatnega dela, saj morajo sami iskati ustrezne povezave, veliko gradiva morajo dodatno pregledati, najti novejšje in relevantnejše podatke v leksikonih in na svetovnem spletu.

Dejansko lahko rečemo, da si mora sodoben kompetenten učitelj družboslovja v srednjih poklicnih šolah sam pripraviti ustrezno gradivo za poučevanje, ki mora že v osnovi vsebovati medpredmetno povezovanje vseh treh področij, geografije, zgodovine in sociologije (državlanske kulture). To pa zahteva od učiteljev družboslovja tudi veliko dodatnega in nenehnega izobraževanja s področja družboslovja.



Slika 9: Učbenik Družboslovje – Državlanska kultura.

Vir: <http://www.emka.si/druzboslovje-drzavlanska-kultura-ucbenik-za-nizje-poklicno-poklicno-poklicno-tehnisko-in-srednje-tehnisko-ozroma-strokovno-izobrazevanje/PR/33814,13> (21. 6. 2010)

7 KOMPETENCE ZA KAKOVOSTNO ŠOLO

Omenila sem že, da je dandanes ob pojmu sodobna šola nujno potrebno postaviti še dva termina, in sicer kakovostna šola, te pa ni brez kompetentnih učiteljev.

Učitelji v sodobni šoli se v svojih kurikularnih predmetnih področjih, tako družboslovnih kot naravoslovnih, pri izvedbi svojega pedagoškega dela nenehno soočajo z besedo kakovost, ki ima praktično in moralno vrednost. Kakovost se širi iz javnega v zasebni sektor in iz zasebnega v javni sektor tudi na vzgojno-izobraževalnem področju. Danes je zelo pogost tudi pojav mešanice izobraževalnih javnih in zasebnih praks. (Židan, 2009: 31)

Javna slovenska šola je v celoti financirana iz državnega proračuna. Obenem je tudi omejena glede zunanjih vlaganj in donacij, zato se je pedagoški proces prisiljen »zadrževati« v tehnični izvedbi, včasih tudi v didaktični obravnavi. Učitelj v javni šoli brez predhodnega obvestila in »dovoljenja« ne sme odpeljati učencev ali dijakov izven šolskega poslopja, četudi bi lahko pedagoško in didaktično kakovostneje obravnaval določen del kurikularne vsebine. Prav tako učitelj težko razvija svoje didaktične sposobnosti, če nima zagotovljenih tehničnih kriterijev, ki bi mu omogočili kakovostnejši pouk (pomanjkanje IKT tehnologije, premajhne učilnice, prevelike skupine učencev in dijakov).

V sodobno šolo informacijske družbe hitro prodirajo nove družbene kurikularne vsebine, novi demokratični odnosi, nove izobraževalne poti, nove učne kulture in novi izobraževalni dogodki. (Židan, 2009: 35)

In temu mora sodobni kompetentni učitelj družboslovja in humanistike slediti. Krepi mora svojo profesionalnost in ustvarjalnost, obenem mora biti tudi dovolj inovativen, da je sposoben izkoristiti tako tehnične danosti prostora, vsebino kurikula, mora biti sposoben izvesti diferenciacijo in individualizacijo v razredu, ki ga poučuje.

Vsak učitelj je del sistema, kolektiva na šoli, na kateri poučuje. Svojo profesionalnost in kompetentnost mora dokazovati v okviru vizije svoje šole in se dokazovati na profesionalnem področju, tako strokovnem kot pedagoškem in didaktičnem, le tako bo (p)ostal trden člen v verigi, ki povezuje vse elemente sodobne demokratične kakovostne šole.

7.1 Kompetence, ki jih učitelji pridobijo med svojim dodiplomskim izobraževanjem in pripravništvom

Učitelji pridobivajo svoje kompetence na fakultetah v okviru predmetnikov. Strokovne kompetence določenega strokovnega področja, za katerega se izobražujejo, pridobijo pri strokovnih predmetih, vendar potrebuje vsak učitelj s hitrim razvojem znanosti in novih tehnologij nova, dodatna znanja, ki jih pridobi z dodatnim strokovnim izobraževanjem v okviru delovnega področja, s katerim se profesionalno ukvarja. Dodatno znanje lahko učitelj pridobiva z branjem strokovne literature, dodatnimi strokovnimi seminarji, študijskimi skupinami in konferencami, obenem vsak učitelj potrebuje veliko znanja, da lahko konkretno povezuje teorijo s prakso, s čimer lažje približa svojo učno snov učencem in dijakom. To so kompetence s strokovnega področja.

Vsak učitelj mora imeti tudi veliko kompetenc s psihološkega, sociološkega, pedagoškega, didaktičnega in metodološkega področja. Tisti učitelji, ki so že po osnovni izobrazbi profesorji določenih predmetnih področij, so ta znanja v osnovi usvojili že v sklopu dodiplomskega študija, ostali, ki po osnovni izobrazbi niso profesorji, so morali za svoje delo v šolah opraviti pedagoško-andragoško izobraževanje na kateri izmed institucij.

Obenem mora vsak učitelj svojo strokovnost in kompetentnost dokazati tudi s strokovnim izpitom, s katerim dokaže, da je strokovnjak na svojem področju, da pozna Ustavo in vse predpise v Republiki Sloveniji, ki se nanašajo na njegovo delo na področju vzgoje in izobraževanja, dokazati mora tudi svojo usposobljenost, da je kompetenten uporabnik učnega jezika v Republiki Sloveniji, za večino učiteljev je to slovenski jezik, na dvojezičnih šolah še italijanski in madžarski jezik.

7.2 Kompetence, ki jih morajo učitelji razvijati v dodatnem strokovnem oz. vseživljenjskem izobraževanju

Učiteljstvo je tisti poklic, ki zahteva od človeka nenehno izobraževanje. Z razvojem znanosti se pojavljajo nove tehnologije, pogledi in smernice, ki jih učitelji morajo obvladati. V sodobni družbi je ta razvoj še očitnejši, zato je sodobni učitelj primoran, da usvoji dodatne kompetence, ki jih čas in družba, v kateri živi, od njega pričakujeta. Tega se zavedajo

Ministrstvo za šolstvo, Zavod za šolstvo in Center za poklicno izobraževanje, zato letno organizirajo veliko seminarjev in izobraževanj, s katerimi poskušajo učiteljem predstaviti novosti na pedagoškem in tehnološkem področju. Izobraževanja so potrebna tudi na ožjem strokovnem področju, saj se véde razvijajo in kurikuli prenavljajo.

Veliko izobraževanja je na področju zakonodaje v šolstvu, saj se zakoni in pravilniki nenehno spreminjajo, izpitni katalogi se posodablajo in prenavljajo, kompetentni učitelj pa mora tem spremembam slediti. Seminarji potekajo tudi o novih didaktičnih pristopih, metodah dela in oblikah, predstavljajo nove didaktične pripomočke, ki jih morajo učitelji poznati in znati uporabiti pri svojem delu.

Sodobni učitelji potrebujejo veliko izobraževanja na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki se razvija z veliko hitrostjo in ji je težko slediti. Velikokrat se namreč izkaže, da so dijaki srednjih poklicnih šol veliko bolj računalniško pismeni kot učitelji.

Učitelji se morajo nenehno izobraževati tudi na področjih, ki so v danem času najbolj potrebna in pomembna. Na več srednjih šolah po Sloveniji poteka triletno izobraževanje s področja nasilja v šolah, saj je nasilje med vrstniki in nasploh v šolah v velikem razmahu.

7.3 Projekt Kakovost in kazalci dobrega obvladovanja kompetenc učiteljev

S tem, ko se je Srednja strojna šola vključila v projekt Kakovost, je sprejela veliko novih ciljev in vrednot, ki jih uvaja v svoje delo.

Projektna skupina je zajela nekaj kazalcev kakovosti v šolah, med te spadajo tudi kompetence učiteljev, ki jih morajo obvladati in uporabiti pri svojem delu.

Gradivo o obvladovanju kompetenc so pripravili člani projektne skupine za področje pripravištva v okviru projekta Partnerstvo fakultet in šol, ki ga je vodila Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Poleg Pedagoške fakultete so pri pripravi gradiva sodelovali še sodelavci z Zavoda RS za šolstvo in partnerskih šol novomeške regije. (interno gradivo projekta Kakovost)

Kazalcev dobrega obvladovanja kompetence učiteljev je zelo veliko, kar kaže na pomembnost kompetentnih strokovnjakov, ki delujejo v tako pomembni socializacijski instituciji, kot je sodobna kakovostna demokratična šola v Sloveniji.

Kazalci so postavljeni za vse šole, ki sodelujejo v projektu, vendar vsak posamezno velja tudi za srednje poklicne šole. Ker so predstavljeni tako podrobno in natančno, se mi zdi smiselno, da jih navedem v prilogi (glej prilogo št. 1).

Vsak učitelj je na začetku svoje profesionalne poti nesamozavesten, saj ne ve, kako kakovostno je njegovo znanje in njegova profesionalnost na strokovnem in pedagoškem področju, zato so mu kazalci dobrega obvladovanja kompetence učiteljev v veliko pomoč pri njegovem delu v razredu in šoli nasploh.

Prav tako se večina slovenskih učiteljev, ki poučujejo že kar nekaj let, zaveda nevarnosti »ukalupljenja« v sistem in nefleksibilnosti v poučevanju ter delu z učenci in dijaki nasploh. S tem, ko so se učitelji vključili v projekt Kakovost, so dobili možnost, da se poglobijo v svoje delo, da odkrijejo svoje morebitne napake in jih ustrezno popravijo, da prepoznajo svoje morebitne potenciale, ki jih še niso odkrili, in jih izkoristijo pri svojem delu. S takim razumevanjem dejavnikov evalvirajo svoje delo v celoti in ga lahko nadgradijo v bodoče.

7.4 Posebnosti v srednjih poklicnih šolah

Ob poglavju o kompetencah bi rada poudarila, da je včasih učiteljem težko doseči vse kazalce naenkrat. Veliko učiteljev strokovnih predmetov, ki po svoji osnovni izobrazbi niso profesorji, ampak so pedagoško-andragoško izobrazbo pridobili naknadno, se v svojih evalvacijskih listih pritožuje nad tem, da je včasih težko povezovati strokovna področja, za katera se naj bi dijaki izobrazili, in vse smernice, ki jih včasih spregledajo ali pozabijo. Ravno tako se večina učiteljev strinja s tem, da je fizično nemogoče, da bi se lahko razrednik istočasno ukvarjal z dijakom, starši, svetovalno službo, obenem pa še opravljal svojo učno obveznost, zato si mora urediti nadomeščanje v razredu. Obenem se pred sodobnega učitelja predstavlja čedalje več administrativnega in birokratskega dela, zaradi katerega je prikrajšano njegovo izvajanje učnega procesa. Konec koncev so tudi učitelji ljudje, ki imajo svoje napake, zato jih ne moremo med seboj enačiti. Tudi predmetna področja, za katera izobražujejo svoje dijake, se močno razlikujejo.

Obenem je v razredu včasih potrebno postaviti učno snov na stranski tir in se tisto uro ukvarjati zgolj s perečimi problemi dijakov, četudi nimajo zveze s šolo ali učno snovjo. Učitelji na srednjih šolah se srečujejo z izredno zahtevno populacijo, saj je zanjo značilno mladostniško odraščanje, z njim pa so povezane vse najstniške »težave«. Vendar se mi zdi taka individualizacija znotraj razreda ravno tako pomembna, saj lahko med konstruktivnim pogovorom o temi, ki dijake trenutno najbolj zanima, zadostimo več vzgojnim ciljem, predvsem pa si dijaki širijo obzorja, s tem pa tudi občutek za sočloveka, trenutne družbene spremembe in utrjujejo svojo socializacijo. Če pogledamo na ta problem z vidika sociologije, ugotovimo, da so znanja družboslovja res zelo potrebna ne samo pri dijakih, ampak tudi pri kompetentnih učiteljih, ki se znajo prilagajati dijakom, družbenim spremembam v sodobnem svetu in lahko pri dijakih spodbudijo kritično razmišljanje o družbenih danostih.

8 MEDPREDMETNO POVEZOVANJE PODROČIJ SLOVENŠČINA (SLOVENSKI JEZIK) IN SOCIOLOGIJA (DRUŽBOSLOVJE) V NOVIH PROGRAMIH SREDNJIH POKLICNIH ŠOL

Ob upoštevanju vseh didaktičnih načel se učitelji v sodobni šoli prilagajajo učnim ciljem sodobnega pouka, med katere zagotovo sodi povezovanje vsebin znotraj enega predmetnega področja ali med različnimi predmetnimi področji. Vedno je veliko lažje izvesti povezovanje vsebin enega predmetnega področja, saj zahteva enega učitelja, ki organizira svojo snov, jo časovno razdeli tako, da učenci oziroma dijaki dosežejo kompetence, ki se pri določeni stopnji izobraževanja od njih pričakujejo.

Srednje poklicne šole so v zadnjih letih prenavljale svoje programe, iz samostojnih izobraževalnih programov je nekaj šol pred leti prešlo na model skupnega izobraževanja, (Srednja strojna šola na model skupnega izobraževanja s področja strojništva), kasneje pa v popolno prenovo programov, ki temeljijo na kompetencah, ki jih morajo dijaki doseči v triletnem izobraževanju.

8.1 Medpredmetno povezovanje v novih programih srednjih poklicnih šol

Medpredmetne povezave na vseh stopnjah izobraževanja so vedno zahtevna naloga, tako za učitelje kot učence ali dijake. Z novejšimi gradivi nam založbe in njihovi strokovnjaki ponujajo več možnosti za medpredmetne povezave, vendar so praviloma primerne za osnovnošolsko medpredmetno povezovanje, srednje poklicne šole pa so spet zapostavljene.

Sami kurikuli znanja predvidevajo veliko medpredmetnega povezovanja, vendar se le-to izvaja zgolj na strokovnem področju, kjer povezujejo teorijo in prakso, lahko pa tudi več predmetnih področij v neki holističen pogled na konkretno problematiko, tak primer je obravnavano predmetno področje družboslovje na poklicnih srednjih šolah, kjer se znotraj enega predmeta povezujejo tri področja, in sicer zgodovina, geografija in državljanska kultura. Vendar še vedno ne obstaja primerno gradivo, ki bi tako učiteljem kot dijakom omogočilo ustrezen pedagoški proces, saj obstajajo za ta predmet trije učbeniki, pri čemer vsak obravnava svoje predmetno področje; ponujajo sicer nekaj medpredmetnega

povezovanja, vendar nič konkretnega. Tudi samega predmetnega področja družboslovje po navadi ne uči en učitelj, ampak lahko celo trije, vsako področje drug učitelj. Učitelji so tako prisiljeni, da se samostojno odločijo za medpredmetno povezovanje na poklicnih šolah, kar od njih zahteva veliko dodatnega strokovnega dela, z medpredmetnim povezovanjem morajo zadostiti vsem izobraževalnim in funkcionalnim ciljem, velikokrat morajo svoje delo usklajevati z drugimi učitelji, saj sami niso dovolj kompetentni za izpeljavo medpredmetne povezave.

Učitelji velikokrat opažajo, da je dijakom na poklicni stopnji težko uvideti celovitost problema, čeprav si želijo učne vsebine čim bolj konkretizirati.

Medpredmetno povezovanje se lahko na srednji poklicni šoli izvaja na več načinov, med drugim:

- Dva ali več učiteljev se odloči, da bodo obdelali določeno vsebino iz več vidikov, na primer združevanje IKT in slovenščine, ko pri IKT usvojijo pisanje v programu/urejevalniku besedil Word, urejanje predstavitev v Power pointu ter predstavitev z uporabo e-orodij, računalnika ter projektorja. Pri slovenščini pa usvojijo pravopisna in jezikovna pravila, obenem pa ob predstavitvi zadostijo tudi obveznemu govornemu nastopu, ko svojo seminarsko nalogo predstavijo javno svojim sošolcem in učiteljem. Tako povezovanje se je izkazalo za zelo dobro in koristno.
- Pri modularnem pouku oziroma povezovanju teoretičnih vsebin s praktičnimi se učitelji teoretičnega pouka povežejo z učitelji praktičnega dela modula, ko istočasno obravnavajo določene vsebine teoretično in jih potem na vajah oziroma pri praktičnem pouku usvojijo tudi praktično. Velikokrat oba učitelja izvajata pouk sočasno, s takim načinom je dokazano, da si dijaki zapomnijo več in kvalitetnejše, obenem je pa tudi uporabnost znanja višja. Obenem tudi oba učitelja skupaj ocenita znanje. Tak način izvajanja pouka predpisuje tudi Center za poklicno izobraževanje (CPI), ki korigira del vsebin, del vsebin pa učitelji v povezavi z okoljem in njegovimi potrebami prilagodijo predvsem pri izbirnih modulih.
- Veliko šol je vključenih v projekt Eko-šol, ki jim omogoča in jim obenem predpisuje aktivnosti, ki zahtevajo medpredmetno povezovanje. V okviru eko-aktivnosti je vsako leto predviden eko-dan, na katerem dijaki sodelujejo pri različnih aktivnostih, ki jih s pomočjo različnih mentorjev (učiteljev ali zunanjih sodelavcev) povezujejo v neko

celoto. Ob aktivnostih so predvidena tudi poročila v obliki predstavitev aktivnosti v ustni ali pisni obliki (eko-časopis).

- V okviru interesnih dejavnosti se šole s prenovljenimi programi odločajo za interdisciplinarne strokovne ekskurzije, v okviru katerih izvedejo tudi predpisane športne aktivnosti ali jih povežejo z ostalimi predmetnimi področji. Na Strojni šoli tako izvajajo ekskurzijo Po Jurčičevi poti, kje združijo obvezno športno aktivnost (pohod) s povezovanjem drugih predmetnih področij, in sicer geografije, zgodovine, matematike in slovenščine.
- V prenovljenih programih so predvideni tudi projektni tedni, ki temeljijo na projektnem delu, ki zajema predvsem medpredmetno povezovanje. Na Srednji strojni šoli v Novem mestu imajo tako v prvih letnikih poklicnega izobraževanja poleg medpredmetnih povezav pri različnih aktivnostih dva projektna tedna. Prvi se izvaja v prvem mesecu, ponavadi septembra, po prihodu v šolo, ko dijaki z več vidikov spoznavajo področje, za katerega se šolajo; npr. Postal bom avtoserviser, ko dijaki iščejo podatke, kaj ta poklic nudi, kaj dela človek s tem poklicem, kje vse se lahko zaposli, kakšna znanja mora obvladati ... Drugi projektni teden je tudi zame izredno zanimiv, saj zajema družboslovno vsebino, ki jo spoznavajo tako, da usvajajo različne kompetence. Projektni teden nosi naslov Jaz, državljan Evropske unije in združuje več predmetnih področij: računalništvo, matematiko, družboslovje (državlјansko kulturo), jezikoslovje (slovenščino in prvi tuji jezik – angleščino ali nemščino), geografijo, zgodovino in psihologijo. Ta drugi projektni teden bom podrobneje predstavila v diplomskem delu.

Poudariti moram, da je možno projektne tedne pripraviti in izvesti le ob dobrem sodelovanju programskega učiteljskega zbora (PUZ), ki pripravi vsebine, ki so v skladu s katalogom znanj za določeno poklicno področje. V PUZ-u sodelujejo vsi učitelji, ki poučujejo dijake, ki se šolajo za določen poklic, npr. PUZ – avtoserviser, PUZ – avtokaroserist, PUZ – mehatronik, PUZ – instalater strojnih instalacij ... Ti se srečujejo na rednih tedenskih ali štirinajstdnevnikih sestankih, kjer pregledajo delovanje PUZ, časovno in vsebinsko izvajanje programov, usvajanje kompetenc dijakov, tako skupine kot posameznikov, obenem pa pripravljajo in izvajajo tudi projektne tedne ter ostale aktivnosti, ki so predpisane po programih; izvajajo še interdisciplinarne ekskurzije (kulturno-zgodovinske, športno-geografsko-jezikoslovne itd.).

8.2 Vizija Srednje strojne šole Novo mesto

Vsaka kakovostna šola ima svojo vizijo, tudi Srednja strojna šola na Šolskem centru Novo mesto. V svoji viziji opredeljuje svoje glavne cilje, ki jih želi doseči kot kakovostna šola:

- postati najboljša šola za izobraževanje in izpopolnjevanje kompetentnih kadrov za področje strojništva, avtoservisne dejavnosti, mehatronike in prometa v Sloveniji;
- optimalno izkoristiti vpis v redno in izredno izobraževanje ter zagotoviti vertikalno (od nižjega, srednjega, strokovnega, poklicno-tehniškega, višjega in visokega izobraževanja) na področjih strojništva, mehatronike ter avtoservisne dejavnosti;
- uživati veliko zaupanje in ugled, saj z uvajanjem vedno novih didaktičnih prijemov pri delu z različno staro in različno izkušeno populacijo sledimo novim tehnološkim procesom, postopkom in materialom;
- ostati vodilna šola v regiji in širše pri usposabljanju kadrov za in iz gospodarstva. Srednja strojna šola mora v nekaj letih postati prestižna šola znanja po inovacijskih in razvojnih projektih in po razvoju ekološke zavesti;
- strokovnost, zaupanje, spoštovanje, dobra samopodoba in delavnost so ključne vrednote šole (interno gradivo Srednje strojne šole).

V svoji viziji želi šola predstaviti tudi vrednote zaposlenih, ki predstavljajo vrednote šole. Med vrednote zaposlenih spadajo:

- svojo vizijo graditi na sožitju med dijaki, starši in šolo;
- razvijati demokratične odnose med dijaki in zaposlenimi;
- vnašati inovacije pri pouku, o svojem delu premišljevali ter ga reflektirali;
- pri vsakem dijaku iskati močne lastnosti in njegove prednosti ter tako razvijati njegovo dobro samopodobo ...;
- pozitivno naravnati strokovne delavce, ki visoko vrednotijo svoje delo, gradijo lasten ugled v javnosti tako, da svoje delo nenehno razvijajo in prilagajajo programe in

vsebine svojega dela potrebam in tehnološkim zahtevam delovnih nalog podjetij iz okolja;

- šolsko delo nenehno vsi ekološko usmerjati, ravnati odgovorno do narave najprej zaposleni na šoli ter tako vzgajati z dobrimi zgledi;
- dijakom omogočati izkustveno učenje in ustvarjalno ter inovativno delo;
- s sodobnimi metodami dela pri dijakih razvijati timsko naravnost in poznavanje principov vodenja projektov;
- skrbeti za dopolnilno izobraževanje strokovnih delavcev... (interno gradivo Srednje strojne šole).

8.3 Primeri medpredmetnih povezav

V diplomski delu se bom ukvarjala predvsem s povezovanjem pri splošnoizobraževalnih predmetih, saj je to moje strokovno področje, ki me najbolj zanima, zato bom v nadaljevanju predstavila, komentirala in ovrednotila dva primera: projektni teden *Jaz, državljan Evropske unije* in projektni dan *Reformacija* – medpredmetno povezovanje (slovenščina, državljanska kultura in zgodovina).

8.3.1 Projektni teden

Projektni tedni so z novimi programi v srednjih poklicnih šolah postali obvezen del kurikula, ki se mu mora programski učiteljski zbor (PUZ) prilagoditi. V 1. in 2. letniku sta obvezna dva projektna tedna, v 3. letniku pa le eden, saj so dijaki v zadnjem letniku pol leta izven šole na praktičnem usposabljanju z delom pri delodajalcu. Okvirne iztočnice glede projektnih tednov so dane s kurikulom (zaprtim in odprtim), drugače pa lahko PUZ prilagodi vsebino in izvajanje potrebam šole in okolja, v katerem se šola nahaja. Velikokrat odidejo dijaki v okviru projektnih tednov na interdisciplinarne strokovne ekskurzije, predvsem pa poteka pouk drugače, kar je za dijake najzanimivejše.

Ker so projektni tedni sestavni in obvezni del programa, so obvezni za vse dijake v programu, manjkajoče vsebine morajo nadomestiti, obenem dobijo dijaki posebno gradivo, ki ga uporabljajo v času projektnega tedna, le-tega morajo izpolniti in oddati v pregled izvajalcem projektnega tedna ter razrednikom, ki zabeležijo, ali so dijaki opravili obvezne vsebine po programu. Ker je delo na projektnih tednih drugačno, imajo včasih učitelji izvajalci težave, saj se dijaki preveč sprostijo in pozabijo, da so kljub projektnemu tednu še vedno v šoli, kjer veljajo šolska pravila in hišni red. Včasih je kakšnemu dijaku to teden zabave, zato ne sodeluje, neopravičeno izostaja tekom dneva, ne izpolni potrebne dokumentacije, zavrne predstavitev projektne skupine ob koncu projektnega tedna.

Projektni teden pripravi PUZ, v katerem sodelujejo vsi učitelji, ki poučujejo v določenem programu. Velikokrat je projektni teden projekt več PUZ-ov, saj se izvaja projektni teden za npr. vse prve letnike v poklicnih programih. Ker je projektni teden plod več PUZ-ov oziroma posameznikov, je potrebno veliko usklajevanja in prilagajanja vsebin. PUZ se odloči, katere vsebine je smiselno vključiti in kako bodo pripomogle k usvajanju kompetenc dijakov.

8.3.2 Projektni teden Jaz, državljan Evropske unije

8.3.2.1 Razlogi za projektni teden in cilji projektnega tedna

Ker se s katalogi znanj čedalje bolj krči ure in učne vsebine pri splošnoteoretičnih predmetih oz. predmetnih področjih, v prvih letnikih poklicnih programov posvetijo drugi projektni teden Jaz, državljan Evropske unije predvsem družboslovnim vsebinam, vanje pa vključijo tudi matematiko in IKT (informacijsko-komunikacijske tehnologije).

S projektnim tednom naj bi dijaki usvojili kar nekaj funkcionalnih in izobraževalnih ciljev z več različnih predmetnih področij, slovenščina, tuj jezik, matematika, IKT, geografija, državljanska kultura, zgodovina, psihologija, strokovni moduli, ki so določeni s katalogi znanja za posamezne predmete. Najmanj ciljev dijaki usvojijo s strokovnega področja, saj je projektni teden v osnovi pripravljen kot medpredmetna povezava splošnoteoretičnih predmetov, manj pa strokovnih. Dijaki z več različnih področij spoznajo Evropsko unijo, njeno delovanje, ustavo in deklaracije, jezike in njihovo vlogo, prebivalstvo, avtomobilске znamke, geografske in zgodovinske podatke, krepijo timsko delo v razredu in medsebojne odnose.

8.3.2.2 Predstavitev poteka in gradiva projektnega tedna

Pri pripravi projektnega tedna smo sodelovali učitelji, ki poučujemo v prvih letnikih poklicnih programov, in tisti, ki ga bomo tudi dejansko izvajali. Gradivo je nastajalo dve leti, učiteljski zbor se je posvetoval tudi z učitelji na drugih šolskih centrih in poklicnih šolah, ki prav tako izvajajo enake programe, ki so že prenovljeni.

Izvajanje projektnega tedna je organizacijsko zahteven projekt, saj se izvaja v času pouka. Učitelji, ki sodelujejo pri izvajanju, morajo pridobiti nadomeščanje za ure, ki jih morajo izvajati po urniku.

Obenem je potrebno zagotoviti tudi prostor, saj so dijaki med projektnim tednom v stalnih učilnicah, na Šolskem centru Novo mesto je pa že tako velika stiska s prostorom in morajo dijaki enkrat tedensko obiskovati pouk v popoldanskem času. V času projektnega tedna poskušajo zagotoviti dopoldansko izvajanje, vendar je za to potrebno veliko dodatne organizacije in usklajevanje z drugimi šolami, ki delujejo v sklopu šolskega centra.

Prav tako je potrebno zagotoviti vse didaktične pripomočke, teh pa na vseh šolah primanjkuje. Ko zagotovimo pripomočke za projektni teden, ostanejo ostali učitelji brez njih, zato morajo prilagoditi svoj pouk. Večina učilnic nima možnosti projektorja, so brez glasbene in video opreme, tudi brez grafoskopa, zato se od učiteljev pričakuje prilagoditev.

Ker je večina učiteljev večino svojega časa prisiljena delati na »star, klasičen« način, tudi ni usposobljena za vsakodnevno rokovanje z modernimi didaktičnimi pripomočki. Strokovnega usposabljanja za učitelje je malo, pred leti se je v Sloveniji izvajal projekt računalniškega opismenjevanja učiteljev in ostalih strokovnih delavcev v šolah, vendar se tehnologija tako hitro razvija, da večina učiteljev ne uspe dosledno slediti razvoju. Če pa bi se učitelji sami usposobili za rokovanje z novimi didaktičnimi pripomočki, pa le-teh v šolah (še) ni. (Na celem Šolskem centru so tri elektronske table, s katerimi zna rokovati le peščica učiteljev, ki je morala hoditi na dodatno izobraževanje. Na Srednji strojni šoli (še) ni nobene.)

Zaradi vseh teh razlogov je tudi projektni teden prilagojen stanju na šoli, saj se projektni teden v prenovljenih programih mora izvesti.

Najpogostejše sta v razredu dva učitelja, ki koordinirata delo. Dijaki delajo individualno, v parih in v skupinah. Učitelji skrbijo za to, da motivirajo dijake z različnimi oblikami dela, uporabljajo tudi razpoložljive učne pripomočke. Nekateri dijaki včasih ob skupinskem delu poslušajo glasbo, saj pravijo, da jim deluje kot močan stimulator.

Delo poteka s pomočjo delovnih listov, ki so speti v knjižico, le-to pa ob koncu projektnega dne dajo v pregled učitelju, ob koncu projektnega tedna pa tudi razredniku. Poleg delovnih listov dijaki ustvarjajo tudi plakate, s katerimi predstavijo svoje delo med projektnim tednom.

Glede na temo svojega diplomskega dela, bom v nadaljevanju predstavila in komentirala predvsem delež področij slovenščine in družboslovja. Prvi del – sklop A (glej prilogo št. 2) obravnava stereotipe, katerih se dijaki poklicnih šol ne zavedajo toliko. Drugi del – sklop B (glej prilogo št. 3) vsebuje poglavja iz slovenščine, torej uradnih jezikov EU, simbolov EU, himne Ode radosti, uradnih, manjšinskih in delovnih jezikov EU. Poglavje s področja državljanske vzgoje – sklop C (glej prilogo št. 4) pa usvaja temeljno znanje s področja človekovih in otrokovih pravic.

8.3.2.3 Analiza in ovrednotenje projektnega tedna

Delovne liste za vsa tri področja, ki jih predstavljam v diplomskem delu, navajam v prilogah. Zasnovani so tako, da vodijo dijake do ciljev, ki jih znotraj projektnega tedna želimo doseči. Določene naloge zahtevajo individualno delo, večinoma pa delujejo dijaki v skupinah, kjer učitelji spodbujajo timsko delo, da dijaki z različnimi aktivnostmi stremijo k skupnemu cilju – usvojitvi določenega vedenja in znanja.

Npr. prvi del gradiva/obravnavе se začneja z La Fontainovo basnijo (povezujemo psihološka, jezikovna in književna znanja), ob kateri učenci najprej odkrijejo nauk, ga povežejo z vsakdanjim življenjem in primerjajo s svojimi lastnostmi. Nato pa na basen navežejo širše razmišljanje o razumevanju ljudi, tudi če so drugačni ...

Tako se v projektnem tednu upošteva temeljna metoda sodobnega jezikovnega pouka – izhaja se iz sprejemanja besedila, ki ga dijaki najprej pomensko razčlenjujejo. S tem se dosegajo ustrezni funkcionalni (in izobraževalni) cilji. Hkrati pa je v okviru projektnega tedna veliko dosledneje izpeljana kontekstualizacija, saj je basen postavljena v širši okvir in neposredno povezana z dijakovimi izkušnjami.

Drugi del je izrazito jezikovni, učitelji slovenščine lahko z njim usvojijo veliko izobraževalnih ciljev pouka jezika, ob branju umetnostnega besedila (Oda radosti) pa dijaki usvajajo izobraževalne cilje pouka književnosti.

Tretji del povezuje znanja s področja ustave, državne ureditve, človekovih pravic in sodobne politične situacije v Sloveniji in Evropski uniji, kar so področja družboslovja, tj. državljske kulture. S pomočjo projektnega tedna dijaki usvajajo eno temeljnih poglavij, ki jih predvideva katalog znanja za družboslovje.

Kljub temu da predvidevajo delovni listi usvojitev določenih ciljev s področja družboslovja in jezikoslovja, predvidevajo od dijakov ponovitev tudi ostalih znanj z drugih področij. Ostali delovni listi predvidevajo usvojitev znanj še z zgodovinskega, geografskega, umetnostnega, matematičnega, računalniškega in tujejezičnega področja. V sklop projektnega tedna je vključena tudi strokovna ekskurzija. Koordinacijo dela na teh področjih vodijo učitelji, ki so usposobljeni za poučevanje teh predmetov.

Delovni listi so vpeti v knjižico, ki jo dijaki dobijo ob začetku projektnega tedna in ki jo ob koncu projektnega tedna oddajo učiteljem v pregled. Vsak dijak ima svojo knjižico, ki jo mora imeti vsak dan s seboj, vanjo sproti vpisuje nova znanja, ki jih je pridobil tekom dneva. Neizpolnjeni delovni listi (knjižica) pomenijo nedosežen minimalni standard, ki ga projektni teden zahteva v programih srednjega poklicnega izobraževanja.

Delovni listi za ta projektni teden so bili za sestavljalce velik projekt, saj za srednje poklicne šole ni možno dobiti vnaprej pripravljenega gradiva, zato ga morajo učitelji v PUZ-u pripravljati sami, kar pa zahteva veliko dodatnega dela. Prav tako projektnega tedna ne more izvajati vsak učitelj, saj določeni res niso kompetentni na področjih, ki jih pokriva projektni teden. Največkrat se učitelji menjavajo, pri določenem delu so prisotni učitelji, ki obvladajo primerne kompetence.

Ugotovila sem, da bi bilo treba določene delovne liste posodobiti, saj niso več tako aktualni, obenem pa organizirati kvalitetno osvežilno izobraževanje za izvajalce projektnega tedna, da bi osvežili metode, ki se uporabljajo pri projektnem tednu, in cilje, ki jih morajo dijaki s projektnim tednom doseči.

8.3.3 Projektni dan Reformacija – medpredmetno povezovanje (slovenščina, državljanska kultura, zgodovina)

8.3.3.1 Razlogi za oblikovanje projektnega dne

Reformacija je družbenozgodovinski pojav v Evropi in na Slovenskem v 16. stoletju, ki je močno zasukal tok zgodovine, imel velik vpliv na družbeno in versko življenje, obenem pa zelo velik pomen za veliko nacionalnih književnosti v Evropi. Zaradi teh razlogov se reformacija na poklicnih srednjih šolah obravnava pri kar treh predmetnih področjih, in sicer pri zgodovini, državljanski kulturi (pri poglavju o verstvih) in slovenščini (in to tako pri pouku književnosti kot jezikovnem pouku).

V sklopu študija sociologije bodoči diplomanti obiskujejo predavanja tudi iz zgodovine družbenih gibanj, zato so ob pomoči strokovne literature lahko kompetentni za poučevanje reformacije tudi s stališča družbenozgodovinskega pojava.

Ob predmetnem področju državljanska kultura se po učnem načrtu obravnava religija kot družbeni pojav, ker lahko reformacijo definiramo tudi kot religijsko gibanje, je smiselno predstaviti to področje tudi z religiološkega vidika, za kar so kompetentni učitelji sociologije oziroma državljanske kulture.

Reformacija na Slovenskem je tudi prelomno obdobje za razvoj slovenskega jezika in književnosti, zato lahko v okviru projektnega dne preučujemo še njen vpliv na razvoj slovenskega knjižnega jezika, na kasnejšo slovensko književnost ter tudi na slovensko kulturo, ki je z reformacijo stopila ob bok velikim evropskim narodom. Pri predmetu slovenščina je – v povezavi s še nekaterimi drugimi besedili – po učnem načrtu predvidena obravnava besedila najpomembnejšega reformatorskega pisca Primoža Trubarja z naslovom Pridiga proti zidavi cerkva.

8.3.3.2 Cilji medpredmetne povezave

Ob predmetnem povezovanju s področja reformacije je treba doseči naslednje učne cilje:

- dijaki spoznajo družbenozgodovinsko dogajanje v Evropi in na Slovenskem v 16. stoletju (krepitev trgovine, kapitalistična proizvodnja, centralizacija, turški vpadi,

kmečki upori, nepravilnosti v Cerkvi, začetek protestantizma, verski boji, verski mir, protireformacija);

- dijaki spoznajo krščansko religijo kot univerzalno monoteistično religijo, ki je kljub svoji homogenosti zelo heterogena, ločijo katoliško in protestantsko Cerkev, poznajo njune razlike, opredelijo se do prodajanja odpustkov, seznanijo se z reformacijo kot velikim verskim gibanjem, katerega začetnik je Martin Luther, seznanijo se s protestantskimi zahtevami (branje Svetega pisma in liturgija v maternem jeziku, odprava spovedi in ukinitve celibata, samostanov in čaščenja svetnikov), spoznajo več protestantskih ločin (luterani, kalvinisti, anglikanci);
- dijaki spoznajo posebne značilnosti reformacije na Slovenskem, spoznajo pomen tržaškega škofa Bonoma, Primoža Trubarja in spoznajo ostale reformatore (Sebastijan Krelj, Jurij Dalmatin in Adam Bohorič), spoznajo pomen reformacije za krepitev kulturne in narodne zavesti Slovencev, protireformacijo in njene vplive na slovensko versko in kulturno življenje;
- dijaki posebej spoznajo velik pomen reformacije za slovenski knjižni jezik, katerega začetnik je Primož Trubar, ki je vzel za osnovo slovenščine govorico Ljubljane z dolenjskimi posebnostmi in napisal prvi slovenski knjigi Katekizem in Abecednik (1550); spoznajo Jurija Dalmatina, ki je prvi v celoti prevedel v slovenščino najpomembnejšo versko knjigo krščanstva Biblijo, ki je edina »preživela« protireformacijo; spoznajo Adama Bohoriča, ki je znanstveno utemeljil slovenski črkopis, ki ga je izumil Primož Trubar; s protestantskimi deli slovenski jezik dobi priznanje kot jezik, vreden znanstvenega proučevanja in utemeljitve; postavljeni so tudi temelji za slovensko književnost;
- dijaki spoznajo tudi pomen protireformacije za slovenski prostor, škofa Tomaža Hrena kot vodjo tega gibanja, sežiganje knjig, oživitve katolicizma in se seznanijo s tem, da se je protestantizem do danes ohranil le v Prekmurju.

8.3.3.3 Potek projektne dne

Za obravnavo reformacije lahko predvidimo celodnevno projektno delo, pet šolskih ur v projektne delu, kjer dijaki samostojno in ob vodenju učitelja spoznavajo dano temo. Šesto

šolsko uro dijaki predstavijo svoje ugotovitve in izdelke sošolcem in drugi zainteresirani javnosti na šoli. Dijaki srednjih poklicnih šol so namreč zelo motivirani, če imajo ob koncu projektnega tedna ali dne možnost svoje delo in ugotovitve predstaviti ne samo sošolcem, ampak tudi ostalim učiteljem, ravnatelju, svetovalni delavki, saj ob tem krepijo svojo samozavest in ponotranjijo zunanjo motivacijo, hkrati pa ne nazadnje razvijajo zmožnost javnega govornega nastopanja, kar je eden pomembnih ciljev pouka slovenskega jezika.

Delo v razredu, ki ima 25 dijakov, prilagodimo zelo heterogeni skupini, saj nekateri dijaki odstopajo od večine. Štirje dijaki, ki imajo odločbo o dijaku s posebnimi potrebami, so v prvi skupini, k njim priključimo tudi dijaka, ki odločbe sicer nima, vendar kaže slabšo učno sposobnost. Obenem izvedemo tudi zunanjo diferenciacijo za dijake, ki brez težav dosegajo učne cilje, ponavadi prej kot ostali, zato 5 najboljših dijakov damo v drugo skupino, ki dobi zahtevnejše naloge, primerne njihovim sposobnostim. (V praksi se je zunanja diferenciacija v določenih primerih izkazala za uspešno, uspešni dijaki so pa bolje motivirani za nadaljnje delo.) Ostale tri skupine po pet dijakov dosegajo povprečne učne uspehe, vendar brez težav zadostijo vsem minimalnim standardom oziroma dosežejo učne cilje, ki jih program predvideva. Takšno zunanjo diferenciacijo lahko izvede le učitelj, ki dobro pozna razred in dijake v njem.

Pred razdelitvijo dijakov v skupine preverimo njihovo predznanje o tematiki, s katero se bodo ukvarjali med projektnim dnevom. Z metodo možganske nevihte dijaki povedo, na kaj jih spomni beseda reformacija. Vse njihove besede in besedne zveze napišemo na tablo. Napovemo tematiko in na kakšen način bomo obdelali reformacijo, razložimo, da se bodo ukvarjali z reformacijo kot družbenozgodovinskim dejstvom, verskim in kulturnim gibanjem, da bodo delali v skupinah in imeli različne naloge po vsebini in zahtevnosti, svoje raziskovanje bodo strnili v predstavitev (plakat ali PPT-predstavitev), ob koncu projektnega dne bodo predstavili svoje ugotovitve tako sošolcem kot zunanjim povabljenim. Ne pozabimo povedati, katere cilje bodo usvojili s svojim skupinskim delom in da bodo dobili oceno iz govornega nastopa, ki ga bodo opravili z javno predstavitvijo (kaj je govorni nastop in katere elemente vsebuje, dijaki že poznajo, zato se s tem ne bomo zadrževali).

Ko so dijaki razdeljeni v skupine, jim razdelimo naloge glede na stopnjo znanja, ki jo skupina predvideva:

Prva skupina dijakov z odločbami o dijakih s posebnimi potrebami v vnaprej pripravljenem materialu išče podatke o reformaciji; v učbeniku za zgodovino časovno opredeli reformacijo,

določi začetnika, njegove zahteve; v učbeniku za državljansko kulturo poišče podatke o tem, kaj je to monoteistična religija, katere značilnosti ima vsaka religija; v učbeniku za slovenščino prebere besedilo Trubarjeve pridige Proti zidavi cerkva, potem pa še prevod v sodobno slovenščino, iz besedila izpiše neznane izraze, napiše povzetek pridige in najde protestantske ideje v besedilu.

Druga skupina z dijaki, ki kažejo v poklicni šoli veliko uspešnost, išče podatke po medmrežju, leksikonih in pripravljenem gradivu. Osredotoči se na zgodovinska dejstva o reformaciji, poišče reformatorje po drugih deželah in opredeli njihov prispevek h gibanju, opredeli tudi protireformacijo in glavnega predstavnika pri nas; obenem poišče še druge ločine v krščanstvu, ki so nastale zaradi reformacije in opredeli njihove posebnosti in razlike s Katoliško cerkvijo, določi vse sestavine religije, razlike v verovanju in obredju; po prebranem besedilu pridige izpiše germanizme in določi protestantski slog v besedilu, najde značilnosti Trubarjevega jezika in poišče posebnosti pisave ter Trubarjeve sodobnike in njihova dela.

Tretja, četrta in peta skupina ima podobno delo, vendar daje prva skupina poudarek zgodovini, druga religiji, tretja se več ukvarja s samim obravnavanim besedilom. Te tri skupine morajo usvojiti vse cilje, ki jih določen konkreten program na poklicni stopnji zahteva: opredeliti družbenozgodovinski pomen reformacije; opredeliti religijo in ločino znotraj velike monoteistične religije, razlike med protestantsko in katoliško Cerkvijo; v skladu s cilji pouka slovenske književnosti poiskati protestantske ideje v pridigi, določiti, kaj pridiga je in kaj je njen nauk, razložiti pomen Primoža Trubarja za slovenski knjižni jezik in razvoj slovenske književnosti.

Za »raziskovalno« delo po skupinah predvidimo 3 šolske ure časa, saj morajo dijaki gradivo prebrati, poiskati podatke in jih izpisati ter smiselno urediti. Učitelj po uvodni motivaciji in razdelitvi nalog in zadolžitev ostaja v razredu in nadzira delo dijakov. Po predvidevanjih mora najverjetneje še enkrat ali večkrat prvi skupini ponoviti navodila in jih usmeriti k iskanju podatkov, ki jih potrebujejo za usvojitev ciljev. Drugi skupini lahko pomaga z nasveti, saj predvideva delo druge skupine iskanje podatkov po virih, ki se ne uporabljajo vsakodnevno pri pouku. Tudi ostalim skupinam pomaga, če pomoč potrebujejo, vendar se mora zavedati dejstva, da je projektni dan namenjen čim večjem samostojnem delu dijakov po skupinah.

Naslednji dve šolski uri vse skupine porabijo za pripravo predstavitve svojega dela, ki ga kasneje predstavijo sošolcem in zunanjim povabljenim. Predstavitev pripravijo v obliki plakatov (druga skupina, ki zelo dobro pozna delo z računalniki, lahko predstavi svoje delo v

obliki elektronske predstavitve), zagotovimo jim ustrezne pripomočke (plakatne kartone, barvice, flomastre, lepilo, škarje, dostop do računalnika ...), vendar samo pripravo plakata le spremljamo brez posredovanja, opomnimo jih le, da mora plakat vsebovati podatke, ki so jih znotraj svoje skupine našli. S tem preprečimo pogosto težavo na poklicnih srednjih šolah, ko dijaki zaradi manjše samozavesti čakajo učitelja, da jim skoraj narekuje, kaj naj napišejo, saj ne zaupajo dovolj v ustreznost in pravilnost svojega znanja.

Po pripravi predstavitve sledi odmor za malico in priprava učilnice na predstavitev projektnega dne. V predstavitvi sodeluje celotna skupina, ki si delo pri predstavitvi razdeli tako, da vsak član predstavi določen del. Glede na to, da gre za medpredmetno povezavo, ki dosega cilje programa, lahko delo skupine tudi ocenimo, kar ni v nasprotju s pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja, saj dijaki pridobijo oceno iz govornega nastopa, ki je v skladu s cilji pouka slovenščine, kjer je predvideno v letni pripravi zapisano, da dijak pridobi med šolskim letom vsaj eno oceno iz govornega nastopa.

Ker gre za populacijo dijakov, ki so izredno motivirani, če lahko določeno snov konkretizirajo in prikažejo v obliki izdelka, je njihovo delo v skupinah zagotovo uspešno. Zaradi določene homogenosti v skupini so dijaki prisiljeni, da si delo razdelijo enakomerno, s tem preprečimo veliko težavo, ko v »heterogenih« skupinah velikokrat »boljši« dijaki prevzamejo več dela, ostali se ali dolgočasijo ali ne dobijo priložnosti, da bi pokazali svoje zmožnosti za delo v skupini.

Učitelj s takim delom krepi občutek demokratičnosti v skupini, tako med dijaki kot v odnosu med učiteljem in dijakom, krepi dijakovo samozavest, prilagaja pouk sodobnim didaktičnim načelom, saj izvaja diferenciacijo in individualizacijo pouka.

8.3.3.4 Analiza in ovrednotenje projektnega dne

Delovni listi za ta projektni dan so predvsem napotki za delo in ne predvidevajo pisanja odgovorov na postavljena vprašanja. Delovne liste predstavljam na koncu diplomskega dela v prilogah (glej priloge št. 5–10).

Od dijakov se pričakuje, da se bodo znotraj skupine organizirali in delovali timsko (težili k skupnemu cilju), dijaki morajo zadostiti minimalnim standardom znanja, vendar si lahko tako delo kot vsebine delno prilagodijo glede na možnosti in interese v skupini. Tudi sama

predstavitev je povsem njihovo delo, učitelj le zagotovi potrebno literaturo, pripomočke ter informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, ki jo dijaki uporabijo pri delu ali predstavitvi.

Besedilo Proti zidavi cerkva je obvezno besedilo po katalogu znanj pri slovenščini v poklicnih srednjih šolah in eno izmed temeljnih besedil za zaključni izpit, obenem je iz njega možno razbrati veliko protestantskih idej, ki so pomembne za razumevanje reformacije kot verskega gibanja, za boljšo predstavo o sami reformaciji je v medpredmetni povezavi predviden tudi družbenozgodovinski vidik, ki omogoči dijakom holističen pogled na reformacijo kot družbeno, versko in literarno gibanje.

Reformacija je imela velik vpliv na življenje v 16. stoletju, obenem je tudi vplivala na skoraj vsa področja človeškega življenja, saj nam zgodovina daje pomembne dokaze za to. Z reformacijo se je začelo razvijati drugačno šolstvo, prvič se zavedajo pomena poučevanja in uporabe maternega jezika. Z uporabo maternega jezika se začne razvijati literatura v različnih nacionalnih jezikih, pri tem veliko jezikov dobi pisno podobo (tudi slovenski jezik z reformacijo dobi prvi črkopis), od reformacije naprej lahko spremljamo razvoj jezika. Reformacija je bila v osnovi versko gibanje, saj kritizira srednjeveško Cerkev, njene norme in dogme, organizacijo, verske simbole in obrede ... zato je imela kot ločina univerzalne monoteistične religije močan vpliv na versko življenje v Evropi in kasneje predvsem v Severni Ameriki.

Medpredmetne povezave praktično nisem izvedla zaradi težav pri organizaciji pouka (zagotovitev prostora, prilagoditev urnika za dijake in učitelja), saj so projektni tedni in dnevi načrtovani v začetku šolskega leta, vendar sem prepričana, da bi projektni dan uspel. Mogoče ga izvedem kdaj v prihodnje.

Mislim, da učitelji sociologije veliko lažje najdemo možnosti medpredmetnih povezav z drugimi predmetnimi področji, saj je predmet našega proučevanja družba in vsi vidiki družbe. Glede na to, da na Filozofski fakulteti v Ljubljani sociologije ni možno študirati samostojno, ampak v povezavi z drugim predmetom, vsak učitelj sociologije, ki primarno ne poučuje predmeta sociologija ali družboslovje, avtomatsko v svoje delo vključuje medpredmetno povezovanje. Sama narava dela v razredu pa od vsakega učitelja predvideva tudi osnovna družboslovna znanja, saj učenci in dijaki prihajajo z raznimi vprašanji in težavami, kjer učiteljem znanje sociologije, pa tudi psihologije in pedagogike, pride zelo prav.

8.3.4 Predlogi medpredmetnih povezav med slovenščino in sociologijo

Mislim, da lahko predmetni področji slovenščine in sociologije na srednjih poklicnih šolah medpredmetno povežemo pri več temah. Nekaj predlogov:

- Kultura in ljudska besedna umetnost – pri kateri obravnavamo elemente kulture na splošno, te elemente določimo na primeru slovenske kulture, obenem pa obdelamo tudi značilnosti ljudske kulture in ljudske besedne umetnosti (ljudsko pesništvo in pripovedništvo).
- Državlјanska in domovinska vzgoja ter domovinska tematika v slovenskem pesništvu in pripovedništvu – kjer dijaki spoznajo pomen države in domovine, obenem pa spoznajo literaturo, ki obravnava to tematiko in ki kaže na to, kako domovino doživljajo najpomembnejši slovenski literati, ob tem pa razvijajo svoj čut in ljubezen do domovine.
- Deviantnost in tematika drugačnosti v slovenski literaturi – pri kateri spoznajo odklonskost v družbi in težave, ki jih odklonskost prinaša homogenosti družbe, obenem pa spoznajo, da so lahko odklonski tudi literarni liki in da so tudi deviantni ljudje individuumi zase, ki iščejo svoj prostor v družbi na drugačen način.
- Informacijska družba in novi mediji – pri kateri dijaki spoznavajo nove tehnologije, ki omogočajo informativnost in komunikacijo v družbi, obenem pa spoznajo tudi pasti in nevarnosti nove tehnologije; s pomočjo nove tehnologije se kažejo tudi težave v rabi knjižnega jezika (spletne klepetalnice, mobilna sporočila, elektronska pošta ...), nova tehnologija pa omogoča tudi večjo dostopnost dijakov do literature in umetnosti nasploh (e-knjiga, spletni časopisi in revije ...).
- Državlјanstvo in državni jezik – pri kateri dijaki spoznajo pomen države, aktivnega državlјanstva, »evropsko« državlјanstvo, ustavno ureditev, obenem pa spoznajo ustavne določbe o slovenščini kot uradnem in državnem jeziku, spoznajo še ostale uradne jezike v Republiki Sloveniji, pomen slovenščine kot enega izmed uradnih jezikov Evropske unije, seznanijo se s sosednjimi jeziki in jeziki Evropske unije, razumejo razvoj indoevropskih jezikov in sorodnosti med jeziki.

Novi katalogi znanj za določene predmete, prav tako za slovenščino in sociologijo (družboslovje), dajejo učiteljem veliko iztočnic, po katerih lahko organizirajo svoj pouk tako, da se v okviru predmeta ali več predmetov njihov predmet prepleta v medpredmetni povezavi

še z najmanj enim predmetom. Slovenščino lahko medpredmetno povežemo z vsemi učnimi predmeti, saj je slovenski jezik v naših srednjih poklicnih šolah tudi učni jezik, sociološka ali širše družboslovna znanja pa prav tako lahko vključimo pri vseh predmetih.

Vendar moram ugotoviti, da je medpredmetnega povezovanja v šolah še vedno premalo, saj se učitelji velikokrat tega izogibajo. Medpredmetno načrtovanje pouka zahteva od učiteljev veliko dodatnega, ponavadi neplačanega, dela, zato se učitelji ne odločajo za ta način dela. Nekateri izkušeni učitelji so tudi mnjenja, da je s tem, ko bi se povezovali z ostalimi, kršena njihova avtonomnost pri izvajanju pedagoškega procesa. Velikokrat je ovira tudi v tem, da se učitelji znotraj kolektiva ne razumejo najbolje in niso zainteresirani za medpredmetno sodelovanje z ostalimi učitelji.

9 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem se osredotočila na didaktičen vidik poučevanja slovenščine in sociologije na poklicnih srednjih šolah, ukvarjala sem se s sodobno poklicno srednjo šolo v Republiki Sloveniji in njenimi značilnostmi. Svoja teoretična opažanja sem podkrepila s konkretnim primerom, in sicer s Srednjo strojno šolo v Novem mestu, ki deluje v sklopu Šolskega centra Novo mesto in ima že zelo dolgo tradicijo poučevanja v srednjih poklicnih programih, obenem se tudi prilagaja sodobnim trendom poučevanja, saj je vpeljala nove oziroma prenovljene poklicne programe s področja strojništva med prvimi v Sloveniji. Opredelila sem poklicne programe, predstavila populacijo dijakov, ki se vanje vpisuje, način, s katerim zaključijo izobraževanje in pridobijo poklic ter težnje po nadaljnjem izobraževanju (predstavila sem možnosti in težave pri nadaljevanju na višjih stopnjah izobraževanja).

Vsak učitelj mora izpolnjevati določene pogoje za vzgojno-učni proces, ravnati se mora po navodilih ali smernicah, ki veljajo v sodobni šoli (didaktičnih načelih), obenem mora izkazovati svojo kompetentnost tako na strokovnem kot didaktično-pedagoškem področju. Didaktična načela in njihovo uresničevanje na srednjih poklicnih šolah ter kompetence sodobnega učitelja (tako jezikoslovja kot družboslovja) sem predstavila v četrtem in sedmem poglavju. Pri didaktičnih načelih sem izpostavila posebnosti pri izvajanju didaktičnih načel na primeru tako specifične populacije dijakov, ki je praviloma učno manj uspešna in ki ima velikokrat primanjkljaj na psiho-socialnem področju. S predstavitvijo kazalcev kompetentnega učitelja sem izpostavila kvalitete, ki jih mora imeti novodobni učitelj in ki zajemajo več različnih področij, ne samo pouk v razredu. Za mladega učitelja začetnika je zelo pomembno, da te kazalce in kriterije čim prej spozna, jih ponotranji in uporabi pri svojem pedagoškem delu, bodisi v razredu bodisi kot razrednik bodisi kot sodelavec v kolektivu.

Vsak mladi učitelj ob svojem delu ugotovi, da se praksa v poklicu zelo razlikuje od teorije, ki so se je naučili na fakulteti. Tudi praktičen del samega dodiplomskega izobraževanja ne nudi pravega vpogleda na dejansko stanje v šolstvu. Ministrstvo, zavod in stroka določajo normative, ki morajo veljati v šolstvu, tako osnovnem kot srednjem, vendar so dejanske razmere v šolah velikokrat različne od normativov. Specifika dela v srednjih poklicnih šolah zahteva veliko individualizacije in diferenciacije, zato je potrebno metode in oblike dela nenehno prilagajati situaciji v razredu. Razlikujejo se tudi razredi med seboj, saj so lahko v

enem razredu učno uspešnejši dijaki kot v drugem, velike razlike so tudi znotraj razredov samih, ko določeni dijaki zelo hitro usvojijo snov in se potem dolgočasijo, določeni pa rabijo veliko dodatne razlage.

Nekateri dijaki so v srednje poklicne šole vpisujejo izključno zaradi poklica, ki ga potrebujejo, če hočejo prevzeti družinsko podjetje, po sposobnostih bi pa brez težav končali srednje strokovno ali celo gimnazijsko izobraževanje. Ti dijaki programe srednje poklicne šole končajo zelo uspešno, vendar se zaradi »prelahkega« programa njihove kompetence ne razvijajo v zadostni meri, lahko rečemo, da na nek način nazadujejo. Njihova učna zmožnost upada, saj svojega potenciala ne razvijajo v zadostni meri, v nadaljevanju izobraževanja na poklicno-tehniški stopnji imajo velikokrat težave, saj so v poklicnem programu vse usvajali z lahkoto in se niso rabili učiti, na višji stopnji pa brez izdatnega učenja ne dosegajo minimalnih standardov znanja. Učitelji tem dijakom poskušajo prilagajati pouk že na poklicni stopnji, saj se zavedajo, da je za dijake bolje, da se razvijajo, kot da stagnirajo, zato prilagajajo normative za te dijake.

V diplomskem delu sem osvetlila poučevanje slovenščine in sociologije v poklicnih srednjih šolah, predstavila kataloge znanj, učbenike in posebnosti. Predstavila sem predmetno področje družboslovje v poklicnih srednjih šolah, ki je že s katalogom znanj predstavljeno kot medpredmetno povezovanje s področja zgodovine, geografije in državljanske kulture (sociologije), obenem pa tudi vse težave, zakaj tako medpredmetno povezovanje v praksi ne more potekati tako, kot so si snovalci kataloga znanj zamislili (neustrezni učbeniki, nekompetentnost učiteljev ...).

Sodobna demokratično usmerjena šola je usmerjena h krepitvi participatornega udejanjanja učencev in dijakov v družbi, stremi k visokim vzgojnim in učnim merilom, zahteva od učitelja veliko učne diferenciacije in individualizacije učnega procesa, zato mora biti učitelj v sodobni šoli pripravljen na visoke kriterije dela in nenehno profesionalno izobraževanje. Izobraževanje mora potekati na področju stroke, ki jo učitelj poučuje, poznati mora nove pedagoške smernice, didaktične metode in pripomočke, ki so na voljo, nadgrajevati mora svoje informacijsko znanje, ki je v današnji družbi nujno.

Ena sodobnih usmeritev šole je tudi medpredmetno povezovanje, saj se sodobna šola izogiba teoretičnega, »predalčkastega« znanja, stremi k holističnemu vedenju in znanju, k učnim povezavam, s katerimi usvaja minimalni standard znanja, ki ga od temeljnega nadgrajuje v celostno podobo o predmetnosti in uporabo znanja v praksi.

Prav zaradi tega sem se osredotočila na možnosti medpredmetnega povezovanja jezikovnih in družboslovnih vsebin v katalogih znanj na poklicnih srednjih šolah, saj novi programi predvidevajo veliko povezovanja med strokovnimi vsebinami kurikula, splošne teoretične vsebine pa praviloma zapostavlja. Osredotočila sem se na povezovanje med slovenščino in sociologijo (družboslovjem) na poklicni srednji šoli, kar sem konkretizirala z dvema primeroma:

- Projektni teden Jaz, državljan Evropske unije in
- Projektni dan Reformacija – medpredmetno povezovanje (slovenščina, državljanska kultura, zgodovina).

Prvi projektni teden se na Srednji strojni šoli izvaja že tretje leto (z vmesnimi popravki in prilagoditvami), drugi primer pa je primer možne medpredmetne povezave med slovenščino in družboslovjem. Projektni dan Reformacija ni bil izveden zaradi organizacijskih težav, vendar je bil s strani ostalih kompetentnih učiteljev na Srednji strojni šoli potrjen kot izredno primeren in uresničljiv.

Pri medpredmetnem povezovanju obstaja v praksi težava tudi zaradi tega, ker so razredi zelo heterogeni, eni dijaki brez težav usvajajo snov, drugi potrebujejo veliko dodatne razlage. Nekateri dijaki v srednjih poklicnih šolah niso učno sposobni povezovati več različnih vsebin, ne zmorejo nekega holističnega pogleda na določeno predmetnost. Zanje pomeni usvojitev znanja zgolj zapomnjenje minimalnih standardov znanja, težje pa snov razumejo, uporaba in ovrednotenje sta pa prezahtevni zanje.

Načrtovanje medpredmetnega povezovanja v takih razredih zahteva od učiteljev veliko strokovnega in pedagoškega znanja, obenem se morajo zavedati tudi vseh učnih sposobnosti in pomanjkljivosti svojih dijakov, za uspešen pedagoški proces potrebujejo tudi veliko psihološkega znanja. Učitelji na srednjih poklicnih šolah, ki po osnovni izobrazbi niso profesorji, imajo veliko pomanjkljivosti v pedagoških in psiholoških znanjih, zato se morajo še toliko bolj izobraževati, da bi načrtovali in izpeljali medpredmetno povezovanje korektno in uspešno. Učitelji morajo dobro obvladati kompetence in vsa strokovna znanja, da so uspešni pri svojem delu s tako specifično populacijo dijakov, kot je na srednjih poklicnih šolah v Sloveniji.

V diplomskem delu torej z več vidikov osvetljujem delo na srednjih poklicnih šolah v Republiki Sloveniji, za reprezentativni primer sem vzela Srednjo strojno šolo na Šolskem

centru Novo mesto, ki je primer sodobne srednje šole in ki teži k čim boljši kompetentnosti tako na pedagoškem kot didaktičnem področju. Kolektiv in vodstvo šole se zavedajo, da je pred njimi še zelo dolga pedagoška pot, vendar bo ob nenehnem izobraževanju učiteljev in sodelovanju med njimi uspešnejša. Uporaba medpredmetnega povezovanja v njihovem pedagoškem procesu bo ustvarila iz dijakov kompetentne strokovnjake na določenem poklicnem področju.

10 LITERATURA

- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Janez Krek (ur.). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 1995.
- Blažič, Marjan ... idr. Didaktika. Visokošolski učbenik. Novo mesto: Visokošolsko središče, Inštitut za raziskovalno in razvojno delo, 2003.
- Ermenc S., Klara. Priprava izvedbenega kurikula. Dva primera dobre prakse. Ljubljana: CPI, Center RS za poklicno izobraževanje, 2007.
- Fleksibilni predmetnik – pot do večje avtonomije, strokovne odgovornosti in kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela. Zbornik prispevkov [avtorji Fani Nolimal ... idr.]. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2008.
- Kakovostna šola prihodnosti. [avtorji Ivan Janez Štuhec ... idr.; spremna beseda Magdalena Šverc]. Ljubljana: Teološka fakulteta, 2006.
- Katalog znanja. Družboslovje – geografija, zgodovina in državljanska kultura. Srednje poklicno izobraževanje. http://www.zrss.si/pdf/PSSI_SPI%20Druzboslovje.pdf (30. 5. 2010)
- Katalog znanja. Slovenščina. Srednje poklicno izobraževanje old.cpi.si/files/userfiles/.../katalogi%20znanja/KZ_KK_SLO_cistopis.doc (30. 5. 2010)
- Kazalci dobrega obvladovanja kompetence. [Renata Zupanc Grom ... idr.; gradivo projektne skupine za področje pripravištva v okviru projekta Partnerstvo fakultet in šol v okviru Pedagoške fakultete v Ljubljani, sodelavci iz Zavoda RS za šolstvo in partnerskih šol novomeške regije.] (interno gradivo)
- Krakar Vogel, Boža. Poglavja iz didaktike književnosti. Ljubljana, DZS, 2004.
- Kvas, Jana: Mlada obzorja. Književnost 3: učbenik za 3. letnik srednjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana: DZS, 2007.
- Marentič Požarnik, Barica. Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS, 2000.
- Medpredmetne in kurikularne povezave. Priročnik za učitelje. [uredili Zora Rutar Ilc, Katja Pavlič Škerjanec]. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2010.

- Mreže kakovosti: Samoevalvacija šol. Zbornik. [uredništvo Erika Rustja, Mateja Gajgar, Nada Požar, Matijašič]. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2008.
- Musek Lešnik, Kristijan in Bergant, Katra. Samoevalvacija v vzgojno-izobraževalnih organizacijah. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti, 2001.
- Načrt ocenjevanja znanja. [pri pripravi besedila so sodelovali Breda Zupanc ... idr.; zbrala in uredila Breda Zupanc; fotografija in ilustracija Saša Kerkoš]. Ljubljana: CPI, Center RS za poklicno izobraževanje, 2007.
- Novak, Bogomir. Moč družbe in transformacija šole. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2006.
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v novih programih srednjega poklicnega izobraževanja
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2005103&stevilka=4488> (23. 4. 2010)
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200778&stevilka=4095> (23. 4. 2010)
- Počkar, Mirjam. Družboslovje. Državljanska kultura. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.
- Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. Zbornik prispevkov. [avtorji prispevkov Zora Rutar Ilc ... idr.]; zbrala in uredila Tanja Rupnik Vec. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2005 (Modeli poučevanja in učenja).
- Strmčnik, France. Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2001 (Zbirka Razprave Filozofske fakultete).
- Toš, Niko ... idr. Metode družboslovnega raziskovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1998.
- Ule, Mirjana. Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008 (Knjižna zbirka Psihologija vsakdanjega življenja).
- Zakaj Finci letijo dlje? [Gaber, Slavko ... idr.]. Nova Gorica: Educa, Melior; Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Center za študij edukacijskih strategij, 2006.

- Zaključni izpiti v novih programih srednjega poklicnega izobraževanja. [pri pripravi besedila so sodelovali Breda Zupanc ... idr.; zbrala in uredila Breda Zupanc; fotografija in ilustracija Saša Kerkoš]. Ljubljana: CPI, Center RS za poklicno izobraževanje, 2007.
- Zaključno poročilo o poteku poskusnega izvajanja izobraževalnega programa Avtoserviser. Katja Jeznik (ur.). Ljubljana: CPI, Center RS za poklicno izobraževanje, 2008.
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1).

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200679&stevilka=3449> (23. 4. 2010)

- Židan, Alojzija. Metadidaktično poučevanje in učenje družboslovja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1996 (Zbirka Znanstvena knjižnica 21).
- Židan, Alojzija. Za kakovostnejša družboslovna znanja: didaktični in znanstveni prispevki. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2004 (Knjižna zbirka Profesija).
- Židan, Alojzija. Vzgoja za evropsko demokracijo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007 (Knjižna zbirka Maklen).
- Židan, Alojzija. Vzgoja za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2009.

11 PRILOGE

Priloga 1: Kazalci dobrega obvladovanja kompetence učiteljev

(I) Poznavanje poslanstva in vizije šole, razvojnega načrta in letni delovni načrt (LDN) šole

Učitelj pozna vizijo, poslanstvo, strategijo šole in LDN šole. Deluje v skladu s šolskimi dokumenti. Učencem in staršem posreduje točne informacije.

(II) Poznavanje pomembnih šolskih pravil in predpisov, ki urejajo to področje

Učitelj pozna predpise s področja vzgoje in izobraževanja (VIZ). Deluje skladno s predpisi.

(III) Obvladovanje vsebin predmeta poučevanja

Obvlada vsebino, koncepte in spretnosti, ki se nanašajo na vsebino predmeta; pozna aktualne novosti stroke.

(IV) Poznavanje učnega načrta in predmetnika, ciljev in namenov posameznega predmeta

Učitelj pozna učni načrt in predmetnik. Pozna cilje programa in cilje predmeta, obseg predmeta in načrt predmeta v celotnem programu (po razredih/letnikih). Pozna učbenike in delovne zvezke, ki se uporabljajo, učne načrte sorodnih predmetov. Zna poiskati korelacije med predmeti.

(V) Poznavanje in upoštevanje razvojnih in drugih značilnosti učencev

Učitelj zna navesti razvojne značilnosti učencev, ki jih poučuje. Zmore opaziti odstopanja posameznih učencev od razvojnih značilnosti. Didaktične postopke, gradiva in druge strokovne odločitve prilagaja razvojnim značilnostim učencem. Posega po literaturi, ki pomaga razumeti razvojne značilnosti učencev. Pozna razlike v učenju učencev (npr. spoznavne in učne stile), pri izvajanju pouka je občutljiv na različne učne potrebe in značilnosti učencev in jih največkrat uspe zadovoljiti.

(VI) Ugotavljanje in upoštevanje predznanja učencev, predvidevanje in analiziranje učenčevih napak, stališč ...

Pred načrtovanjem vsakega tematskega sklopa preveri razumevanje ključnih pojmov (predznanje). Pouk načrtuje v skladu s predznanjem učencev. Sproti med uro preverja doseganje učnih ciljev. Pozna najpogostejše težave pri razumevanju pojmov. Napačno logiko v odgovorih učencev skuša razumeti; napake učencem predstavi kot vir učenja.

(VII) Prilagajanje pouka učencem s posebnimi učnimi potrebami in učnimi težavami

Učitelj prepozna učence, ki imajo učne težave ali posebne potrebe. Prepozna čustvene in vedenjske težave učencev. Uporablja primerne strategije poučevanja, ki so prilagojene učencem s posebnimi potrebami. Pripravlja materiale in druge vire za izboljšanje učenja učencev s posebnimi potrebami in težavami. Učitelj vztraja pri iskanju učinkovitih pristopov za učence, ki potrebujejo pomoč, in pri tem uporablja širok repertoar strategij. Prizadeva si na šoli pridobiti dodatne možnosti in vire. Organizira medsebojno pomoč učencev. Zmore ugotoviti, kdaj učencu lahko pomaga sam, kdaj pa potrebuje pomoč posebej usposobljenih strokovnjakov in tako pomoč tudi poišče.

(VII) Prilagajanje pouka nadarjenim učencem

Učitelj prepozna različne talente pri učencih, vključno nadarjene otroke. Prepozna učence, ki dosegajo slabše rezultate od njihovih sposobnosti ter išče vzroke za to. Učitelj pripravi zahtevnejše naloge za nadarjene učence.

(IX) Pripravljanje na pouk, priprava didaktičnega materiala

Učitelj se redno pripravlja na pouk. Priprave so skladne z učnim načrtom in predmetnikom. Obsežnejše tematske sklope zna razdeliti v povezane in progresivne učne enote. Priprava ima jasno strukturo in vključuje vse potrebne etape učnega procesa. V pripravi je jasno izražena postopnost in logično zaporedje graditve znanja. Priprave so ciljno usmerjene, zastopani so tudi procesni cilji. Učne metode so usklajene s cilji. Učitelj pripravlja materiale (vaje, delovne liste za dijake). Učitelj pripravlja in uporablja različna učna sredstva. V pripravi načrtuje domače naloge, preverjanje in ocenjevanje znanja.

(X) Ciljno načrtovanje in zapis učnih ciljev

Učitelj loči dolgoročne in kratkoročne učne cilje. Cilji so jasni, dosegljivi, vendar izzivalni, pred učence postavljajo visoka pričakovanja. Napisani so v obliki učnih dosežkov učencev in pomenijo graditev konceptov. Iz njih je mogoče izpeljati uporabne metode za preverjanje znanja. Cilji predmeta izhajajo iz ciljev programa in so usklajeni s cilji ostalih učiteljev istega

predmetnega področja. Zahtevnost ciljev stopnjuje v skladu s taksonomskimi stopnjami. Učencem predstavi učne cilje predmeta na začetku šolskega leta. Učencem predstavi cilje posamezne učne ure.

(XI) Strukturiranje učne ure, razporeditev etap V-I procesa – artikulacija pouka

Učiteljeva učna ura ima jasno oblikovano strukturo. Učitelj premisli in načrtuje aktivnosti za motiviranje učencev, vnaša aktualne primere iz prakse, išče zanimive in drugačne pristope, primere, ki so učencem znani oziroma so iz njihove bližine. Vključuje različne poti (učne metode in učne oblike) za doseganje učnih ciljev, ki so prilagojene različnim potrebam učencev. Časovna razporeditev posameznih etap je primerna. Prehode med različnimi etapami izpelje racionalno. Tempo dela je primeren za vse učence. Pri etapi obravnave nove snovi skrbno gradi sistem znanja; povezuje dejstva in posplošitve. Poudari, kaj je bolj in kaj manj pomembno. Pri etapi vodenja spretnost nazorno demonstrira in pojasni, skrbno spremlja proces vodenja pri vsakem učencu in sproti popravlja napake. Pri etapi ponavljanja organizira produktivne načine ponavljanja (primerjanje, sintetiziranje ...). Skrbno organizira etapo preverjanja znanja, učenci dobijo celovito povratno informacijo o lastnem znanju in načinih, kako se pripraviti na ocenjevanje.

(XII) Ustrezen izbor učnih metod in oblik glede na postavljene učne cilje, spodbujanje problemskega pouka

Učiteljeve izbrane učne metode in oblike so skladne z učnimi cilji. Vključuje metode, ki spodbujajo učenčevo aktivnost in samostojnost, še posebej kritično mišljenje.

(XII) Oblikovanje ustrezne razredne klime in sodelovalnega vzdušja v razredu

Učitelj širi resničen entuziazem do učenja in pouka, ki ga učenci prevzemajo, izraža pristno skrb in spoštovanje do vsakega posameznega učenca. Učenci učitelja spoštujejo kot osebnost in ne le kot nosilca vloge. Dogovore oblikuje skupaj z učenci. Med učenci vlada kultura skrbi za vsakega posameznika. Vsak je cenjen kot oseba in kot učenec. Sproti rešuje probleme tako, da upošteva interese in potrebe vseh vpletenih.

(XIV) Razvijanje učenčeve soodgovornosti

Učitelj razvija soodgovornost učencev za doseganje učnih ciljev. Učenci sprejemajo učiteljevo vztrajanje, da mora biti delo dobro opravljeno in so na svoje delo ponosni. Učni

cilji, aktivnosti, interakcije in učno okolje nakazujejo visoka pričakovanja v zvezi z učnimi dosežki učencev.

(XV) Uvajanje učencev v načine uspešnega učenja

Učenje različnih strategij učinkovitega učenja je vključeno v cilje pouka. Učitelj med učnimi urami razvija spretnosti učinkovitega mišljenja in učenja pri učencih. S premišljenimi domačimi zadolžitvami usmerja učence v kakovostno učenje doma. Svetuje staršem v zvezi z učinkovitim učenjem doma.

(XVI) Organizacija skupinskega učnega dela

Učitelj učno obliko uporablja skladno s cilji. Učenci prevzemajo pobudo pri izvajanju skupinskega dela s ciljem poglobljanja razumevanja. Naloge za delo v skupinah so dobro organizirane; navodila za delo so jasna. Skupine so vodene tako, da je večina učencev vključena v delo ves čas. Skupine delajo samostojno ves čas; učenci prevzemajo odgovornost za delovno učinkovitost. Ob koncu učenci izrazijo svoje izkušnje dela v skupini.

(XVII) Razlaganje in zapis učne snovi

Učiteljeva razlaga je jasna, sistematična in nazorna. Tempo razlage je primeren. Predstavitev vsebine se dobro povezuje s predznanjem in izkušnjami učencev, učitelj skrbno izpostavi bistvo, opozori na podobnosti in razlike. Učitelj razlago podkrepi s številnimi primeri in ilustrativnimi demonstracijami. Razlaga je problemsko zasnovana, učitelj uporablja tudi zahtevnejše oblike razlage, kot sta dokazovanje in pojasnjevanje. Učitelj se zaveda pomena metakognitivnih strategij, zato z »glasnim razmišljanjem« ob reševanju problema modelira miselne procese, ki nastopajo pri reševanju problemov. Učiteljev govorjeni in pisani jezik je ustrezen. Izrazoslovje je primerno in prilagojeno starosti in interesom učencev. Pisno in ustno izražanje je slikovito in ekspresivno in omogoča jasno predstavo povedanega. Pozornost spodbuja z besedno in nebesedno komunikacijo. Spretno uporablja parajezikovna sredstva (ton, jakost, višino glasu), da pritegne zanimanje učencev.

(XVIII) Posredovanje navodil

Učiteljeva navodila so učencem jasna in dovolj natančna (učitelj že vnaprej predvidi morebitne težave in jih v navodilih nazorno demonstrira).

(XIX) Vodenje razgovora, zastavljanje kakovostnih miselnih vprašanj in upoštevanje strategije vodenja razgovora

Vsa učiteljeva vprašanja so skrbno premišljena in usmerjajo učence v razmišljanje. K sodelovanju poziva različne učence. Z vprašanji odprtega tipa spodbuja ustvarjalno in kritično mišljenje. Zna oblikovati verigo vprašanj, s katerimi usmerja razmišljanje učencev na poti oblikovanja odgovorov. Pri vodenju razgovora dosledno najprej postavi vprašanje, omogoči premor, šele nato povabi k odgovarjanju posameznega učenca. V skladu s taksonomskimi nivoji oblikuje različno zahtevna vprašanja. Učencem omogoča premor za razmislek. Analizira logiko napačnih odgovorov in jih izkorišča kot vir učenja. Učencem posreduje povratno informacijo.

(XX) Spodbujanje učenčevih vprašanj, pobud, diskusije

Tudi učenci oblikujejo mnogo vprašanj. Učitelj zna spodbuditi pravo diskusijo med učenci in se ob primernem trenutku iz nje umakne ter prepusti pobudo učencem. Vsi učenci sodelujejo v diskusiji in sami skrbijo za kulturo dialoga. Učenci predlagajo teme za diskusijo.

(XXI) Fleksibilno prilagajanje pouka razrednemu dogajanju

Učitelj gladko izvede tudi večje prilagoditve učne ure, večino priložnosti, ki nastanejo spontano, izkoristi za spodbujanje učenja.

(XXII) Posredovanje povratnih informacij učencu (konkretnost, konstruktivnost)

Učitelj sproti (med učno uro in v celem šolskem letu) spremlja napredek posameznih učencev. Zmore razumeti »logiko« napačnih odgovorov učencev in težave učencev v konstrukciji znanja (kognitivna empatija). Povratna informacija je vedno zelo kvalitetna: informativna in pri učencu razvija »percepcijo zmorem«.

(XXIII) Ocenjevanje po jasno postavljenih kriterijih in standardih znanja

Učitelj pozna (ima jasno oblikovane) kriterije in standarde znanja za svoj predmet. Pri ocenjevanju uporablja različne metode in tehnike, ki so usklajene z vsebinskimi in procesnimi cilji pouka. Učitelj ocenjuje šele takrat, ko je s preverjanjem ugotovil, da so učenci snov usvojili. Učenci kriterije in standarde znanja dobro poznajo – učitelj jih pojasni ob vsakem ocenjevanju znanja. Ocenjuje v skladu s predpisi.

(XXIV) Uporaba rezultatov oz. ocen pri nadaljnjem načrtovanju učnega procesa

Učitelj analizira vzroke za uspeh ali neuspeh dijakov tako, da išče področja dobrega obvladovanja in vrzeli v znanju. Učitelj uporablja rezultate ocenjevanja za načrtovanje dela s posameznim učencem in skupinami učencev. Učenci vedo, kako doseči postavljene standarde znanja in sodelujejo pri načrtovanju naslednjih stopenj v graditvi znanja.

(XXV) Sodelovanje s starši

Učitelj ob primernem trenutku posreduje staršem primerno število informacij o programu (vizija šole, LDN, program ...). Pri pripravi vsebine in gradiv za starše sodelujejo tudi učenci. Učitelj pogosto posreduje informacije o napredku učenca. Starše razume kot partnerje. Informacije vsebujejo pozitivne in negativne vidike napredka. O dijakih govori spoštljivo in z razumevanjem. Upošteva njihova mnenja in zna utemeljevati svoje strokovne odločitve in odločitve kolegov. Na skrb staršev se odziva z veliko mero občutljivosti. Učiteljeva prizadevanja za vključevanje staršev v življenje in delo šole so pogosta in uspešna. Učenci prispevajo ideje za projekte, ki jih bodo izvajali v sodelovanju s starši. Pripravlja se na roditeljske sestanke. Reflektira svojo vlogo in uspešnost pri delu s starši.

(XXVI) Sodelovanje s šolsko svetovalno službo

Učitelj s svetovalno službo vzpostavlja partnerski odnos. Zna dobro presoditi, katerim učencem in razredom lahko pomaga sam in pri katerih je potrebno sodelovanje šolske svetovalne službe.

(XXVII) Sodelovanje z mentorjem in drugimi učitelji

V komunikaciji z mentorjem konstruktivno sodeluje, argumentirano izraža lastne poglede in stališča in je pripravljen na izmenjavo mnenj. Konstruktivno sodeluje v strokovnih diskusijah med kolegi, pri delu šolskega aktiva in drugih strokovnih organih na šoli in izven nje ter na konferencah. Mnenja kolegov, ki so drugačna od njegovih, razume kot način svojega učenja. Sposoben je iskati rešitve, ki so sprejemljive za vse člane delovne skupine.

(XXVIII) Analiziranje učinkovitosti pouka glede na postavljene učne cilje in oblikovanje načrta za njegovo izboljšanje

Učitelj je sposoben napraviti premišljeno in točno oceno učinkovitosti učne ure in stopnjo, do katere so bili doseženi učni cilji. Svojo oceno podkrepi z opisom mnogih primerov iz učne ure. Zna analizirati tudi posamezne konkretne primere. Učitelj oblikuje veliko specifičnih idej o tem, kako bo prihodnjič poskusil izboljšati slabosti. Pri analizi svojega dela se naslanja tudi

na povratne informacije učencev. Svoje učne ure sproti reflektira. Pri analizi svojega dela upošteva tudi povratne informacije iz ocenjevanja drugih.

(XXIX) Skrb za vseživljenjski strokovni razvoj

Učitelj zmore opredeliti svoja močna področja in določiti cilje svojega profesionalnega razvoja. Učitelj načrtuje poti za doseganje zastavljenih ciljev v svojem profesionalnem razvoju in načrte tudi izvaja. Pozna možnosti za zadovoljitev svojih profesionalnih potreb in jih učinkovito izkorišča (vključno z mentorjem in kolegi). Proces načrtnega profesionalnega razvoja je pripravljen razvijati do konca svoje profesionalne kariere.

(XXX) Usmerjanje vedenja učencev

Standardi vedenja so jasni vsem učencem in očitno je, da so bili oblikovani skupaj z učenci. Učitelj vedenje učencev spremlja na subtilen način in deluje preventivno. Učenci spremljajo svoje vedenje in vedenje vrstnikov in jih spoštljivo opozarjajo na pomanjkljivosti. Učiteljev odziv na neprimerno vedenje je zelo učinkovit. Odziva se z velikim občutkom za individualne potrebe posameznega učenca. Vedenje učencev je popolnoma primerno. (interno gradivo projekta Kakovost, Renata Zupanc Grom idr.)

1. Vesoljska imena

Ime: _____

Priimek: _____

2. Jean de la Fontaine: Lev gre v vojno

Lev, kralj štirinožcev, se je odločil, da bo šel v vojno. Vsem prebivalcem gozda je razposlal oglas, naj bi se zbrali pri njem in skupaj organizirali vojsko. Na določen dan so se podložniki odpravili na zborovanje, kjer naj bi vsakemu glede na njegove naravne sposobnosti dodelili nalogo.

Prvi v vrsti je bil slon. Kraljevi minister ga je nekaj časa opazoval, potem pa se je obrnil h kralju in mu rekel: »Bil bi dober za spopad. Glede na to, da je tako velik, bi nam lahko nosil tovor in vlačil topove!« Kralj je prikimal.

Na vrsto je prišla lisica. Drugi minister je vzkliknil: »Vaše veličanstvo, lisica je znana po tem, da je zelo zvita. Mislim, da bi lahko dobro naštudirala bojne načrte.« Lev se je tudi tokrat strinjal.

Postopoma so bile na vrsti še druge živali: za izvidnico so določili opico, ki zna urno plezati po drevesih, medvedovo moč pa bi uporabili za napad sovražnikovih trdnjav.

V vrsti sta potrpežljivo čakala tudi osel in plašni zajec.

Ko so ju ministri zagledali, so jima rekli: »Vaju ne potrebujemo, lahko se vrnete domov!« Lev je stresel z glavo in se obrnil k svojim ministrom ter rekel: »Res je neumno, da jih pošiljate stran. Osel je koristen, saj je njegovo riganje močnejše od mojega glasu. Bil bi dober trobentač. On bi lahko trobil v napad. Zajec zelo hitro teče, torej bo dober kurir. Prenašal bo moje ukaze vojakom.« Tako je sklenil kralj gozda.

Modri lev je vedel, da je vsaka vrlina koristna, če jo le znamo pravilno uporabiti.

VPRAŠANJA OB LA FONTAINOVI BASNI LEV GRE V VOJSKO

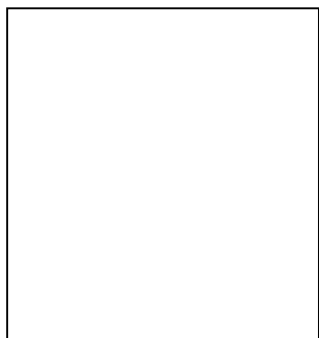
1. Kakšen je nauk te basni?

2. Ali se ti zdi ta nauk uporaben v vsakdanjem življenju? Pojasni.

3. Navedi eno od svojih lastnosti, za katero tvoji prijatelji menijo, da je zate še posebej značilna. V kakšnih okoliščinah ti pride ta lastnost prav in kdaj ti je v oviro?

3. Ljudi si želim razumeti

Za zunanjim videzom se skriva marsikaj, česar na prvi pogled ne opazimo.



Nalepi sličico živali

Najbolj sprejemljivi in izvedljivi načini za pridobivanje prijateljev:

1. Ali se ti je že kdaj zgodilo, da si se skušal z nekom zbližati, a si bil zavržen?

2. Kako si se ob tem počutil? _____

3. Kako si se počutil, če se ti je skušal kdo približati? _____

4. Kaj pomeni biti član neke skupine, imeti prijatelje? _____

5. Kako se človek počuti, če ga skupina noče sprejeti? _____

4. KAKŠNO JE TVOJE SPOŠTOVANJE?

Preberi naslednje trditve. Premisli, v kolikšni meri veljajo zate in obkroži ustrezno številko.

[3 = trditev popolnoma drži, 2 = trditev včasih drži, 1 = trditev ne drži]

TRDITEV	TOČKE		
1. Mirno poslušam sogovornika, tudi če se ne strinjam z njim.	3	2	1
2. Rad spoznavam nove ljudi.	3	2	1
3. Rad imam naravo in udeležujem se akcij za čisto okolje.	3	2	1
4. Spodbujam druge, da dajo vse od sebe.	3	2	1
5. Rad opazujem ljudi, ki so v čem boljši kot jaz.	3	2	1
6. Upoštevam zasebnost drugih ljudi.	3	2	1
7. Ni mi vseeno, kako se počutijo drugi.	3	2	1
8. Upoštevam pravila (v šoli, na cesti, pri igri...)	3	2	1
9. Ne bojim se novih izkušenj.	3	2	1
10. Razumem ljudi, ki delajo napake, saj jih delam tudi sam.	3	2	1
11. Znam pohvaliti koga, ki kaj dobro opravi, in tudi sam znam sprejeti pohvalo.	3	2	1
12. Trudim se, da nikogar ne prizadenem.	3	2	1
13. Ko mi kaj ne gre, se ne jezim nase. Vem, da mi bo naslednjič uspelo.	3	2	1
14. Verjamem, da imajo ljudje okoli mene pravico kdaj biti slabe volje. Razumem jih, če so zato kdaj do mene neprijazni.	3	2	1

SKUPNO ŠTEVILO TOČK:

Moje spoštovanje je _____!

5. Lovci na zaklade

V skupini poišči nekoga, ki

1. se ukvarja z zanimivim ali nenavadnim hobijem – s katerim?

2. se je pred kratkim naučil delati kaj novega – kaj?

3. je obiskal drugo kulturno okolje – katero?

4. je kakorkoli umetniško nadarjen – katera zvrst umetnosti je to?

5. je kakorkoli športno aktiven – kako?

6. je najdlje oddaljen od šole – koliko?

6. Razvijanje veščin poslušanja

Kaj je potrebno za dobro komunikacijo:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

7. Stereotipi

V vsaki družbi obstajajo različnosti, tudi v tistih, ki se morda na prvi pogled zdijo kulturno homogene. Zaradi migracij mnoge družbe po svetu postajajo še bolj različne. Na različnost lahko gledamo kot na nekaj, kar življenje vsakega obogati. Vpogled v druge kulture nam omogoča širitev našega pogleda na svet, a žal različnosti pogosto predstavljajo problem. Posledica so **predsodki**, navadno negativna stališča o posamezniku ali skupinah, ki temeljijo na posplošitvah in stereotipih, kar vodi v kršenje osnovnih človekovih pravic.

Posploševanje je razširjena ideja o neki skupini ali stvari, ki nastane kot rezultat enkratne izkušnje s samo enim članom te skupine in se potem predvideva kot resnično dejstvo za vse ostale člane skupine.

Ne maram korenja.

Korenje je oranžne barve.

TOREJ: Ne maram nobene hrane, ki je oranžne barve.

Navedi vsaj dva primera posplošitve!

Posplošitve o hrani, živalih, vremenu ... so redko škodljive in nas redko prizadenejo, kar pa ne velja za posplošitve o celih skupinah ljudi.

Janez krade.

Janez prihaja iz velike družine.

TOREJ: Ljudje iz velikih družin kradejo.

Pojasni nelogičnost tega sklepanja! Katere so lahko negativne posledice te posplošitve?

Stereotip lahko definiramo kot ponotranjeno posplošitev, navadno negativno, o skupini ljudi, ki se je pri ljudeh ukoreninila. Stereotipi preprečujejo, da bi videli ljudi kot enkratne posameznike in mnogokrat se uporabljajo kot opravičilo za obravnavo ljudi kot manjvredne.

Katere družbene skupine poznate po negativnih stereotipih?

Ali so lahko stereotipi tudi pozitivni? Kakšne so posledice pozitivnih stereotipov?

Kako se ponavadi odzovete, ko slišite posplošitev ali stereotip?

8. Vozi nas vlak v daljave ... (Stereotipi)

Predstavljajte si, da ste vstopili na vlak, ki vas bo v enem tednu popeljal iz Lizbone v Moskvo. Potujete v spalniku, ki ga delite še s tremi potniki.

1. S katerimi od naslednjih potnikov bi najraje potovali? In s katerimi tremi nikakor ne bi želeli potovali?

- a. Debelušni švicarski borzni posrednik.
- b. Italijanski diskdžokej, ki ima očitno precej pod palcem.
- c. Afričanka, ki prodaja usnjene izdelke.
- d. Mlad umetnik, ki je HIV – pozitiven.
- e. Madžarski Rom, ki so ga pravkar pustili iz zapora.
- f. Baskovski nacionalist, ki redno potuje v Rusijo.
- g. Nemški raper z zelo samosvojim življenjskim slogom.
- h. Slep harmonikar iz Avstrije.
- i. Romunka srednjih let z enoletnim otrokom v naročju brez potnega lista.
- j. Ukrajinski študent, ki ne mara domov.
- k. Zagrizena nizozemska feministka.
- l. Vinjeni švedski obritoglavci.
- m. Rokoborec iz Belfasta, ki gre na nogometno tekmo.
- n. Poljska prostitutka iz Berlina.
- o. Francoski kmet, ki zna le francosko, s seboj pa nosi košaro smrdljivega sira.
- p. Kurdski begunec, ki živi v Nemčiji in se vrača iz Libije.

2. Sestavite svoj seznam potnikov in navedite razloge za svoje odločitve:

Osebe, s katerimi bi najraje potovali	Osebe, s katerimi ne bi želeli potovali

3. Razporedite se v manjše skupine. V skupini drug drugemu predstavite svoje odločitve glede sopotnikov in razloge zanje, primerjajte jih ter soglasno izdelajte končni seznam treh oseb, s katerimi bi vsi v skupini najraje potovali, in treh oseb, s katerimi ne bi želeli.

Osebe, s katerimi bi najraje potovali	Osebe, s katerimi ne bi želeli potovali

4. Če skupini ni uspelo sprejeti skupne odločitve, kje so vzroki? Kaj je bilo pri izbiri najtežje? Kateri dejavniki so povzročili, da skupina ni mogla sprejeti soglasne odločitve?

5. Kateri stereotipi so se porajali ob seznamu potnikov? Ali se stereotipi skrivajo v samih opisih potnikov ali zgolj v naših glavah? Če stereotipi niso povezani z opisi potnikov, kako so se razvili?

6. Kako bi se počutili, če se nihče ne bi hotel peljati z vami? Se vam je že kdaj zgodilo, da ste bili žrtev stereotipov? Kaj je povzročilo stereotipiziranje: vaš videz. Vaše obnašanje, jezik, v katerem ste govorili, vaše narečje ali kaj drugega? Kako ste se takrat odzvali? Kaj ste doživljali?

7. Presodite, kakšne so lahko posledice stereotipiziranja. So posledice stereotipiziranja negativne le za »žrtve« stereotipov ali tudi za njihove »nosilce«? Za kaj smo lahko prikrajšani, če druge ljudi zaznavamo stereotipno?

8. Kako bi lahko ublažili stereotipe? Kaj lahko naredimo, ko ugotovimo, da o ljudeh razmišljamo stereotipno?

Priloga 3: Projektni teden Jaz, državljan Evropske unije – Sklop B

KVIZ

po skupinah: 6 x 5 dijakov

1. Evropska unija ima _____ držav članic.
 - a) 20
 - b) 23
 - c) 25
 - d) 27

2. V zastavi Evropske unije je _____ zvezdic.
 - a) 9
 - b) 10
 - c) 12
 - d) 25

3. Himna Evropske unije je
 - a) Internacionala.
 - b) Oda radosti.
 - c) Zdravljica.
 - d) Mahlerjeva 5. simfonija.

4. V Evropski uniji je _____ uradnih jezikov.
 - a) 20
 - b) 23
 - c) 25
 - d) 5

5. Dan Evrope je
 - a) 14. april.
 - b) 9. maj.
 - c) 24. junij.
 - d) 25. december.

6. Delovni jeziki v Evropski uniji so
 - a) španščina, francoščina, angleščina.
 - b) angleščina in nemščina.
 - c) francoščina, nemščina, angleščina.
 - d) francoščina in angleščina.

7. Katera država v Evropski uniji je največja?
- a) Španija
 - b) Nemčija
 - c) Francija
 - d) Švedska
8. Vsakih šest mesecev ena od držav članic prevzame predsedovanje Evropski uniji. Kdaj bo Evropski uniji predsedovala Slovenija?
- a) Ji je že.
 - b) 2008
 - c) 2010
 - d) 2012
9. Katera država članica ni prevzela denarne valute Evro?
- a) Belgija
 - b) Italija
 - c) Združeno kraljestvo
 - d) Finska
10. Katero je glavno mesto Nemčije?
- a) München
 - b) Bonn
 - c) Berlin
 - d) Frankfurt
11. Kdo ni slovenski poslanec v parlamentu EU?
- a) Jelko Kacin
 - b) Dimitrij Rupel
 - c) Lojze Peterle
 - d) Ljudmila Novak
12. Kateri jezik je najbolj razširjen kot materni jezik v EU?
- a) angleški
 - b) francoski
 - c) nemški
 - d) španščina

Simboli združujejo

Leta **1889** je bila v Parizu svetovna razstava, za katero je arhitekt Gustave Eiffel postavil danes znameniti **Eiffelov stolp**. Ta mogočni objekt se je z leti stopil s podobo francoskega glavnega mesta, da ni postal samo simbol Pariza, ampak tudi Francije.



Evropska unija je prepoznavna predvsem po treh simbolih: ima **zastavo** modre barve, na kateri je **dvanajst zlatorumenih zvezdic**, razporejenih v krog: število dvanajst je v različnih izročilih predstavljeno kot simbol popolnosti, krog, ki ga tvorijo zvezdice, pa je simbol enotnosti.

Oda radosti, sklepni stavek Beethovnov 9. simfonije, je leta **1985** po sklepu Evropskega sveta postala **himna Evropske unije**. Seveda ima vsaka država članica tudi svojo lastno himno.

Na istem srečanju predsednikov držav in vlad držav članic, na katerem je bila sprejeta odločitev o himni Evropske unije, so **9. maj** razglasili za **dan Evrope**. Na ta dan leta **1950** je namreč francoski zunanji minister **Robert Schuman** predlagal ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo. Idejni oče tega predloga je bil francoski politik **Jean Monnet**, ki je sanjal o nastanku »združenih držav Evrope«.

Kdo je bil idejni oče evropskega združevanja? _____

Zakaj je 9. maj dan Evrope? _____

Zakaj je 12 zvezdic v zastavi? _____

Zakaj so zvezdice postavljene v krogu? _____

Kdo je bil Robert Schuman? _____

Katera je himna EU? Kdo je avtor? _____

Po katerih treh simbolih je znana EU? _____

Oda radosti

(individualno)

Odo radosti (nemško **Ode »An die Freude«**) je leta 1785 napisal nemški pesnik Friedrich Schiller. Najbolj znano uglasbitev besedila vsebuje četrti stavek Devete simfonije Ludwiga van Beethovna (za soliste, zbor in orkester, 1824), pri čemer je bilo nekaj vrstic besedila spremenjenih. Leta 1972 je Svet Evrope *Odo radosti* v orkestrski priredbi avstrijskega dirigenta Herberta von Karajana razglasil za evropsko himno, leta 2003 pa je bila tudi uradno razglašena za himno Evropske unije. Zaradi množice jezikov na ozemlju unije za himno velja le Beethovnova melodija brez besedila.

Poševna pisava označuje besede, ki jih je napisal Beethoven sam in niso del pesnitve.

Nemški original (Schiller)

O Freunde, nicht diese Töne!
Sondern laßt uns angenehmere
anstimmen und freudenvollere.
Freude!
Freude, schöner Götterfunken
Tochter aus Elysium,
Wir betreten feuertrunken,
Himmlische, dein Heiligtum!
Deine Zauber binden wieder
Was die Mode streng geteilt;
Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.
Wem der große Wurf gelungen,
Eines Freundes Freund zu sein;
Wer ein holdes Weib errungen,
Mische seinen Jubel ein!
Ja, wer auch nur eine Seele
Sein nennt auf dem Erdenrund!
Und wer's nie gekonnt, der stehle
Weinend sich aus diesem Bund!
Freude trinken alle Wesen

Slovenski prevod (Smiljan Samec)

O, bratje, nikar teh zvokov,
temveč vse bolj milo pesmico zapojmo
In vse bolj radostno!
Radost!
Radost, od Boga nam dana,
Hčerka iz Elizija,
V tempelj, kjer si nam prižgana,
Stopamo, božanstvena!
Združil čar nam tvoj bogat je,
Kar razbil je kruti čas;
Vsi ljudje ljudem so bratje,
Če jim ti zvedriš obraz.
Komur je naključje dalo,
Da ima prijatelja,
Kdor dobil je ženko zalo,
Naj veselju duška da!
Srečen, kdor ima na zemlji
Eno samo dušico!
Kdor pa sam trpiš, ne jemlji
Naše sreče nam za zlo!
Radost pije vsako bitje

An den Brüsten der Natur;
Alle Guten, alle Bösen
Folgen ihrer Rosenspur.
Küsse gab sie uns und Reben,
Einen Freund, geprüft im Tod;
Wollust ward dem Wurm gegeben,
und der Cherub steht vor Gott.
Froh, wie seine Sonnen fliegen
Durch des Himmels prächt'gen Plan,
Laufet, Brüder, eure Bahn,
Freudig, wie ein Held zum Siegen.
Seid umschlungen, Millionen!
Diesen Kuß der ganzen Welt!
Brüder, über'm Sternenzelt
Muß ein lieber Vater wohnen.
Ihr stürzt nieder, Millionen?
Ahnest du den Schöpfer, Welt?
Such' ihn über'm Sternenzelt!
Über Sternen muß er wohnen.

Z grudi, ki jih zemlja da;
Vsak, kdor dober in odkrit je,
Radosti sladkost pozna.
Radost daje vinsko trto,
Daje nam prijatelja;
Črv ima k nji pot odprto
Kakor kerub do Boga!
Z njo kot božje sonce smelo
Hodi čez nebesni svod,
Pojdi, človek, svojo pot
K zmagi kot junak veselo!
Naj objamem milijone!
Naj poljubim božji svet!
Bratje, čez nebo razpet
Bog, naš oče, ne zatone!
Mar se treseš, zemlja siva
Slutiš, kaj je stvarnik, svet?
Išči med svetovi sled:
Nad zvezdami on prebiva!

Razlaga besed:

radost – veselje, sreča

Elizij – v grški mitologiji rajska pokrajina na robu sveta, onstran oceana, kamor bodo šli ljubljenci bogov; kraj, kjer prebivajo duše pravičnih po smrti

kerub – angel

Samostojno odgovorite na spodnja vprašanja.

1. Koga nagovarja pesnik?.....
2. O čem govori pesem?
.....
.....
3. Kakšna je torej tema pesmi?
4. Razloži naslednje besede:
 Srečen, kdor ima na zemlji
 Eno samo dušico!
 Kdor pa sam trpiš, ne jemlji
 Naše sreče nam za zlo!
.....
.....
.....
5. Razloži še naslednje besede:
 Pojdi, človek, svojo pot
 K zmagi kot junak veselo!
.....
.....
.....
6. Pesem je nastala leta 1785. Ali je še danes aktualna? Zakaj?
.....
.....
.....

POZDRAVI v jezikih Evropske unije – igra

Kako se pozdravljajo v posameznih evropskih državah? Pozdravom pripiši ustrezne države.
(Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija)

Guten tag	_____	Grüss Gott	_____
Kalimera	_____	Dobry den	_____
Céad mile fáilte	_____	God dag	_____
Dobry den	_____	Dag	_____
Hyvaa paiva	_____	Tere	_____
Sahha	_____	Moien	_____
Kalimera	_____	Jó napot kívánok	_____
Buon giorno	_____	Noroc	_____
Bonjour	_____	Hello	_____
Olá	_____	Sveiks	_____
Hola	_____	Goddag	_____
Labas dieno	_____	Dzien dobry	_____
Zdravaite	_____	Dag	_____
Dober dan	_____		

URADNI, DELOVNI, MANJŠINSKI JEZIKI

Ob državah Evropske unije napiši ime uradnega jezika, ki se uporablja v posamezni državi. Če ni dovolj prostora, piši pod zemljevidom.



Koliko uradnih jezikov je v EU?

Ali EU vse svoje dokumente prevede v vse uradne jezike EU? Zakaj?

Zakaj se kot delovni jeziki uporabljajo ravno angleščina, nemščina in francoščina?

Koliko uradnih jezikov imamo v Sloveniji?

Manjšinski jeziki – Kaj so in kakšen je njihov položaj?

Priloga 4: Projektni teden Jaz, državljan Evropske unije – Sklop C

Učni list – Državlјanska vzgoja, Evropska konvencija o človekovih in otrokovih pravicah

Na podlagi tistega, kar že veš, odgovori na naslednja vprašanja:

I. del

1. Kdo je predsednik Republike Slovenije?.....
2. V katerem mestu je sedež slovenskega parlamenta?.....
3. Neposredne volitve pomenijo tako obliko izražanja volje, da vsak lahko pride na sestanek parlamenta in govori o svojih problemih.
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
4. Kdo v naši državi odloča o tem, kdo bo predsednik države? (obkroži)
 - a. predsednik parlamenta
 - b. državljani na neposrednih volitvah
 - c. župani občin
 - d. ne vem
5. Napiši ime predsednika Vlade Republike Slovenije.
.....
6. Predsednik vlade odloča o tem, koliko dni zapora bo dobil nekdo, ki je oropal banko. (obkroži)
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
7. Neodvisnost sodišč pomeni, da sodniki lahko delajo, kar hočejo.
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
8. Vlado sestavljajo ministri, ki vodijo posamezna ministrstva.

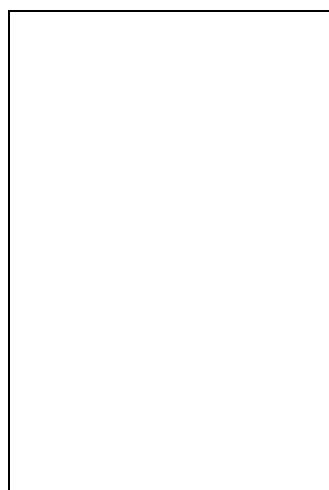
Naštej nekaj ministrstev in ministrov, ki jih vodijo:

ministrstvo	pristojni minister

8. 1. Nariši zastavo in grb Republike Slovenije!



zastava



grb

8. 2. Državni simboli naše države so:

a

b

c

d

8. 3. Člani Evropske unije smo od:

8. 4. Nariši zastavo EU



II. del

8. Po ustavi Republike Slovenije imamo državljani naslednje pravice: (naštej)
 - a.
 - b.
 - c.
 - d.
9. Kot mlajši mladostnik nimam pravice do:
10. Moji starši bi se lahko odločili, da me ne bodo vpisali v osnovno šolo. To je bila njihova pravica.
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
11. Starši me niso dolžni vzdrževati, če bom imel negativne ocene.
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
12. Pravica do svobode govora pomeni, da prav vsakemu rečem, kar mi je volja.
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
13. Če bi nekdo o meni napisal v časopisu, da sem ponarejevalec denarja in prekupčevalec, bi lahko storil naslednje:
 - a. nič mu ne morem, ker velja svoboda govora
 - b. lahko pišem v časopis, da to ni res
 - c. lahko ga tožim za klevetanje in škodo ugledu
 - d. lahko ga pretepem, saj imam za to pravico
 - e. ne vem
14. Star sem 16 let, kar pomeni, da se lahko poročim in zapustim starše.
 - a. da
 - b. ne
 - c. ne vem
15. V naši državi imamo še smrtno kazen.
 - a. da, za umore
 - b. ne, nič takega
 - c. ne, imamo pa fizično mučenje
 - d. ne vem

Povzetek

Državlјanska vzgoja, Evropska konvencija o človekovih in otrokovih pravicah

1. Naštej vse pravice, ki so nam dane po Ustavi Republike Slovenije:

.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

2. Naštej organe uprave v Republiki Sloveniji:

.....

.....

.....

.....

3. Napiši, kaj je demokracija:

.....

.....

.....

4. Koliko držav obsega Evropska unija?

Naštej:.....

.....

.....

.....

5. Katera evropska institucija je odgovorna za snovanje novih zakonov?

.....

.....

6. Katera institucija »govori« v interesu in imenu evropskih državljanov?

.....

.....

7. Kaj je glasovanje z večino?

.....

.....

Priloga 5: Projektni dan Reformacija – prva skupina

Pozorno preberite spodnja vprašanja, odgovore boste našli v učbenikih za družboslovje (Državlјanska kultura in Zgodovina) ter učbeniku Mlada obzorja 3. Gradivo lahko iščete tudi v leksikonih ali na spletu. Delo v skupini naj poteka složno, delo si lahko razdelite, na koncu skupaj pripravite plakat, s katerim boste predstavili svoje ugotovitve, govorni nastop bo ocenjen. Pri delu bodite inovativni in ustvarjalni. Želim vam veliko novega znanja.

1. Na kaj vas spomni beseda reformacija? Kaj veste o Primožu Trubarju? Besede, ki se jih spomnite, napišite na list papirja.
2. Kdo je začetnik reformacije in kaj je zahteval? Kdaj se je to zgodilo?
3. Krščanstvo je monoteistična religija. Kaj to pomeni? Katere monoteistične religije še poznamo?
4. Kaj je značilno za vsako religijo, katere sestavine vsebuje?
5. Preberite besedilo Proti zidavi cerkva. Vam je besedilo razumljivo? Katere besede so neznane?
6. Preberite prevod v sodobno slovenščino. O čem govori besedilo? Napišite povzetek pridige. Kakšno besedilo je pridiga in kaj je značilno zanjo?
7. Katere protestantske ideje najdete v besedilu?
8. Dobljene podatke znotraj skupine uredite in jih oblikujte v besedilo, ki ga boste predstavili v obliki plakata. Pri izdelavi bodite izvirni, plakat naj zajema vse, kar ste spoznali o reformaciji, plakat obogatite s slikami, uporabite tudi barve.
9. Pripravite se na predstavitev, predstavljajo vsi člani skupine, zato si razdelite vsebino predstavitve enakomerno; pazite na ustreznost predstavitve (značilnosti predstavitve ste spoznali že v prvem letniku), saj boste dobili oceno iz govornega nastopa, ki se bo upoštevala pri slovenščini.

Priloga 6: Projektni dan Reformacija – druga skupina

Pozorno preberite spodnja vprašanja, odgovore boste našli v učbenikih za družboslovje (Državljska kultura in Zgodovina) ter učbeniku Mlada obzorja 3. Gradivo lahko iščete tudi v leksikonih ali na spletu. Delo v skupini naj poteka složno, delo si lahko razdelite, na koncu skupaj pripravite plakat in projekcijsko predstavitev (PowerPoint), s katerima boste predstavili svoje ugotovitve, govorni nastop bo ocenjen. Pri delu bodite inovativni in ustvarjalni. Želim vam veliko novega znanja.

1. Na kaj vas spomnita besedi reformacija in reformatorji? Kaj veste o Martinu Luthru in Primožu Trubarju?
2. Kakšna je družbena ureditev v Evropi v 16. stoletju? Kako se kaže razvoj trgovine in kapitalizma? Kakšen je položaj Cerkve v družbenem življenju?
3. Kateri dogodki v Cerkvi so privedli do reformacije, kdo je njen začetnik in kaj je želel reformirati? Kaj je prodajanje odpustkov? Kateri so še ostali reformatorji, kje so delovali in za kaj so se zavzemali?
4. Krščanstvo je univerzalna monoteistična religija. Kaj je to in njene značilnosti?
5. Katere ločine krščanske Cerkve so nastale kot posledica reformacije? V čem se razlikujejo od Rimskokatoliške Cerkve? Kako se kažejo razlike v verovanju in obredju v različnih krščanskih Cerkvah?
6. Preberite pridigo Proti zidavi cerkva in napišite povzetek.
7. V besedilu Proti zidavi cerkva poiščite germanizme in jih izpišite. Kaj je značilno za Trubarjev jezik in pisavo? Poiščite tudi protestantske ideje v pridigi.
8. Opredelite pomen Primoža Trubarja za slovenski knjižni jezik, slovensko književnost in slovensko narodno zavest. Kako se njegova pomembnost odraža v današnjem času?
9. Kdo še deluje v času reformacije, zakaj so avtorji pomembni in katera so njihova dela?
10. Kako se konča reformacija na Slovenskem in kaj se zgodi s protestantskimi idejami in knjigami? Kako se spremeni življenje Slovencev po koncu reformacije?
11. Dobljene podatke znotraj skupine uredite in jih oblikujte v besedilo, ki ga boste predstavili v obliki plakata in projekcije. Pri izdelavi bodite izvirni, predstavitev naj zajema vse, kar ste spoznali o reformaciji.
12. Pripravite se na predstavitev, predstavljajo vsi člani skupine; pazite na ustreznost predstavitev, saj boste dobili oceno iz govornega nastopa, ki se bo upoštevala pri slovenščini.

Priloga 7: Projektni dan Reformacija – tretja skupina

Pozorno preberite spodnja vprašanja, odgovore boste našli v učbenikih za družboslovje (Državljska kultura in Zgodovina) ter učbeniku Mlada obzorja 3. Gradivo lahko iščete tudi v leksikonih ali na spletu. Delo v skupini naj poteka složno, delo si lahko razdelite, na koncu skupaj pripravite plakat ali projekcijo, s katerima boste predstavili svoje ugotovitve, govorni nastop bo ocenjen. Pri delu bodite inovativni in ustvarjalni. Želim vam veliko novega znanja.

1. Na kaj vas spomni beseda reformacija? Kaj veste o Primožu Trubarju?
2. Kako živijo Slovenci v 16. stoletju? V katerih državah vse živijo, kakšna je njihova politična in verska ureditev? S kakšnimi težavami se soočajo Slovenci in kako se odzivajo?
3. Kaj je značilno za zgodnji kapitalizem, kako se nanj odzivajo različni družbeni sloji?
4. Kateri dogodki v Cerkvi so privedli do reformacije, kdo je njen začetnik in kaj je želel reformirati? Kaj je prodajanje odpustkov?
5. Krščanstvo je univerzalna monoteistična religija. Kaj je to in katere so njene značilnosti? Katere ločine so nastale v času reformacije? Kaj so ločine?
6. Preberite pridigo Proti zidavi cerkva in napišite povzetek.
7. V besedilu Proti zidavi cerkva poiščite germanizme in jih izpišite. Poiščite tudi protestantske ideje v pridigi.
8. Opreделите pomen Primoža Trubarja za slovenski knjižni jezik, slovensko književnost in slovensko narodno zavest.
9. Kdo še deluje v času reformacije, zakaj so avtorji pomembni in katera so njihova dela?
10. Kaj je protireformacija? Kako so potekali verski boji, kaj je prinesel verski mir? Kako je urejen status religije v današnji družbi?
11. Dobljene podatke znotraj skupine uredite in jih oblikujte v besedilo, ki ga boste predstavili v obliki plakata ali projekcije. Pri izdelavi bodite izvirni, predstavitev naj zajema vse, kar ste spoznali o reformaciji.
12. Pripravite se na predstavitev, predstavljajo vsi člani skupine; pazite na ustreznost predstavitve (značilnosti predstavitve ste spoznali že v prvem letniku), saj boste dobili oceno iz govornega nastopa, ki se bo upoštevala pri slovenščini.

Priloga 8: Projektni dan Reformacija – četrta skupina

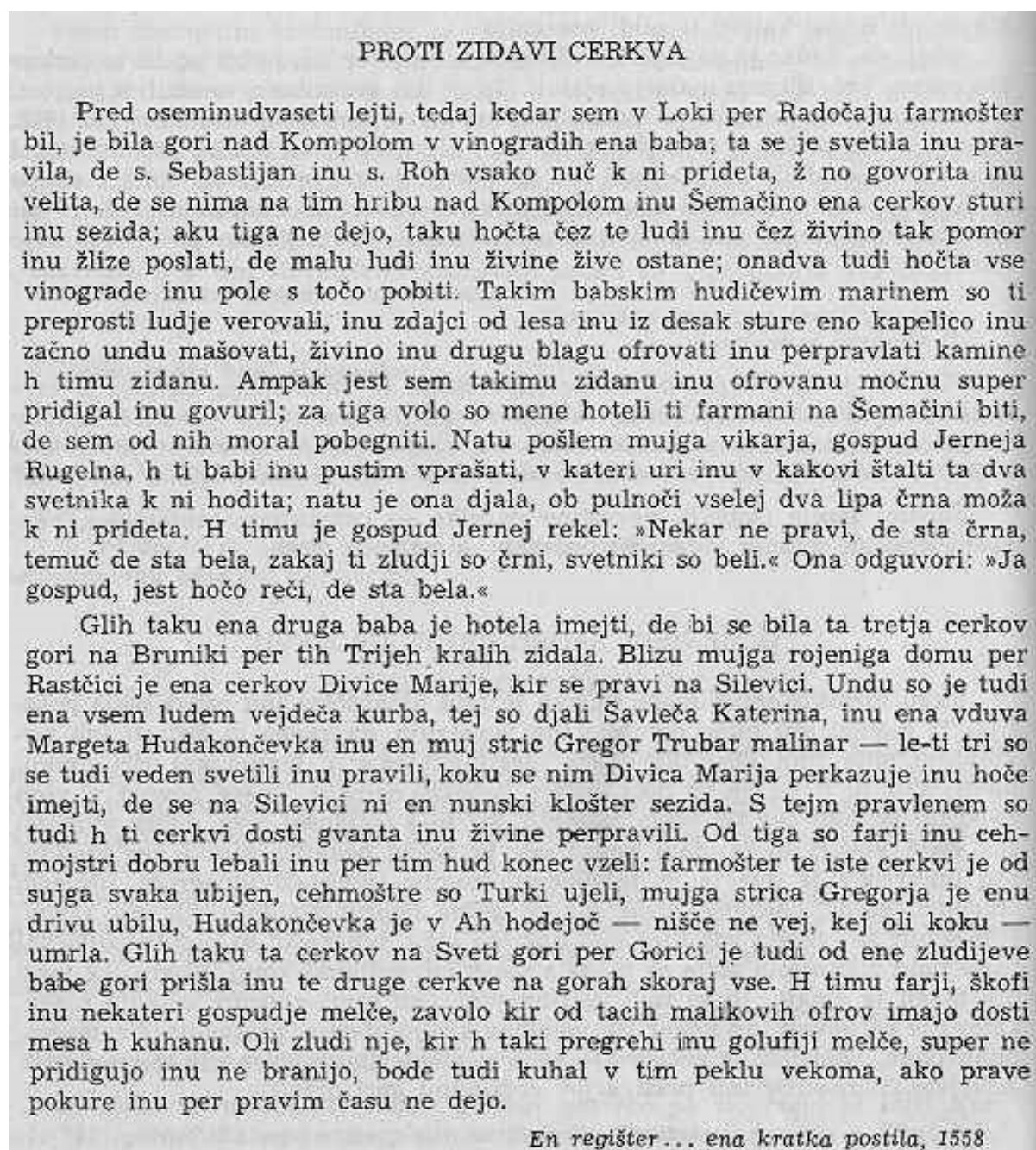
Pozorno preberite spodnja vprašanja, odgovore boste našli v učbenikih za družboslovje (Državljska kultura in Zgodovina) ter učbeniku Mlada obzorja 3. Gradivo lahko iščete tudi v leksikonih ali na spletu. Delo v skupini naj poteka složno, delo si lahko razdelite, na koncu skupaj pripravite plakat ali projekcijo, s katerima boste predstavili svoje ugotovitve, govorni nastop bo ocenjen. Pri delu bodite inovativni in ustvarjalni. Želim vam veliko novega znanja.

1. Na kaj vas spomni beseda reformacija? Kaj veste o Primožu Trubarju?
2. Kateri dogodki v Cerkvi so privedli do reformacije, kdo je njen začetnik in kaj je želel reformirati? Kaj je prodajanje odpustkov?
3. Krščanstvo je univerzalna monoteistična religija. Kaj je to in katere so njene značilnosti? Kateri verski simboli in prazniki so značilni za krščanstvo?
4. Katere ločine so nastale v času reformacije in kaj je zanje značilno? Kaj so ločine?
5. Kako se kažejo razlike v verovanju, obredju in verskih simbolih v različnih krščanskih Cerkvah? Katera je glavna razlika med Rimskokatoliško in ostalimi Cerkvami?
6. Kje v Sloveniji se še danes pozna velik vpliv reformacije? Kateri državni praznik je povezan z reformacijo in kdaj ga praznujemo?
7. Preberite pridigo Proti zidavi cerkva in napišite povzetek.
8. V besedilu Proti zidavi cerkva poiščite germanizme in jih izpišite. Poiščite tudi protestantske ideje v pridigi.
9. Opredelite pomen Primoža Trubarja za slovenski knjižni jezik, slovensko književnost in slovensko narodno zavest.
10. Kdo še deluje v času reformacije, zakaj so avtorji pomembni in katera so njihova dela?
11. Dobljene podatke znotraj skupine uredite in jih oblikujte v besedilo, ki ga boste predstavili v obliki plakata ali projekcije. Pri izdelavi bodite izvirni, predstavitev naj zajema vse, kar ste spoznali o reformaciji.
12. Pripravite se na predstavitev, predstavljajo vsi člani skupine; pazite na ustreznost predstavitve (značilnosti predstavitve ste spoznali že v prvem letniku), saj boste dobili oceno iz govornega nastopa, ki se bo upoštevala pri slovenščini.

Priloga 9: Projektni dan Reformacija – peta skupina

Pozorno preberite spodnja vprašanja, odgovore boste našli v učbenikih za družboslovje (Državlјanska kultura in Zgodovina) ter učbeniku Mlada obzorja 3. Gradivo lahko iščete tudi v leksikonih ali na spletu. Delo v skupini naj poteka složno, delo si lahko razdelite, na koncu skupaj pripravite plakat ali projekcijo, s katerima boste predstavili svoje ugotovitve, govorni nastop bo ocenjen. Pri delu bodite inovativni in ustvarjalni. Želim vam veliko novega znanja.

1. Na kaj vas spomni beseda reformacija? Kaj veste o Primožu Trubarju?
2. Kateri dogodki v Cerkvi so privedli do reformacije, kdo je njen začetnik in kaj je želel reformirati? Kaj je prodajanje odpustkov?
3. Krščanstvo je univerzalna monoteistična religija. Kaj je to in katere so njene značilnosti?
4. Preberite pridigo Proti zidavi cerkva in napišite povzetek. Kaj je značilno za pridige?
5. V besedilu Proti zidavi cerkva poiščite germanizme in jih izpišite. Poiščite tudi protestantske ideje v pridigi.
6. S kakšnimi težavami se je srečeval Primož Trubar, ko je hotel napisati knjigo v slovenščini? Kaj je značilno za njegov jezik? Katere pisave je uporabljal?
7. Opredelite pomen Primoža Trubarja za slovenski knjižni jezik, slovensko književnost in slovensko narodno zavest.
8. Kateri reformatorji še delujejo na Slovenskem v času reformacije? Zakaj so pomembni in katera so njihova dela?
9. Zakaj so bile protestantske knjige tako pomembne za Slovence? Kaj se zgodi z njimi v času protireformacije? Kakšen pomen jim pripisujemo danes?
10. Dobljene podatke znotraj skupine uredite in jih oblikujte v besedilo, ki ga boste predstavili v obliki plakata ali projekcije. Pri izdelavi bodite izvirni, predstavitev naj zajema vse, kar ste spoznali o reformaciji.
11. Pripravite se na predstavitev, predstavljajo vsi člani skupine; pazite na ustreznost predstavitve (značilnosti predstavitve ste spoznali že v prvem letniku), saj boste dobili oceno iz govornega nastopa, ki se bo upoštevala pri slovenščini.



Slika 10: Primož Trubar: Proti zidavi cerkva.

Vir: http://www2.arnes.si/~sskkkrsko2/TRUBAR_1/proti_zidavi_cerkva.htm (21. 6. 2010)

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana diplomantka Filozofske fakultete Ana Kerin, rojena 10. junija 1981 v Novem mestu, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom *Medpredmetno povezovanje kot eno temeljnih didaktičnih načel sodobne šole pri pouku slovenščine in sociologije v poklicnih srednjih šolah* izdelala in napisala samostojno.

(kraj in datum)

(podpis diplomantke)